

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขเคราะห์ของพระสังฆาธิการ
ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

พระบุญเสริม จิรวุฒนเมธี (อาจดวงดี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2565

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขของพระสังฆาธิการ
ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

พระบุญเสริม จิรวุฒนเมธี (อาจดวงดี)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2565

PARTICIPATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF
PUBLIC WELFARE OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN
SANGHA GOVERNANCE OF KHONKEAN PROVINCE

PHRA BUNSOEM JIRAWATTANAMATEE (ARTDUANGDI)

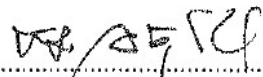
A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
PROGRAM IN BUDDHISTIC LOCAL GOVERNMENT
FACULTY OF SOCIAL SCIENCES
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2022

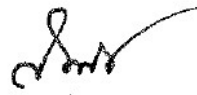
หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของ
พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น
ชื่อนักศึกษา : พระบุญเสริม จีรวุฒนเมธี (อาจดวงดี)
ชื่อปริญญา : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา : การปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์
ปีพุทธศักราช : 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา : พระมหาวิรุธ วิโรจน์, ผศ. ดร.

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

.....
(พระมหาอรุณ ปณฺวารุโณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ :
ประธานกรรมการ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพล พรหมกุล)

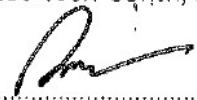
กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)

.....
(พระมหาวิรุธ วิโรจน์, ผศ. ดร.)

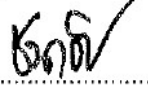
กรรมการ

.....
(พระครูวินัยธร วรชาติ ปยุตโต, ดร.)

กรรมการ

.....
(พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ดร.)

กรรมการ

.....
(ดร. ชนาธิป ศรีไท)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Topic : Participation for Social Development in the Field of Public Welfare of the Administrative Monks in Sangha Governance of Khon Kaen Province

Student's Name : Phra Bunsoem Jirawattanamatee (Artduangdi)

Degree Sought : Master of Political Science

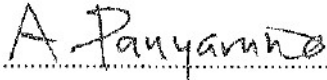
Program : Buddhistic Local Government

Anno Domini : 2022

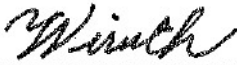
Advisor : Phramaha Wiruth Wirojano, Asst. Prof. Dr.

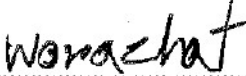

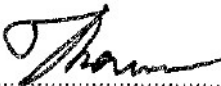
Accepted by the Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University
in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master Degree of Political
Science. (Buddhistic Local Government)

Dean of Faculty of Social Sciences: .....
(Phramaha Arun Paññārūno)

Thesis Committee :
Chairman .....
(Asst. Prof. Dr. Suraphon Promgun)

Member (Advisor) .....
(Phramaha Wiruth Wirojano, Asst. Prof. Dr.)

Member .....
(Phrakruvinaidhorn Worachat Payutto, Dr.)

Member .....
(Phrakrusangkharak Thawee Abhayo, Dr.)

Member .....
(Dr. Chanathip Sritho)

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น
ชื่อนักศึกษา	: พระบุญเสริม จิรวุฒนเมธี (อาจดวงดี)
ชื่อปริญญา	: รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	: การปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์
ปีพุทธศักราช	: 2565
อาจารย์ที่ปรึกษา	: พระมหาวิรุฬ วิโรจโน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสังฆาธิการที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 328 รูป โดยวิธีคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรทาโรยามาเน่ เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 32 ข้อ มีระดับค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .931 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า T-test และ ค่า F-test โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า :

1) พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล

2) ผลเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์ ระดับการศึกษาทางโลก และตำแหน่งทางคณะสงฆ์โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น พรรษาและระดับการศึกษาทางธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น นั้น เรียงจากความถี่มากไปหาความถี่น้อย 3 อันดับแรก คือ ควรนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ให้เพื่อให้เกิดพัฒนาสิ่งใหม่ รองลงมา ได้แก่ ควรมีการวางแผนบริหารจัดการในเรื่องของการถือฤกษ์อย่างตรงจุด และควรจัดหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถบรรยายให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การพัฒนาสังคม, การปกครองคณะสงฆ์

ABSTRACT

Thesis Topic	: Participation in Social Development in the Field of Public Welfare of the Monks in the Administration of the Sangha in Khon Kaen Province
Student's Name	: PhraBunsoem Jirawattanamatee (Artduangdi)
Degree Sought	: Master of Political Science
Program	: Buddhistic Local Government
Anno Domini	: 2022
Advisor	: Phramaha Wiruth Wirojano, Asst. Prof. Dr.

The objectives this thesis were as follows: 1) to study the level of participation in social development in the field of public welfare of the monks in the administration of the Sangha in Khon Kaen Province 2) to compare the participation in social development in the field of public welfare of the monks in the administration of the Sangha in Khon Kaen Province Classified by personal factors, under the Sangha, ordained years, level of Buddhist education, level of secular education and Sangha positions 3) To study the recommendations for participation in social development in the field of public welfare of the monks in the Sangha administration in Khon Kaen Province. It is quantitative research. The sample consisted of 328 monks in Khon Kaen province by calculating the sample size according to the Taro Yamane formula. The data collection tool was a 5-level estimation scale questionnaire of 32 items with a confidence level of .931. The statistics used in the data analysis were percentage, mean, standard deviation, T-test and F-test. The statistical significance was set at the .05 level.

The results showed that:

1) The monks who were in the administration of the Sangha in Khon Kaen Province took participation in social development in public welfare, including all 4 aspects which was at a moderate level. When considering each aspect, it was found that the highest mean is the integrated public welfare, followed by development-based public welfare, followed by development-based public welfare and the lowest mean is in the field of public welfare assistance.

2) Comparative results of participation in social development in the field of public welfare of the monks in the administration of the Sangha Khon Kaen Province Classified by level of secular education and the Sangha position overall was not significantly different at the .05 level. With the exception of ordained years and Buddhist education levels, there was a statistically significant difference at the .05 level.

3) Suggestions for participation in social development in the field of public welfare of the monks in the administration of the Sangha Khon Kaen Province was arranged from the highest frequency to the least frequency, the top 3 are: The new knowledge should be applied in order to develop new things. Secondly, there should be a proper management plan in the matter of support and should provide a person with knowledge and competence to give an idea of the development.

Keyword: participation, social development, Sangha governance

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้ก็เนื่องด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ให้ความช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันทางการศึกษาที่ประกอบด้วย ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนาได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางการศึกษาใน หลักสูตรรัฐมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย และรองอธิการบดีวิทยาเขตอีสานที่ได้เอื้ออำนวยความสะดวกทางการศึกษาตลอดหลักสูตร ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล ที่ได้กรุณาเป็นประธานการคุมสอบวิทยานิพนธ์ และขอบคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้สั่งสอน ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆในการศึกษาระดับมหาบัณฑิตของสาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ ขอขอบคุณคณะกรรมการคุมสอบทุกท่านที่ได้แนะนำความถูกต้องของเนื้อหา วิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์และดำเนินการสำเร็จได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พระครูวินัยธรวรชิต ปยุตโต, ดร. ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์รับ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์พระมหาวิรุฬ วิโรจโน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ ปรึกษาพร้อม ทั้งพระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ดร. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร เกษจ้อย ดร. ชนาธิป ศรีโท ดร.อัครเดช นิลโยธิน ดร.อภิชาติ เหมือนไธสง ที่ได้ให้คำปรึกษาตลอดจนตรวจสอบ ข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณหลวงพ่พระครูสุเมธธรรมสาร เจ้าอาวาสวัดมรรคสำราญ เจ้าคณะ ตำบลในเมืองเขต 3 ที่ได้เมตตาตามอบทุนการศึกษาให้ในโอกาสต่างๆจนตลอดสำเร็จการศึกษา ขอ กราบขอบพระคุณคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น และขอบคุณสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเพื่อทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

ขอขอบคุณบิดา มารดา ญาติพี่น้องและญาติธรรมผู้อุปถัมภ์สนับสนุนทุนการศึกษาในครั้งนี้ ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาระดับปริญญาโททุกท่านที่ให้กำลังใจให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือในกิจ ต่างๆตลอดการศึกษาร่วมกัน

คุณค่าและประโยชน์สุขอันเกิดจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องปลุกศรัทธาของ บัณฑิตชนผู้ใคร่แก่การศึกษาสืบต่อไป

พระบุญเสริม จีรวทฒนเมธี (อาจดวงดี)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญแผนภูมิ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	4
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	9
2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	9
2.1.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม.....	11
2.1.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม.....	13
2.1.4 รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม.....	16
2.1.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	20
2.2 แนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาสังคม.....	23
2.2.1 ความหมายของการพัฒนาสังคม.....	23
2.2.2 ความสำคัญของการพัฒนาสังคม.....	23
2.2.3 แนวคิดการพัฒนาสังคม.....	26
2.2.4 เป้าหมายการพัฒนาสังคม.....	29
2.2.5 รูปแบบและวิธีการพัฒนาสังคม.....	31
2.2.6 กระบวนการพัฒนาสังคม.....	32
2.2.7 ทฤษฎีการพัฒนาสังคม.....	35
2.3 แนวคิดงานสาธารณสุขสงเคราะห์.....	40

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3.1 ความหมายงานสาธารณสุขสงเคราะห์.....	40
2.3.2 ความสำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์.....	42
2.3.3 รูปแบบการสาธารณสุขสงเคราะห์.....	44
2.3.4 คณะสงฆ์ไทยกับการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์.....	52
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ.....	55
2.4.1 ความหมายของพระสังฆาธิการ.....	55
2.4.2 ความสำคัญของพระสังฆาธิการ.....	56
2.4.3 การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ.....	57
2.4.4 อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ.....	60
2.5 พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย.....	62
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	64
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	68
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	70
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	71
3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง.....	71
3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการทำวิจัย.....	72
3.4 เครื่องมือวิจัย.....	73
3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ.....	73
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	75
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล.....	76
3.8 การวัดค่าตัวแปร.....	77
3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	78
3.10 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	79
4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	80
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	101
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	101

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2 อภิปรายผล.....	102
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	106
บรรณานุกรม.....	108
ภาคผนวก.....	115
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	116
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	118
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	122
ภาคผนวก ง แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย.....	125
ภาคผนวก จ ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามและการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ.....	133
ประวัติผู้วิจัย.....	139

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 4.1	แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์...	81
ตารางที่ 4.2	แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพรรษา.....	81
ตารางที่ 4.3	แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา ทางธรรม.....	81
ตารางที่ 4.4	แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษา ทางโลก.....	82
ตารางที่ 4.5	แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตำแหน่งทาง คณะสงฆ์.....	82
ตารางที่ 4.6	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผล ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยรวมทั้ง 4 ด้าน.....	83
ตารางที่ 4.7	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์แบบสงเคราะห์.....	84
ตารางที่ 4.8	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์แบบเกื้อกูล.....	85
ตารางที่ 4.9	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์แบบการพัฒนา.....	86
ตารางที่ 4.10	แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์แบบบูรณาการ.....	87

สารบัญตาราง (ต่อ)

		หน้า
ตารางที่ 4.11	ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์.....	88
ตารางที่ 4.12	ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามพรรษา.....	89
ตารางที่ 4.13	แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครอง คณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามพรรษา.....	90
ตารางที่ 4.14	ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ จำแนกตามตำแหน่งทาง พรรษา เป็นรายคู่.....	91
ตารางที่ 4.15	ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม.....	92
ตารางที่ 4.16	ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามระดับการศึกษาทางโลก.....	93
ตารางที่ 4.17	การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม ตำแหน่งทางคณะสงฆ์.....	94
ตารางที่ 4.18	ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์.....	95
ตารางที่ 4.19	สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสา ธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัด ขอนแก่น.....	96

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.20 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์.....	97
ตารางที่ 4.21 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการกึ่งกุล.....	98
ตารางที่ 4.22 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา.....	98
ตารางที่ 4.23 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ.....	99

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	69

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือเป็นประเทศที่มีพระพุทธศาสนาเถรวาทหรือศาสนาจักรไทยมาตั้งแต่มีประวัติศาสตร์ชาติอย่างชัดเจน เริ่มนับมาตั้งแต่เมื่อครั้งสุโขทัยเป็นราชธานีจนมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นปัจจุบัน โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการพ่อค้าประชาชนทั่วไปที่นับถือพระพุทธศาสนาให้การอุปถัมภ์มาโดยตลอด ซึ่งประเทศไทยนั้นเป็นชาติที่เกื้อกูลอนุเคราะห์ค้ำจุนกันด้วย 3 สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะสถาบันศาสนานั้นชาวไทยโดยส่วนมากได้นับถือพระพุทธศาสนาเป็นระยะเวลาานาน พระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของคนไทยมาทุกยุคทุกสมัย พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนาจึงมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญคือการนำธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเผยแผ่ให้แก่ประชาชนทั่วไปได้รับรู้และเข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติอย่างทั่วถึง พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่สำคัญคู่ชาติศาสน์กษัตริย์มาตั้งแต่อดีตจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากวิถีปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มีรากฐานมาจากการหล่อหลอมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์ปฏิบัติการหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะนอกจากเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนผู้ศรัทธาเลื่อมใสแล้ว วัดยังมีฐานะเป็นสถานการศึกษาเบื้องต้นสำหรับชาวพุทธ ที่ได้นำกุลบุตรมารับการฝึกอบรมทางศีลธรรม และศึกษาเล่าเรียนในศาสตร์วิชาการต่างๆ เป็นสถานสงเคราะห์ที่บุตรหลานชาวบ้านผู้มีฐานะยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน วัดยังเป็นสถานพยาบาลรักษาชาวบ้านตามภูมิปัญญาของพระและชาวบ้านผู้มีความรู้เรื่องยาของคนในยุคสมัยนั้น อีกทั้งวัดยังเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ตลอดจนเป็นเหมือนพิพิธภัณฑ์รวบรวมดูแลรักษาศิลปะวิทยาการหลายศาสตร์หลายแขนง และที่สำคัญยังเป็นสถาบันหลักในการจัดการศึกษาแก่พระสงฆ์เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ดังเนื้อความตอนหนึ่งในพระบรมราชาโฆวาท พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานเพื่อเชิญไปอ่านในการเปิดประชุมใหญ่ของสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2528 ว่า “การอ้างความเจริญมั่นคงของพระศาสนา จึงนำที่จะเน้นที่การแนะนำให้เห็นประโยชน์ของการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นสำคัญ เมื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติธรรมเกิดขึ้นแล้ว ก็จะพึงพอใจและจะชวนชวนศึกษาปฏิบัติให้สูงขึ้น และเมื่อชาวพุทธ รู้ธรรมะ ปฏิบัติธรรมกันอย่างถูกต้องทั่วถึงมากขึ้น พระศาสนาก็จะเจริญมั่นคง” (พระบรมราชาโฆวาท พระราชดำรัส เกี่ยวกับศาสนา, 2564)

เมื่อกล่าวพระพุทธศาสนาก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการกล่าวถึงบุคคลที่เรียกว่าพระสงฆ์ ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่สัทธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ นั้นหมายถึงการที่พระสงฆ์เป็นผู้รักษาจิตใจด้วยการแนะนำพร่ำสอนในสิ่งที่ดี ซึ่งประโยชน์สุขในทางที่ถูกต้อง แนะนำแนวทางที่นำไปสู่ความเจริญ จึงไม่แปลกเลยที่สงฆ์ในประเทศไทย นั้นมีความคุ้นเคยกับพุทธศาสนิกชนทุกชั้นชน ก็ด้วยพระสงฆ์นั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมในส่วนของสภาวะทางจิตใจ เป็นผู้หลอมรวมวัฒนธรรมให้ดำรงคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นบุคคลที่กล้าแสดงความคิดเห็นทางความคิด จึงเป็นผู้ประสานสามัคคีของคนในสังคม ชุมชน ให้เกิดขึ้น เรียกว่าสร้างสันติสุขในสังคมให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ในปัจจุบันนี้ คณะสงฆ์ในประเทศไทยได้มีการจัดระเบียบแบบแผนการพัฒนาสังคมด้วยการจัดระเบียบพระสงฆ์ให้รู้หน้าที่ก่อน นั้นหมายถึง การตั้งกฎกติกาการทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีม เพื่อให้เกิดมีประสิทธิภาพและพระสงฆ์ได้แสดงศักยภาพของตนเองที่มีอยู่เพื่อทำประโยชน์ทางพระพุทธศาสนา และประโยชน์สุขส่วนร่วม จึงมีการออกกฎหมายที่เป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นมติ เป็นคำสั่ง และเป็นจิตอาสาเพื่อสังคม จึงมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิด เพื่อให้งานต่อการดูแล การออกคำสั่ง และการสนองงานตามลำดับขั้นขั้นการปกครอง

ในคู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งคณะสงฆ์ (2542) กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในการบริหารงานกิจการของคณะสงฆ์คือด้านการปกครอง ศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การการสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ และสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระสังฆาธิการมีหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะรุ่งเรืองสืบไปก็ด้วยอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชน และมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป

พระพิพิธพัชรโดม.(2564) ได้กล่าวถึงการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการว่า การสาธารณสงเคราะห์ไม่ได้เป็นเพียงการช่วยสงเคราะห์เพียงแค่นั้นระยะที่เกิดวิกฤตเท่านั้น หากแต่พระสงฆ์ได้ช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนด้วยการดำเนินการมายาวนาน ดังปรากฏชัดในหลายพื้นที่ที่คณะสงฆ์ได้แสดงบทบาทหน้าที่ในการให้การช่วยเหลือสังคมมาโดยลำดับ

งานสาธารณสุขสงเคราะห์นั้นได้มีการทำงานในเชิงสนองต่อนโยบายองค์กรคณะสงฆ์และดำเนินงานด้วยความเป็นผู้มีจิตอาสาของตัวท่านเองดังพระดำรัสในสมเด็จพระอริวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ตอนหนึ่งว่า “วัดไม่ได้เป็นเพียงที่พำนักของพระภิกษุสามเณร แต่ยังเป็นสถานสาธารณสุขสงเคราะห์ของชุมชนอีกด้วย จึงสมควรที่จะให้วัดมีศักยภาพเพียงพอที่จะอนุเคราะห์ประชาชนผู้ประสบความยากลำบากดำเนินภารกิจบทบาทหน้าที่ที่ดำรงอยู่นับแต่อดีตกาล”

ณัชพล ศิริสวัสดิ์ (2564) กล่าวว่างานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในปัจจุบันของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โควิด 2019 (โควิด 19) ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในสังคมไทยเป็นวงกว้าง วิฤตการณ์ทางด้านสาธารณสุขครั้งนี้ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไทย ในการใช้ชีวิตประจำวันสู่วิถีการดำรงชีวิตแบบใหม่เพิ่มเข้ามา (New Normal) สถาบันต่าง ๆ ในสังคม เช่น สถาบันการเมือง สถาบันการศึกษา สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว เป็นต้น ต้องปรับรูปแบบการสื่อสาร การบริหารจัดการ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนผ่านเทคโนโลยีออนไลน์ที่เข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินชีวิต การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากความพยายามในการปรับเปลี่ยนรูปแบบและกระบวนการดำเนินงานของคณะสงฆ์ไทยให้สามารถเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะภายหลังการประชุมของมหาเถรสมาคม เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2561 ที่ได้มีมติเห็นชอบแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ซึ่งมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้คณะสงฆ์ไทยกำหนดบทบาทการดำเนินงานโดยประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย และมุ่งเน้นงานที่ตอบโจทย์ต่อการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจในปัญหาต่างๆ ที่กำลังแพร่ระบาดในสังคมไทย โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น นับตั้งแต่ระดับ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ที่ยังคงปัญหาต่างๆ ในกระบวนการการทำงาน ซึ่งสภาพพื้นที่ของการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่นนับว่าเป็นจังหวัดใหญ่ พระสังฆาธิการส่วนใหญ่มีอายุพรรษาที่มากจึงเป็นปัญหาในการบริหารงานคณะสงฆ์ การที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมที่ต้องประสานงานกับองค์กรภาครัฐหรือเอกชน จึงไม่มีความสะดวกเท่าที่ควร ทั้งในเรื่องการใช้เทคโนโลยี หรือการนำนโยบายรัฐหรือพระดำริสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาขึ้นไม่มีความรวดเร็วทันเหตุการณ์ ทั้งนี้การควบคุมและการทำงานนั้นไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจที่เกี่ยวข้องกับประชาชนได้ทั่วถึง ยังไม่มีความเข้าใจชัดเจนในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ 2) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล 3) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา 4) การสาธารณสุข

สงเคราะห์แบบบูรณาการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น” เพราะนี่คือเป้าหมายหลักที่สำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการทุกระดับซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมายเพื่อความสันติสุขของสังคมไทยในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

1.2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

1.3 สมมติฐานการวิจัย

1.3.1 พระสังฆาธิการที่มีสังกัดคณะสงฆ์แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน

1.3.2 พระสังฆาธิการที่มีพรรษาแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน

1.3.3 พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน

1.3.4 พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แตกต่างกัน

1.3.5 พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น เป็น

การศึกษาเชิงเอกสารจากพระไตรปิฎก ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารเชิงปริมาณ จึงได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ โดยมีขอบเขต ดังนี้

1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือปัจจัยส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สังกัดทางคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น 4 ด้าน ซึ่งได้แก่ 1) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ 2) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล 3) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา 4) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,823 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น ,2564)

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ เขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ได้ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

1.5.2 ได้เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

1.5.3 ได้ศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 การมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมคือกระบวนการการตัดสินใจของบุคคล ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น การแสดงทัศนคติด้วยเหตุผลที่มีแนวทางในการลงมือปฏิบัติ อย่างพร้อมเพียง มีรูปแบบของกิจกรรมต่างๆทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเกิดจากความสมัครใจ และการสร้างสัมพันธภาพโดยไม่ถูกบังคับจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีเสรีภาพในการตัดสินใจที่แท้จริง

1.6.2 การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนในสังคมให้มีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการการทำงานที่หลากหลายทางสังคมโดยมีเป้าหมายให้สังคมอยู่เป็นสุข ซึ่งเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

1.6.3 สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ เป็นกิจการที่คณะสงฆ์มุ่งเน้นที่จะอนุเคราะห์ สงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสาธารณภัย รวมไปถึงการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขด้วยการพัฒนาสุขภาพทางกายและจิตใจ

1.6.3.1 การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ สาธารณชนเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น โดยเข้าไปให้ความช่วยเหลือวัดและประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยต่าง ๆ มีอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น ทั้งทางด้านกายภาพ โดยการมอบปัจจัย 4 มีการช่วยเหลือด้วยสิ่งของ อาหาร ยารักษาโรค และด้านจิตใจ โดยการมอบธรรมะเป็นกำลังใจในคราวประสบสาธารณภัย

1.6.3.2 การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล หมายถึง การที่คณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ให้มีทรัพยากรเพียงพอต่อการอยู่อาศัยและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เช่น การจัดการป่า (ปลูกป่า บวชป่า และอนุรักษ์ป่า) การจัดการน้ำ (ฝายต้นน้ำ ชุดบ่อน้ำ) การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน การไล่ชีวิตโค-กระบือ เพื่อการเกษตร

1.6.3.3 การสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อการพัฒนา หมายถึง คณะสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาพื้นที่โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น การจัดการพื้นที่วัดเป็นศูนย์การช่วยเหลือชุมชน การเกษตรวิถีพุทธ ศาสตร์พระราชา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน

1.6.3.4 การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ หมายถึง คณะสงฆ์ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ผสานพลังผ่านภาคีเครือข่าย เช่น ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ โรงเรียนผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย และเครือข่ายจิตอาสาด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

1.6.4 พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

มีหน้าที่ในการดำเนินงานในกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

1.6.5 เขตปกครองคณะสงฆ์ หมายถึง เขตพื้นที่การปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดของแก่น

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการอ้างอิงและเป็นข้อมูลในการวิจัย ดังนี้

2.1 แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

2.1.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

2.1.3 องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม

2.1.4 รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

2.1.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

2.2 แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาสังคม

2.2.1 ความหมายของการพัฒนาสังคม

2.2.2 ความสำคัญของการพัฒนาสังคม

2.2.3 แนวคิดการพัฒนาสังคม

2.2.4 เป้าหมายการพัฒนาสังคม

2.2.5 รูปแบบการพัฒนาสังคม

2.2.6 กระบวนการพัฒนาสังคม

2.2.7 ทฤษฎีการพัฒนาสังคม

2.3 แนวคิด งานสาธารณสุขสงเคราะห์

2.3.1 ความหมายงานสาธารณสุขสงเคราะห์

2.3.2 ความสำคัญของงานสาธารณสุขสงเคราะห์

2.3.3 รูปแบบการสาธารณสุขสงเคราะห์

2.3.4 คณะสงฆ์ไทยกับการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

- 2.4 อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ
  - 2.4.1 ความหมายของพระสังฆาธิการ
  - 2.4.2 ความสำคัญของพระสังฆาธิการ
  - 2.4.3 การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ
  - 2.4.4 อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ
- 2.5 พื้นที่ใช้ในการวิจัย
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิด และทฤษฎีการมีส่วนร่วม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ซึ่งได้ค้นคว้าศึกษาตำราเอกสารพบว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม ความสำคัญของการมีส่วนร่วม องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม และขั้นตอนการมีส่วนร่วม มีดังนี้

2.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมนั้นมีความหลากหลายในการนิยามศัพท์ของวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีรูปแบบต่างๆรวมถึงวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม กลไกและกระบวนการ วิธีการของการมีส่วนร่วม ซึ่งจากการค้นคว้าศึกษาตำราเอกสารพบว่า มีผู้ให้นิยามศัพท์การมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

Vroom and Deci (1970) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นปริมาณของอิทธิพลที่ปัจเจกบุคคลรู้สึกว่าได้เข้าไปร่วมในการตัดสินใจและบุคคลจะได้รับความพึงพอใจจากการทำงานที่มีประสิทธิภาพโดยตัวบุคคลจะพัฒนาความผูกพันที่มีต่องาน จะสามารถทำงานได้ดีตลอดจนสามารถขยายเป้าหมายขององค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือปรัชญาของแนวความคิดในการควบคุมตนเองมิใช่ควบคุมองค์การ

Keith (1972) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ (Mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุให้เราใจให้กระทำให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น โดยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

Reeder (1974) ให้ความหมายจำเพาะเจาะจงของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

Farnkiy Lisk (1985) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการเข้าร่วมอย่างแข่งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจทุกระดับ และรูปแบบของกิจกรรมต่างๆทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ

การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ แนวคิดการมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับการเข้าร่วมของมวลชนอย่างกว้างขวางในการเลือกการบริหารและการประเมินของแผนงานและโครงการต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งการยกระดับความเป็นอยู่ให้สูงขึ้น

William Eewin (1976) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะใครควรทำและทำอย่างไร มิติที่ 2 มีส่วนร่วมเสียสละพัฒนา ลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่ 3 มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์ (2550) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมในกิจกรรมทุกประการตามกำลังความสามารถของสมาชิกไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลร่วมกัน นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2553) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามผล

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2547) ได้อธิบายความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจ หรือจากการที่เคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาค มิใช่เพียงมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้น ต้องเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์ (2551) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาเข้าร่วมปฏิบัติการได้ จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำการผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

จินตวีร์ เกษมศุข (2554) การเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือกัน ตั้งแต่การวางแผน การบริหารงบประมาณ การดำเนินการ และการติดตามและประเมินผล ดังนั้น ความสำเร็จของการพัฒนาจึงขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของประชาชนและการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง โดยประชาชนต้องรู้ว่าพวกเขาต้องการอะไรเพื่อการพัฒนาของตนเอง

จากความหมายของการมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมคือกระบวนการการตัดสินใจของบุคคล ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น การแสดงทัศนคติด้วยเหตุผลที่มีแนวทางในการลงมือปฏิบัติอย่างพร้อมเพียง มีรูปแบบของกิจกรรมต่างๆทางด้านเศรษฐกิจ สังคม

และการเมือง โดยเกิดจากความสมัครใจ และการสร้างสัมพันธภาพโดยไม่ถูกบังคับจากบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีเสรีภาพในการตัดสินใจที่แท้จริง

2.1.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมนั้นมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 1 พุทธศักราช 2548 หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 60 ได้บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน ทั้งนี้ ตามที่กฎบัญญัติ” และในหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐ มาตรา 76 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ “รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ” การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ นับตั้งแต่การระบุปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การประเมินผล (ธีรภัทร์ เจริญดี, 2548) ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ ได้ร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติอื่นๆ (สัญญา ชาวไร่, 2555) เป็นกระบวนการที่นำเอาความห่วงกังวลของสาธารณชนความต้องการ และค่านิยมผนวกเข้าไปกับการดำเนินการตัดสินใจของรัฐ กระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณชนจึงเป็นสื่อกลางที่นำไปสู่จุดหมายการตัดสินใจที่ดีโดยสาธารณชน และส่วนราชการสนับสนุน เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ต้องการปฏิรูป การเมืองไปสู่สังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง ดังนั้น สาธารณสุขของรัฐธรรมนูญจึงมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ ประชาชนทุกคน โดยสรุปดังนี้ (ออนไลน์, 2564)

1. ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
2. ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง
3. มีการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีเสถียรภาพ

และประสิทธิภาพ

สิทธิ คือ ผลประโยชน์หรืออำนาจอาจอันชอบธรรมที่กฎหมายรองรับ คุ้มครองให้มีสิทธิเอกชนส่วนบุคคล และสิทธิมหาชน

เสรีภาพ คือ สิทธิที่จะทำหรือไม่ทำอะไรก็ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ดังนั้นเสรีภาพที่กฎหมายรองรับจึงเป็นสิทธิ

สิทธิชุมชน คือ ที่ประชาชนมีสิทธิตามกฎหมายได้แก่ การจัดการท้องถิ่น การจัดการสิ่งแวดล้อม การประชาพิจารณ์ เป็นต้น

สิทธิในการดำรงชีวิต คือ ทุกคนมีสิทธิที่จะดำรงชีวิตได้โดยอิสระตามกฎหมายกำหนด สิทธิดังกล่าวนี้ประกอบด้วย สิทธิที่จะได้รับการศึกษา การรับข้อมูลข่าวสาร และการฟ้องหน่วยราชการ ฯลฯ

นรินทร์ชัย พัฒนาพงศา (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัด ทุกคนมีความห่วงใย จึงต้องเข้ามาส่วนร่วม

2. เพื่อให้ชุมชนและกลุ่มต่างๆ สนับสนุนต่อผลการตัดสินใจนั้นๆ หรือบางกรณีที่หน่วยงานรัฐไม่อยู่ในสถานะที่จะบังคับใช้ในการตัดสินใจนั้น ๆ ได้ หรือต้องได้รับความสมัครใจสนับสนุนจากคนส่วนใหญ่ของชุมชน จึงจะสามารถดำเนินการได้ มิฉะนั้นกลุ่มที่คัดค้านอาจจะทำให้โครงการล้มเลิกไปได้ จึงต้องหุ้มนสนับสนุนโครงการให้มาก

3. เมื่อตัดสินใจอย่างไรแล้ว จะเกิดผลกระทบที่สำคัญต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น จะสร้างอ่างเก็บน้ำแล้วต้องอพยพบุคคลจำนวนมากออกนอกสถานที่ก่อสร้าง

4. เพื่อหาทางเลือกที่ดีกว่า ทั้งนี้ฝ่ายรัฐบาลเองนั้น อาจไม่มีข้อมูลที่ดีหรือแนวคิดที่เหมาะสมที่สุดเสมอไป หรือจะลอกเลียนแบบจากกิจกรรมที่ทำสำเร็จโดยใช้ความรู้เดียวหรือแผนงานที่วิเศษเพียงแผนเดียวเพื่อไปใช้ในที่อื่น ที่ต่างสภาพแวดล้อมให้สำเร็จได้ง่าย ๆ จึงต้องให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้ที่จะใช้ประโยชน์จากโครงการมาร่วมให้ความคิดเห็นด้วย

5. เป็นหลักการบริหารบนพื้นฐานของความสุจริตและยุติธรรม ภายใต้ระบบประชาธิปไตย การให้มีส่วนร่วมจากประชาชนเสมือนการให้ตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน นอกจากนี้ การที่ชนกลุ่มต่างๆมีส่วนร่วม โดยร่วมในการค้นหาปัญหา ร่วมวางแผน ฯลฯ หมายถึงการให้ความเป็นธรรมที่จะให้พวกเขาได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงยิ่งขึ้น

6. ประชาชนอาจเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวของโครงการได้ถ้าไม่มีส่วนร่วม เช่น การรณรงค์ลดปริมาณขยะ การงดให้สูบบุหรี่ การเลิกดื่มสุรา การรักษาสุขภาพอนามัยที่ดี การประหยัดพลังงาน ฯลฯ

7. ประชาชนที่อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์จะรับทราบและเผชิญปัญหานั้น ๆ เอง เช่น การรณรงค์ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด การใช้สิ่งของสาธารณประโยชน์ การทุจริตการเลือกตั้ง การคอร์รัปชัน ฯลฯ

8. จำเป็นต้องมีตัวแทนประชาชนหลาย ฝ่าย ร่วมดูแลผลประโยชน์ของตน เพราะที่ผ่านมาผลประโยชน์จากการพัฒนาดกถึงเฉพาะบางกลุ่ม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเอง เนื่องจากการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา และสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตนผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ
2. การส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ และกำหนดทิศทางของท้องถิ่นได้
3. ช่วยให้ชุมชนสะท้อนปัญหาที่แท้จริงของชุมชนได้ถูกต้องตรงประเด็น
4. เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจเนื่องจากการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกัน
5. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เนื่องจากเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ข้อคิดเห็นร่วมกันได้
6. เป็นการสนับสนุนให้เกิดความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม
7. ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงานที่เกิดจากโครงการพัฒนา และช่วยกันดูแลบำรุงรักษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดกลวิธีในการแก้ไขปัญหา เป็นกลไกขับเคลื่อนทางสังคมให้มีการพัฒนา และการยกระดับกระบวนการทางความคิดที่หลากหลาย เป็นปัจจัยพื้นฐานของการปกครองตามหลักธรรมาภิบาล ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยหลักปกครองตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว การมีส่วนร่วมคือการส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคลมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจเข้าร่วม หรือมีสิทธิเป็นเอกภาพในการแสดงออกว่าเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบตามความสมเหตุสมผล และยังสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหา วิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพบุคคล ชุมชน เป็นแหล่งกิจกรรมที่ต่อเนื่องของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาที่บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

2.1.3 องค์ประกอบการมีส่วนร่วม

สุวัฒน์ อินทรประไพ (2556) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยกิจกรรมใหญ่ ๆ 4 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ ซึ่งองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision-making) เป็นขั้นของการเริ่มต้นการมีส่วนร่วมในการคิดค้นและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องกำหนดระดับของการมีส่วนร่วม วิธีการเข้ามามีส่วนร่วม กำหนดตัวบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดกิจกรรมที่จะ

ดำเนินการ ซึ่งในขั้นนี้เป็นการร่วมตัดสินใจหรือกำหนดรายละเอียดที่จะดำเนินโครงการ อาจเป็นการตัดสินใจโดยคณะกรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

2. การมีส่วนร่วมดำเนินโครงการ (Participation in Implementation) เป็นนำสิ่งที่รวมกันคิดมากำหนดเป็นแผนการปฏิบัติ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ อาจเป็นการมีส่วนร่วมด้านแรงงาน หรือร่วมสมทบค่าใช้จ่าย ร่วมสมทบวัสดุอุปกรณ์ และการร่วมในการให้ข่าวสารข้อมูลที่จำเป็น ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเป็นกรรมการของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องในโครงการ หรือร่วมในการบริหารและการประสานงาน

3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ (Participation in Benefits) คือการที่ประชาชนได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในโครงการ เช่น มีรายได้เพิ่มขึ้น มีเครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆเพิ่มขึ้น หรือมีการกระจายโอกาสทางการศึกษา ประชาชนที่ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น มีจำนวนบุคลากรด้านการแพทย์ต่อประชาชนเพิ่มขึ้น หรือมีอำนาจในการปกครองเพิ่มขึ้น เป็นต้น

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ (Participation in Evaluation) หมายถึง การประเมินผลด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า โครงการได้ดำเนินเป็นไปอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ และประชาชนมีอำนาจมากน้อยเพียงใดในการเข้าไปมีส่วนร่วม รวมถึงการประเมินโครงการโดยผ่านกระบวนการ ทางการเมืองหรือผ่านสื่อมวลชนต่างๆ การที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ ควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร รวมทั้งปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของชุมชน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การรับรู้ การพัฒนา และแสดงออกใช้ภูมิปัญญาในการดำเนินการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองเป็นตัวของตัวเอง การที่ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำร่วมแก้ไข จนถึงร่วมมีผลประโยชน์ดังที่กล่าวมานั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของกลยุทธ์การพัฒนาที่เห็นความสำคัญของประชาชน ทั้งด้านกระจายอำนาจ การวางแผนจากส่วนกลางลงไปสู่ท้องถิ่น และการมีกำหนดแนวทางการพัฒนาจากล่างขึ้นบน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถทำได้ 4 ลักษณะ คือ

- 1) เป็นผู้มึบทบาทสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
- 2) เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน
- 3) เป็นผู้มึบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
- 4) เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจและเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การที่ประชาชนจะริเริ่ม และช่วยตนเองได้นั้น ประชาชนต้องมีโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเสียก่อน กล่าวคือ ต้องมีเงื่อนไขสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ (1) ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom Participation) (2) ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability of Participation) (3) ประชาชนต้องมีความเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to

Participation) นอกจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้วความสำเร็จของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่อไปนี้ คือ

- 1) ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม
- 2) ประชาชนต้องไม่เสียเงินทองค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วมมากเกินไปที่เขาประเมินค่าตอบแทนที่จะได้รับ
- 3) ประชาชนต้องมีความเต็มใจในกิจกรรมที่สัมพันธ์สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้น
- 4) ประชาชนต้องสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้งสองฝ่าย
- 5) ประชาชนต้องไม่รู้สึกกระทบกระเทือนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพสังคมหากจะมีส่วนร่วมสามารถจำแนกขั้นตอนในการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มโครงการ ซึ่งเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการนั้น ๆ

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีแนวทางการดำเนินงาน กำหนดทรัพยากรและแหล่งของทรัพยากรที่จะใช้ในโครงการ

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินโครงการ เป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยการร่วมมือช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ และวัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงาน ตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นต้น

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ ซึ่งเป็นขั้นที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินว่าโครงการที่ดำเนินการนั้น สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลนี้อาจเป็นการประเมินผลย่อย (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการที่กระทำเป็นระยะๆ หรือการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดของโครงการทั้งหมด

จากองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีองค์ประกอบโดยหลักใหญ่ๆ 4 องค์ประกอบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ ซึ่งเป็นวิธีการสร้างความร่วมมือของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง รู้จักหน้าที่ของตน ตลอดจนการรักษาและพัฒนาแหล่งทรัพยากรที่เป็นผลประโยชน์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและมีการบูรณาการทิศทางการพัฒนาไปสู่ความสำเร็จตามที่ตั้งเป้า

2.1.4 รูปแบบและขั้นตอนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีการนิยามศัพท์ที่หลากหลาย และรูปแบบรวมถึงวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามีผู้ให้รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

นพพร ธรินทร์. (2564) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น จะต้องกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ จากนั้นเลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (implementation) เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเริ่มต้นสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนของพวกเขา เพราะการสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว การดำเนินการต้องเสนอขอการสนับสนุนด้านงบประมาณและรวมไปถึงวัสดุอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีจากหน่วยงานของภาครัฐบาล เช่น การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารงาน การประสานงาน และความช่วยเหลือ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (benefits) โดยการมีส่วนร่วมขั้นนี้เป็นประโยชน์อย่างมากที่ประชาชนได้รับประโยชน์ตอบแทนทางด้านวัตถุ การร่วมกันพัฒนาด้วยความร่วมแรงร่วมใจกันคุณค่าที่ได้รับนั้นออกมาในรูปแบบของความภาคภูมิใจ

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) เป็นขั้นการมีส่วนร่วมที่ทำให้มีการประเมินผลร่วมกันถึงการร่วมกันพัฒนาว่า ได้ดำเนินการสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใดการประเมินที่ว่านี้อาจจะประเมินถึงความก้าวหน้าของการพัฒนาเป็นระยะ ๆ หรืออาจประเมินออกมาในลักษณะของการมองในภาพรวมของโครงการที่ได้มีส่วนร่วมกัน คือ ความเห็นชอบและความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มได้

จินตวีร์ เกษมสุข (2554) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการ แจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับ แจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและ ตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่ เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้น ได้ใช้เวที สาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลาย รูปแบบ ได้แก่

1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบ จากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึง ลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็น ต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่ เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

จากการศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีการจัดรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามกระบวนการ โดยมุ่งเน้นไปที่ตัวบุคคลและองค์ ซึ่งเป็นรูปแบบเชิงนโยบายและการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม มีการจัดรูปแบบโดยลักษณะดังกล่าว คือ 1. การมีส่วนในการตัดสินใจ ซึ่งถือว่าการกำหนดความต้องการและเป็นจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน คือการเข้าไปมีบทบาทในการร่วมลงมือปฏิบัติหรือร่วมไปถึงการสนับสนุนทรัพยากร การบริหารงาน และการขอความช่วยเหลือ 3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งทั้ง 4 รูปแบบนี้ทั้งการมีส่วนร่วมแบบแท้จริงและไม่แท้จริง

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารต่างๆได้พบว่าขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการหลายๆท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

พระมหาอาทิตย์ อากาศโร (2555) ได้กล่าวถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาขององค์กรชุมชน และเครือข่ายนั้นมี 6 ขั้นตอนได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ภายในห้องที่ตลอดจนมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชนด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนในการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่องค์กรภาคประชาชนและเครือข่าย มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ ของโครงการและกิจกรรมการพัฒนา รวมทั้งกำหนดวิธีการ แนวทางในการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากร ที่จะนำไปใช้ในกิจกรรมการพัฒนา เช่น องค์กรชุมชน และเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนแม่บทชุมชน แผนพัฒนาตำบล เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา และขั้นตอนที่องค์กรชุมชนและประชาชน มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทุนทรัพย์วัสดุอุปกรณ์และแรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงาน และเพื่อให้กิจกรรมลุล่วง เช่น องค์กรชุมชนเข้าไปดำเนินพัฒนาระบบสหกรณ์ชุมชน และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ จากกิจกรรมพัฒนาเป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผลพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ภาคประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ใครได้รับประโยชน์ มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ เป็นต้น ซึ่งในการประเมินผลนั้น อาจเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปผลของการประเมินผลรวม Summative Evaluation ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปยอดของการดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 6 การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ ปัญหา อุปสรรค ประสบการทำงานและการสรุปบทเรียน เพื่อให้คนในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ทบทวนการทำงานของตนเอง และหาแนวทางเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาในระยะยาว

วิชญ์ หยกจินดา. (2557). ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา และร่วมในการตัดสินใจบุคลากรในชุมชนต้องทำความเข้าใจและรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรม และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อบุคคลในชุมชนได้รับรู้และเข้าใจในปัญหาของตนเองแล้ว จะต้องเรียนรู้ที่จะวางแผนและดำเนินกิจกรรมเพื่อหาแนวทางที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหา นั้น รวมถึงแนวทางที่ดีในการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและตรงประเด็นปัญหา

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน เกี่ยวข้องกับการสร้างความรู้ถึงความเป็นวิถีให้เกิดขึ้นกับชุมชน ทำให้มองเห็นถึงประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับในการดำเนินกิจกรรม

4. การมีส่วนร่วมและการติดตามประเมินผล การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

5. องค์ประกอบการมีส่วนร่วมกับการพัฒนา คือ มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิด วางแผน และตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ และปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการรับและแบ่งประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข(2549) ได้แบ่งขั้นตอนตอนการมีส่วนร่วม International association for public participation เป็นระดับของการสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่เป็นภาคประชาการ จะเป็นโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริง และความคิดเห็น เพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะแนวทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่า ข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน จะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นคณะกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทของประชาชนในระดับที่สูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการ กองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหวัด

จากการศึกษาขั้นตอนการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีขั้นตอนที่สอดคล้องกันเป็นลำดับ เริ่มจากการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชน กลุ่ม องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และดูแลกิจกรรมต่างๆ การจะเกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริงคือการเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติ สนับสนุนส่งเสริม และเป็นโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมมากขึ้น

2.1.5 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาเอกสารต่างๆ พอดีสรุปได้ว่าทฤษฎีการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการได้อธิบายไว้ดังนี้

โกวิท พวงงาม (2562) อธิบายว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (A Theory of participation) เป็นแนวคิดสำคัญในด้านการพัฒนาชนบทนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 และปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 ปี พ.ศ. 2525 - 2529 เป็นต้นมา ในแผนฉบับดังกล่าว ได้บรรจุการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่สนับสนุนให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้ และสร้างการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 ปี พ.ศ. 2535 -2539 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นการขับเคลื่อนสังคมสมัยใหม่ และตลาดแบบแนบแน่น สุดท้ายก็ต้องซงักลงไปในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ในปี พ.ศ. 2541 - 2545 เมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจการมีส่วนร่วมจึงถูกเปลี่ยนนัยเป็นการกระจายอำนาจทางการปกครอง นอกจากนี้ ยังมีโอกาสให้องค์กรภาคเอกชน (NGOs : Non-Governmental Organizations) และภาคสาธารณะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้กรอบแห่งเศรษฐกิจพอเพียง คำว่า การมีส่วนร่วม จึงถูกใช้มาจนถึงทุกวันนี้ โดยแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมมิติเชิงกระบวนการ (Process) เป็นการมีส่วนร่วมแบบกระบวนการ มีขั้นตอนที่เน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมการชักนำ โดยเปิดโอกาสให้บุคคล กลุ่มองค์กร ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือโครงการพัฒนาต่าง ๆ จะมีการดำเนินตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ

2. การมีส่วนร่วมมิติเชิงผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ (Decision- Marker) เป็นการให้ความสำคัญกับบุคคล กลุ่ม และองค์กร ในการตัดสินใจด้วยตนเองในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และมีอำนาจ

ตัดสินใจในการกำหนดการพัฒนา การบริหาร การจัดการ ทุกกระบวนการพัฒนา เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสอดคล้องกับความต้องการของตนเองและชุมชน

3. การมีส่วนร่วมมิติเชิงผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จะมีความคล้ายคลึงกับผู้มีส่วนอำนาจในการตัดสินใจ แต่จะมีความแตกต่างกันตรงที่ว่าบุคคล กลุ่มองค์กร ที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องโดยตรงในลักษณะการเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาตนเอง หรือเป็นผู้ที่กำลังถูกพัฒนาในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาเป็นหลัก

4. การมีส่วนร่วมในมิติอื่น ๆ เป็นการมีส่วนร่วมในมิติด้านต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน

ทั้งนี้ยังมีนักวิชาการท่านอื่นได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการมีส่วนร่วม ดังนี้

2.1.5.1. ทฤษฎีการกระทำสังคม (The Theory of Action)

รีดเดอร์ (Reeder) ได้ให้ความหมายกล่าวว่า การกระทำของมนุษย์นั้นไม่ว่าในเรื่องใดก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยดังกล่าวต่อไปนี้ว่า

1. เป้าหมาย (Gold)
2. ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Believes Orientation)
3. ค่านิยมมาตรฐาน (Standard Values)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Custom)
5. ความคาดหวัง (Expectation)
6. ความผูกพัน (Commitments)
7. แรงเสริม (Reinforcement)
8. โอกาส (Opportunity)
9. ความสามารถ (Ability)
10. การสนับสนุน (Support)

และรีดเดอร์ (Reeder) ยังได้อธิบายถึงปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อการกระทำทางสังคมไว้ดังนี้

1. สถานการณ์การกระทำสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ

2. บุคคลหรือองค์การ จะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผลที่ตัดสินใจเองไม่ได้ว่ามันสอดคล้องหรือตรงปัญหาและสถานการณ์นั้น ๆ

3. เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

4. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจให้น้ำหนักที่ต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
5. เหตุผลที่มาจาก การตัดสินใจนั้นมีไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง
6. การตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในทุกโอกาส
7. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีต่ออิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลง
8. สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่ทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์นั้นๆ
9. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจเลือกทางใดทางหนึ่ง
10. เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว

จากการศึกษาทฤษฎีที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการกระทำทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมซึ่งแต่ละคนนั้นย่อมมีเหตุผลในการตัดสินใจในแต่ละอย่างที่แตกต่างกันไปตามเหตุผล ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับปัญหาและเหตุการณ์นั้นๆ เหตุผลในการตัดสินใจนั้นไม่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง แต่เป็นการตัดสินใจของกลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้นๆ จะมีอิทธิพลในการตัดสินใจในทุกโอกาส ซึ่งเป็นเหตุผลที่จะตัดสินใจนั้นสามารถมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้วและเป็นเหตุผลที่สนับสนุนการตัดสินใจ

2.1.5.2. ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Theory of Social Psychology)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าตำราและเอกสารต่าง ๆ นั้น พอสรุปได้ว่าทฤษฎีการกระทำสังคมที่เกี่ยวข้องตำราทางวิชาการและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายที่มีรายละเอียดดังนี้

มาสโลว์ (Maslow) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับแรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจ ความต้องการเหล่านั้น ถูกจัดลำดับความต้องการจากน้อยไปหามากเมื่อความต้องการใดเกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการเหล่านั้นยังคงอยู่และจะเป็นแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลที่มีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่เสมอ ความต้องการพื้นฐานที่ทำให้แสดงพฤติกรรมต่างๆมีอยู่ 5 ประการแยกออกเป็นระดับต่างดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) เป็นความต้องการขั้นแรก
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need)
3. ความต้องการความรัก (Love or Belong Need)
4. ความต้องการความยกย่องนับถือจากบุคคลอื่นหรือมีเกียรติในสังคม (Esteem

Need)

5. ความต้องการประสพผลสำเร็จ (Self-Actualization Need) การต้องการแสดงความสามารถของตนให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นได้จากความพึงพอใจ และความต้องการเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของแรงผลักดันให้บุคคลที่มีพฤติกรรมโน้มไปในทางที่จะบำบัดความต้องการเหล่านั้นอยู่ ซึ่งเกิดจากความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรัก ความต้องการความยกย่อง ตลอดจนถึงความต้องการที่จะประสพผลสำเร็จ พฤติกรรมเหล่านี้เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่เสริมทางพลังทางบวกให้แก่ชีวิตในแต่ละช่วงวัยของมนุษย์

2.1.5.3. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership Theory)

ทฤษฎีนี้ ได้กล่าวถึงการสร้างแรงจูงใจให้คนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน คนหมู่มากนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถในการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และอดทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ ผู้นำที่ดีช่วยให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานกันอย่างมีขวัญและกำลังใจ ทำให้คนหมู่มากเข้ามาร่วมคิด ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ การสร้างผู้นำจึงเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง เพราะผู้นำที่ดีสามารถสร้างแรงจูงใจให้คนคล้อยตามและเต็มใจที่จะให้ความร่วมมือได้ด้วยดี

จากการศึกษาที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทฤษฎีการสร้างผู้นำ เป็นการสร้างแรงจูงใจเพื่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานอย่างเต็มใจ พร้อมทั้งจะร่วมแสดงความคิดเห็น และแสดงขีดความสามารถของตนได้เต็มที่ และจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถในการตัดสินใจ การให้คำปรึกษา การส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ให้ดำเนินงานไปสู่เป้าหมายและสำเร็จลุล่วง

2.2 แนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาสังคม

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและตำราทางวิชาการในเรื่องของแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ประมวล รวบรวมและเรียบเรียงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของการพัฒนาสังคม

วรนุช สิปปารักษ์ (2558) การพัฒนาสังคม หมายถึง การทำให้คน กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการวางแผนที่คาดหวังถึงผลลัพธ์ที่สามารถส่งผลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของเขาเหล่านั้นให้ดียิ่งขึ้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ได้ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ และให้ความหมายของคำว่า “สังคม” หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อกันตามระเบียบ กฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551) ให้ความหมายของ “การพัฒนาสังคม” คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมตามแผนของสังคมหนึ่งใด นั่นคือ การพัฒนาต้องมีการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงตามผู้ต้องการเปลี่ยนแปลงกำหนดสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงคือ โครงสร้างสังคม ซึ่งประกอบด้วย คน ระเบียบสังคม และวัตถุประสงค์ของ ทั้งนี้ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ การเมือง การศาสนา อารามย์ การศึกษา หรือด้านใดๆก็รวมอยู่ในความหมายนี้ทั้งสิ้น

กรรณิการ์ กาญจนวิภูธร (2564) การพัฒนาสังคม หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความทิวโหย ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรีความใฝ่ฝัน และความพึงพอใจในชีวิตของตนเองด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ยกย่องตนเอง และเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสและพันธนาการทั้งปวง

วิชัย รูปขำดี (2550) เป็นการให้ความหมายจากคำว่า “การพัฒนา” กับคำว่า “สังคม” ในความหมายนี้ การพัฒนาสังคมครอบคลุมการพัฒนาในหลายๆ ด้าน โดยจะหมายถึงอะไรก็ตามที่เป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคม (Society) ก็จะต้องถือว่าเป็นการพัฒนาสังคมทั้งหมด ซึ่งจะรวมถึงการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรม

ติน ปรัชญพฤทธิ (2555) ได้กล่าวอธิบายไว้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความทิวโหย ตลอดจนมุ่งมั่นให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรี ความฝัน และความพึงพอใจในชีวิตของตนเองด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การพัฒนาสังคม ได้แก่ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ยกย่องตนเอง และเป็นอิสระจากการตกเป็นทาสพันธนาการทั้งปวง

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาสังคมว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการการทำงานที่หลากหลายทางสังคมโดยมีเป้าหมายให้สังคมอยู่เป็นสุข ร่วมมือช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง จนนำมาสู่ความมั่นคงของมนุษย์ใน ทุกมิติที่บทรเย็นของการพัฒนาสังคมที่ผ่านมา หากทบทวนย้อนอดีตตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงฉบับที่ 10 จะพบว่า แต่ละแผนมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับภาวะทางสังคมแต่ละยุคสมัย เพื่อเสริมให้สังคมอยู่ดี กินดี มีความอบอุ่น อยู่ร่วมกัน เป็นปรกติสามารถดำรงชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ (2550) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาสังคมว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม ให้ไปสู่ภาวะที่ดีกว่าเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต

ที่ดีของคนในสังคม ซึ่งต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงในสาระที่สำคัญ คุณภาพและระบบบนพื้นฐานการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

Department of Economic and Social Affairs (1975) อธิบายว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ซึ่งวัดจากระดับของสวัสดิการที่ประชาชนได้รับ (การลดอัตราความเจ็บปวด การส่งเสริมสุขภาพทางกาย ใจ และสังคม) ระดับความเป็นอยู่และระดับความพึงพอใจที่ประชาชนมีต่อสินค้าและบริการที่ได้จากรัฐ และการยอมรับให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

Garcia (1982) กล่าวถึงการพัฒนาสังคมว่า เป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงหลายๆด้านทั้งในด้านปริมาณ (Quantity) และคุณภาพ (Quality)

จากความหมายการพัฒนาสังคมที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนในสังคมให้มีส่วน และเป็นกระบวนการการทำงานที่หลากหลายทางสังคมโดยมีเป้าหมายให้สังคมอยู่เป็นสุข ซึ่งเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้

2.2.2 ความสำคัญของการพัฒนาสังคม

อภิขญา อยู่ในธรรม (2558) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมว่า สังคมแต่ละสังคมประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องมาอยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทั้งในส่วนที่เป็นตำแหน่ง ภาระหน้าที่การงาน และพฤติกรรมที่ต้องมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ซึ่งเมื่อกลุ่มคนเหล่านั้นมารวมกันปัญหาก็ย่อมเกิดขึ้นตามเสมอ ยิ่งเป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่และขยายกลุ่มคนเป็นวงกว้างปัญหาก็ยิ่งจะมีมากขึ้น มีความสลับซับซ้อนที่เกิดจากการสะสมปัญหาแต่เดิมอยู่แล้ว นำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งพบว่าในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันสภาพปัญหาที่แตกต่างกันตามไปด้วย จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดเรื่องความสำคัญของการพัฒนาสังคมดังนี้

1. ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมน้อยลง หรือเบาบางลง เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น ล้วนเกิดจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้น ในการพัฒนาสังคมจึงควรยึดหลักคุณธรรม และมีความอดทน ตลอดจนกล้าที่จะคิดหาแนวทางในการบรรเทาปัญหาต่าง ๆ และยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะของการลดปัญหา

2. ทำให้เกิดการป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว เป็นการเรียนรู้จากบทเรียน หมายความว่า สมาชิกในสังคมได้มีการเรียนรู้ มีการคิด มีการวิเคราะห์ปัญหา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีความสามารถ พร้อมทั้งจะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกันในอนาคต

3. ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ มีความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสังคม ไม่ว่าจะ เป็นสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันการเมืองการปกครอง ตลอดจนสื่อมวลชน อีกทั้ง หน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และยังหมายรวมถึงประชาชนและชุมชนในท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน โดยแต่ละฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดเอาไว้ในการพัฒนา สังคม

4. ทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การทำให้ประชาชนในสังคมอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนในสังคมมีจิตสำนึกของความรับผิดชอบต่อ สังคมและสิ่งแวดล้อม เป็นสังคมที่สงบสุข ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพภายใต้ขอบเขตทางกฎหมาย ทุก กลุ่มคนในสังคมมีโอกาสและมีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างเต็มความสามารถ เป็น ผู้ที่อยู่ในครอบครัวที่มีความอบอุ่นภายในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อยู่ร่วมกัน อย่างสันติสุขปราศจากความขัดแย้ง

5. ทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น การทำให้สังคมมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น หมายถึง สมาชิกในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเอกลักษณ์ร่วมกัน รู้ซึ่งถึงคุณค่าของวัฒนธรรม คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการศึกษาที่เพียงพอ เป็นทั้งคนดีและมีความสามารถในการมีส่วนร่วม ร่วมในการพัฒนาสังคม

จากการศึกษาความสำคัญของการพัฒนาสังคม ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมมี ความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ทำให้ประชาชนมีความพร้อมที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และกล้าการแสดงความเห็น ตลอดจนถึงการตัดสินใจในวิธีการแก้ไขปัญญา ของตนเอง การพัฒนาจึงเป็นจุดเปลี่ยนแปลงของประชาชนหลายด้าน ทั้งทางด้านความคิด การศึกษา การประกอบอาชีพ การเมืองการปกครอง ตลอดจนถึงการรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่คุ้มค่า และที่ สำคัญคือการสร้างความสงบสุขแก่ชุมชนหรือสังคมนั้นด้วยการพัฒนาคุณภาพจิตใจให้มีศีลธรรม มีคุณธรรม จริยธรรม อันพื้นฐานแห่งความดีและความสงบสุข

2.2.3 แนวคิดการพัฒนาสังคม

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) ได้กล่าวว่า แนวคิด การพัฒนาสังคมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางทฤษฎีมีมาอย่างยาวนานในระดับสากล สำหรับสังคมไทย ได้มีการกำหนดแนวคิดพัฒนาสังคมมาใช้อย่างเป็นทางการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 จากนั้นแนวคิดการพัฒนาสังคมก็ได้มีการนำไปปฏิบัติการ ศึกษาวิจัย และมีการเปลี่ยนแปลง พัฒนามาโดยตลอด และได้มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไว้ดังนี้

กลุ่มนักวิชาการและนักปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตามพื้นที่ภูมิภาคต่างๆ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่อง การพัฒนาสังคมมี 5 กลุ่ม ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกลุ่มแนวคิดที่เน้นว่าการพัฒนาสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ เน้นการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้นตามไปด้วย โดยมีสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องบริโภคต่างๆ เพิ่มมากขึ้น แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางการพัฒนาสังคมนี้ก่อให้เกิดแนวคิดการยึดวัตถุและการบริโภควัตถุในที่สุด ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจก็คือ การพัฒนาสวัสดิการสังคม การพัฒนาสวัสดิการ หรือกลุ่มคนที่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มคนชายขอบ” (marginal man) ความมั่นคงของสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้ตราบเท่าที่ยังไม่มีการกระจายสวัสดิการได้อย่างทั่วถึงทุกคน ในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มคนชายขอบซึ่งประกอบด้วย คนเร่รอนพเนจร คนพิการ คนชรา คนไร้สัญชาติ และคนที่ถูกทอดทิ้ง แนวคิดสวัสดิการสังคมได้ครอบคลุมไปถึงการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งภาครัฐจะเป็นเป็นผู้รับผิดชอบในการสงเคราะห์บุคคลที่ยากไร้และถูกทอดทิ้ง

2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิต (Quality of life) หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข มีความพอใจในชีวิต ชีวิตที่มีสวัสดิภาพ ภาวะที่บุคคลได้เรียนรู้และเข้าใจตัวเองอย่างแท้จริง รวมทั้งการมีอิสระหลุดพ้นจากความต้องการ การมีหน้าที่การงานตามที่ต้องการและสภาวะการเรียนรู้ที่ดีทางกาย ทางจิตใจและทางสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น

การพัฒนาสังคม (Social Development) คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถวัดได้จากสุขอนามัย ครอบครัว ชุมชน ศึกษาอบรม การทำงาน ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ บ้านที่อยู่อาศัย ระดับอาชญากรรม ความยุติธรรม วัฒนธรรมและการใช้เวลาว่าง การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพสังคม สิ่งแวดล้อมมี 2 อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสังคมและวัฒนธรรมได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพสามารถวัดได้จากความสงบสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล สำหรับสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรคุณภาพนั้นสามารถวัดได้จากการอยู่อย่างสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ข้อนี้จะปรากฏอยู่ในความมั่นคงอย่างยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกลำบากใช้ก็ไม่เกิดการสูญเสียอนุชนรุ่นต่อไปมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม 1) การพัฒนาการดำรงชีวิตอย่างมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น การพัฒนาสภาพการทำงาน การพัฒนาสุขภาพอนามัย การพัฒนามาตรฐานการครองชีพ 2) การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีตามอัตภาพวิสัย เช่น ความสุข ความพึงพอใจของบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมจึงรวมเอากระบวนการสร้างความเป็นปึกแผ่น ซึ่งเป็นจุดหมายขั้นต้นของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม ต่อจากนั้นจึงเสริมด้วยการพัฒนา

ศักยภาพของมนุษย์ในการดำรงชีวิต การสร้างความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพวัฒนธรรมในทางวัตถุและทางนามธรรมในสังคม

3. การผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มแนวคิดดังกล่าวนี้ มองเห็นว่าการพัฒนาสังคมจะต้องดำเนินการพร้อมๆกันกับทางด้านเศรษฐกิจสวัสดิการคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ระบบการพัฒนาที่มีการแยกส่วนที่จะทำให้เกิดการเสียสมดุล และจะก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียวโดยละเลยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จะทำให้สูญเสียความสมดุลระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมหลายอย่างตามมา รวมทั้งสูญเสียธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

4. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการพัฒนาสังคมที่ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากในขณะนี้ คือแนวคิดที่ว่าการพัฒนาสังคมคือการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดนี้พิจารณาจากการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง คุณธรรมจริยธรรม และการพัฒนาด้านอื่นๆในสังคมจะไม่ประสบผลสำเร็จหากประชาชนไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น แนวคิดการมีส่วนร่วมไม่ได้จำกัดกับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เท่านั้น ยังครอบคลุมไปถึงประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องด้วยการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องมีหลายระดับ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับความคิด ร่วมรับรู้ ร่วมแสดงวิสัยทัศน์ ร่วมเสียสละเวลาสิ่งของ ร่วมพิจารณาร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผิดชอบ เป็นต้น

การพัฒนาสังคมจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบาย ตั้งแต่จากระดับรากฐานทางสังคม จนถึงระดับผู้บริหารประเทศชาติ ในอดีตการกำหนดแผนและนโยบายการพัฒนาสังคมจะมาจากผู้บริหาร (Top-down planning) ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนดำเนินกิจกรรมต่างๆในท้องถิ่นเบื้องต้นนั้น ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจความรับผิดชอบไปยังประชาชนเพื่อให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็นเป็น แก้ปัญหาเป็น และอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและมีความสุขสมควรแก่อัตภาพ

5. การพัฒนาความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคม

ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคมที่สำคัญ คือ ความเสมอภาคและความยุติธรรมที่สังคมมีให้แก่สมาชิกในสังคมทุกคน ความเสมอภาคเป็นความคิดทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนการพัฒนาโครงสร้างสำคัญของสังคมที่เอื้อประโยชน์ด้านต่างๆให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน กล่าวคือประชาชนในสังคมมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในการทำงาน การเลื่อนตำแหน่ง การรับสถานภาพทางสังคมอย่างเสมอภาคกัน การได้รับการคุ้มครองดูแลและสวัสดิการต่างๆอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกการจำกัดเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และวัย เป็นต้น สำหรับความเป็นธรรมในสังคมมักจะใช้ควบคู่

กับความเสมอภาค ความเป็นธรรมจะใช้ในเรื่องการใช้กฎหมายอย่างถูกต้องและเป็นธรรม รวมทั้งการจัดทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสมอภาคและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่คนที่ด้อยโอกาส

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2554) การพัฒนาสังคมมีขอบเขตกว้างขวาง เพราะปัญหาของสังคมมีมากและสลับซับซ้อน การแก้ไขปัญหาทางสังคมจึงต้องทำอย่างรอบคอบ และต้องอาศัยความร่วมมือกันจากบุคคลหลายๆฝ่าย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในสังคมนั้นๆ จะต้องรับรู้ พร้อมทั้งจะให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ การพัฒนาสังคมนั้นจึงต้องเป็นทั้งกระบวนการ วิธีการ กระบวนการเปลี่ยนแปลงและแผนการดำเนินงาน กล่าวคือ

1. เป็นกระบวนการ (Process) เพราะการแก้ปัญหาสังคมต้องกระทำต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งจะต้องเป็นลักษณะที่ดีกว่าเดิม

2. วิธีการ (Method) คือการกำหนดวิธีการดำเนินงาน โดยเฉพาะเน้นความร่วมมือของประชาชนในสังคมนั้นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่จะทำงานร่วมกัน และวิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับว่าสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมอย่างถาวรและมีประโยชน์ต่อสังคม

3. เป็นกรรมวิธีเปลี่ยนแปลง (Movement) การพัฒนาสังคมจะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ได้และต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตน เพื่อให้เกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม และรักษาความเจริญก้าวหน้าอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัตถุ

4. เป็นแผนการดำเนินงาน (Planning) การพัฒนาสังคมจะต้องทำอย่างมีแผนมีขั้นตอนสามารถตรวจสอบและประเมินผลได้ แผนงานนี้จะต้องมีทุกระดับ นั้นตั้งแต่ระดับชาติ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ลงมาจนถึงระดับผู้ปฏิบัติ แผนงานมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคม

จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาสังคมมาในข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางทฤษฎีมีมาอย่างยาวนานในระดับสากล สำหรับสังคมไทยได้มีการกำหนดแนวคิดพัฒนาสังคมมาใช้อย่างเป็นระบบในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 จากนั้นแนวคิดการพัฒนาสังคมก็ได้มีการนำไปปฏิบัติการ ศึกษาวิจัย และมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาโดยตลอด มีการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสุขอนามัย ตลอดจนจนถึงการจัดสวัสดิการทางสังคมที่มุ่งเน้นในเรื่องของผลประโยชน์ของประชาชนที่ได้จากรัฐและได้จากการมีส่วนร่วมของคนในสังคม และตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค ความเท่าเทียม และความยุติธรรมในทุก ๆ ด้าน

2.2.4 เป้าหมายการพัฒนาสังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2546) กล่าวว่า เป้าหมาย การพัฒนาสังคมมี 4 ส่วน ดังนี้

1. ความสุข คือความสุขทางกาย หมายถึง ความสะดวกสบาย ร่างกายแข็งแรง ไม่มีโรค เบียดเบียน เป็นต้น และความสุขทางใจ คือ ความโปร่งโล่งใจ ไม่มีทุกข์มีความร่าเริงแจ่มใส สงบเยือกเย็น เป็นต้น

2. คนพัฒนา คือ คนมีคุณภาพและคุณธรรม 1) คนมีคุณภาพ คือคนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญในวิชาชีพ ความสามารถดูแลตนเอง ครอบครัว ชุมชน ให้มีสุขภาพดีทั้งกายและจิต เป็นต้น 2) คนมีคุณธรรม คือ เป็นคนดี คิดดีและประพฤติดี ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ในสังคม และมีเมตตา กรุณา ตนเองและผู้อื่น เป็นผู้ใฝ่รู้อยู่เสมอ รู้จักตนเอง เสียสละเพื่อส่วนรวม มองการณ์ไกล ไม่ประมาท และมีศีลธรรม

3. ครอบครัว/ชุมชนพัฒนา ทั้งครอบครัวและชุมชน เป็นองค์การสังคมเหมือนกัน ซึ่งมีลักษณะพัฒนา 5 ประการ คือ 1) สันติภาพ คือภาวะความสงบ 2) ครอบครัว/ชุมชนเรียนรู้ คือ มีการแสวงหาความรู้ใหม่ๆร่วมกันอยู่เสมอ 3) ความสามารถในการจัดการ คือต้องรู้จักวิเคราะห์ตนเองทั้งทางด้าย กายภาพ เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมชุมชน รู้จักวางแผนจัดกระบวนการ และการประเมินผล 4) จิตวิญญาณ คืออุทิศเวลาและแรงงาน รวมทั้งปัญญาความสามารถทำงานเพื่อส่วนรวม

4. ความสมดุลของสิ่งแวดล้อม คือ การรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติให้คงอยู่ รักษาความหลากหลายในชีวิต และไม่ทำในส่วนตัวส่วนหนึ่งของธรรมชาติเสียหายกลายเป็นสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ

จีรพรธณ กาญจนจิตรรา (2544) กล่าวถึงการพัฒนาสังคมว่าเป็นเป้าหมายสุดท้าย (Ultimate goal) คือ การพัฒนาคนโดยมุ่งให้คนในสังคมมีความรู้ความสามารถมีทักษะในการแก้ไขปัญหา การตัดสินใจของตนเองในการปรับปรุงสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมบนพื้นฐานของการปกครองตนเองในระบอบประชาธิปไตย

ไกรยส ภัทราวาท (2564) ได้กล่าวไว้ว่า วันที่ 25 กันยายน 2558 ผู้นำประเทศกว่า 193 ชาติ ได้เข้าร่วมการประชุมสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติ (UN General Assembly) ณ กรุงนิวยอร์ก เพื่อรับรอง “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก 17 ประการ (The Global Goals for Sustainable Development) ประกอบด้วย 1) ขจัดความยากจน 2) ขจัดความอดอยาก 3) การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี 4) การศึกษาที่มีคุณภาพ 5) ความเท่าเทียมทางเพศ 6) สุขภาพและน้ำสะอาด 7) การมีพลังงานสะอาดใช้อย่างเพียงพอ 8) งานที่มีคุณค่าและการเติบโตทางเศรษฐกิจ 9) พัฒนาภาคอุตสาหกรรม นวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐานให้พร้อม 10) ลดความเหลื่อมล้ำ 11) สร้างให้เกิดชุมชนเมืองที่ยั่งยืน 12) การบริโภคและผลิตอย่างมีความรับผิดชอบ 13) การดูแลเรื่องสภาพภูมิอากาศ 14) ดูแลทรัพยากรทางน้ำ 15) ชีวิตบนพื้นดิน 16) การสร้างความสงบ ความยุติธรรมและสถาบันที่เข้มแข็ง และ 17) ภาควิความร่วมมือเพื่อผลักดันให้ถึงเป้าหมาย สำหรับเป้าหมายทั้ง 17 ข้อ นั้น อาศัยกรอบแนวคิดที่มองการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านมิติที่เชื่อมโยงกันของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในการรวบรวมความเห็นและข้อเสนอจากประชาชนจากทุกประเทศทั่วโลก ที่จะใช้เป็น

เป้าหมายเพื่อการพัฒนาาร่วมกันในอีก 15 ปีข้างหน้าจนถึงปี 2573 เพื่อทดแทนเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals) ทั้ง 8 ข้อที่จะสิ้นสุดลงในปี 2558 นี้ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีเป้าหมายร่วมในการมุ่งขจัดความยากจนของประชากรโลกทั้งสิ้น 836 ล้านคนทั่วโลกให้หมดสิ้นไปภายในปี 2573

จากการศึกษาแนวคิดเป้าหมายการพัฒนาสังคมที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่าเป้าหมายการพัฒนาสังคม แบ่งเป็น 2 เป้าหมาย 1) การพัฒนาคน หมายถึง การเสริมสร้างศักยภาพของคนในสังคม ชุมชน ให้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ รวมไปถึงการพัฒนาตนเองจากการเรียนรู้ การฝึกทักษะวิชาชีพความชำนาญ การสร้างนิสัยให้รักสงบ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี เป็นสุขภาวะที่นำไปสู่ความเจริญ 2) การพัฒนาครอบครัว ชุมชน ตลอดจนถึงสภาพแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ การรักษาระบบนิเวศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันจำเป็นต้องดูรักษา และส่งเสริมประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นร่วมกัน ทั้งทางด้านวัตถุสิ่งของและสุขภาวะจิตที่ดี

2.2.5 รูปแบบและวิธีการพัฒนาสังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) ได้นำเสนอรูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาสังคมไว้ดังนี้

1. การสร้างความร่วมมือ หมายถึง การชักนำบุคคลและองค์กรต่าง ๆ เข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาสังคมอย่างหลากหลาย
2. การร่วมมือกับองค์กรเอกชน คือ การมองเห็นความสำคัญและสร้างความร่วมมือกับองค์กรเอกชนไม่ว่าจะเป็นประเภทแสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีกำลังเงินกำลังคน มีความรู้ความสามารถและวิธีการทำงานที่แตกต่างไปจากของทางราชการ
3. การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้พื้นบ้านต่างๆ เช่น ยารักษาโรค การช่าง การคมนาคมขนส่ง การศึกษา นันทนาการ ภาษา เป็นต้น
4. การมองปัญหาพัฒนาสังคม หมายถึง หลักการมองว่าเมื่อมีการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆแล้ว ปัญหาจะเกิดจากสิ่งบ้าง เพื่อจะได้ระมัดระวังหรือหาทางป้องกันไว้ก่อน
5. ผลเชิงลบของการพัฒนาสังคม หมายถึง ผลเสียหรือผลลบอันเกิดจากการพัฒนาสังคม ทั้งที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าและไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า
6. กลวิธีการพัฒนาสังคม หมายถึง รูปแบบวิธีการในการพัฒนาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น การพัฒนาแบบสมดุล การพัฒนาแบบเชิงรุก การพัฒนาแบบครบวงจร การพัฒนาแบบไร่นาสวนผสม การพัฒนาแบบผู้นำพื้นบ้าน เป็นต้น
7. การบำรุงรักษาสิ่งที่พัฒนาขึ้นมาแล้ว หมายถึง สิ่งที่เป็นวัตถุหรือไม่ใช่วัตถุก็ตาม เมื่อพัฒนาขึ้นมาแล้วมีการรักษาไว้ให้คงสภาพนานที่สุด

จากการศึกษาแนวคิดเป้าหมายการพัฒนาสังคมที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่ารูปแบบและวิธีการพัฒนาสังคม เป็นระบบการเปลี่ยนแปลงที่ดีเพื่อให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

ขึ้น มีรูปแบบที่ชัดเจนเพื่อสร้างความมั่นใจในการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย ทั้งยังเป็นการกำหนดแนวทางที่มีความหลากหลายของการพัฒนาสังคมให้มีระเบียบแบบแผน มีมาตรฐานที่ชัดเจน มีความสมดุลทางสังคมและลดการเหลื่อมล้ำ

2.2.6 กระบวนการพัฒนาสังคม

โกวิท พวงงาม (2553) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงว่า เมื่อกกล่าวถึงกระบวนการพัฒนาสังคม จำเป็นที่จะต้องกล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ชุมชน สังคม ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อกระบวนการในการพัฒนาสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีสาเหตุหลายประการที่เกี่ยวข้องกัน การเปลี่ยนแปลงในส่วนของสังคมหรือชุมชน อาจมีผลกระทบให้ส่วนอื่นของชุมชนสังคมนั้นๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมี 8 ด้านดังนี้

1. ปัจจัยทางชีววิทยา (biological) หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งกำหนดสมาชิกของชุมชน สังคม ชุมชน มาจากคุณภาพทางด้านพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จึงมีความแตกต่างกันไปในด้านคุณภาพและด้านศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม ซึ่งมีผลต่อความสามารถของสังคมในการเปลี่ยนแปลง และการแสดงออกแนวความคิดและคุณสมบัติอื่น ๆ

2. ปัจจัยทางประชากร (population) การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรละองค์ประกอบของประชากรนับว่ามีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ ชุมชนที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากนั้น จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน หรือแม้กระทั่งอัตราการเกิด การตาย การย้ายถิ่นฐาน และปริมาณของเพศก็ย่อมเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยิ่งอีกด้วย ทั้งเกิดสภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมและพัฒนาส่วนรวมด้วย

3. ปัจจัยทางกายภาพ (physical) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ และด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มนุษย์มีความเชื่อว่าดวงดาวและดวงอาทิตย์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตทั้งทางดีและไม่ดี และสามารถกำหนดความเป็นไปแห่งชีวิตได้ ซึ่งตามหลักวิทยาศาสตร์และดาราศาสตร์ก็สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ เช่น การเกิดน้ำขึ้นน้ำลง ข้างขึ้นข้างแรม กลางวันกลางคืน สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลต่อชีวิตของคนด้านการประกอบอาชีพ การตั้งถิ่นฐาน เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ การที่โลกมีลักษณะกลม การที่โลกบ่งพื้นที่ดินและพื้นที่น้ำ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิอากาศ ท่าเลที่ตั้ง และภูมิประเทศ สิ่งเหล่านี้ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ชุมชนทั้งสิ้น และทำให้มนุษย์มีอารยธรรมที่แตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอีกด้วย

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรม (cultural) จากการที่บุคคลติดต่อกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลให้การขยายตัวของวัฒนธรรม การเลียนแบบ การยืมวัฒนธรรม รวมทั้งการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทั้งวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและมีใช้วัตถุ สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลซึ่งกันและกันแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหรือสังคม กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงในส่วนของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมีใช้

วัตถุ ก็จะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนของวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุหรือมิใช่วัตถุ สิ่งเหล่านี้ย่อมส่งผลให้นิสัยใจคอ ความรู้สึก รสนิยม แบบของที่อยู่อาศัย ภาษา เครื่องแต่งการ เป็นต้น เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตามหากวัฒนธรรมแบบใดแบบหนึ่งเปลี่ยนแปลงเร็วหรือช้าเกินไป ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมทั้งสอง ซึ่งนำไปสู่การเกิดปัญหาสังคมในด้านต่างๆขึ้นได้

5. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี (technological) การนำเอาเทคโนโลยีหรือการนำเอาสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆเป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงในสถาบันและประเพณีบางอย่าง ซึ่ง William F. Ogburn มีฐานคติว่าการประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้นมา จะเพิ่มความสลับซับซ้อนของวัฒนธรรม ชีวิตของมนุษย์ก็จะสับสนขึ้นตามเนื้อหาของวัฒนธรรมนั้น และเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งการเพิ่มของผลผลิต การกระจายสินค้าและบริการ และทำให้โครงสร้างทางสังคมมีการปรับตัวให้ เป็นไปตามสิ่งเหล่านี้ และกล่าวอีกว่าเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เราต้องปรับตัวให้เข้ากันได้ ซึ่งปกติก็คือการเปลี่ยนแปลงในสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ การปรับตัวของมนุษย์ได้สร้างแบบแห่งจารีตประเพณีและสถาบันทางสังคมขึ้นมาเพื่อความสอดคล้องระหว่างสิ่งทั้งสอง

6. ปัจจัยด้านขบวนการทางสังคม (social movement) นักสังคมวิทยาบางกลุ่มอธิบายให้เห็นว่า ขบวนการทางสังคมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งนี้ เพราะขบวนการทางสังคมใด ๆ ก็ตาม เมื่อดำเนินการได้สำเร็จหรือไม่สำเร็จก็ตามจะมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ เนื่องจากการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอุดมการณ์ตรงกัน เพื่อต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งอาจเป็นการออกกฎหมาย หรือการยับยั้งการดำเนินนโยบายบางอย่างของรัฐบาล การบำบัดความต้องการให้ได้จึงต้องเปลี่ยนแปลงบางสิ่งบางอย่าง

7. ปัจจัยทางจิตวิทยา (psychological) นักจิตวิทยาส่วนมากถือว่าปัจจัยนี้มีความสำคัญอย่างมากที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง มักจะกล่าวว่าสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงคั่นคว่าสิ่งใหม่ ๆ หาประสบการณ์ใหม่ ๆ มนุษย์ในสังคมทุกแห่งจะมีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป

8. ปัจจัยอื่น ๆ (other) นอกจากปัจจัยต่างๆที่กล่าวมาทั้งหมด ยังมีปัจจัยอื่น ๆ เป็นต้นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางการเมืองและทางทหาร ปัจจัยทางศาสนาและอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ ก็สามารถทำให้ชุมชนหรือสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ นอกจากนี้ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงข้างต้นนี้แล้ว ยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1) ปัจจัยภายใน (internal factor) สิ่งต่างๆภายในสังคมที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นภายในชุมชนหรือสังคมเอง อันได้แก่ปัจจัยทางธรรมชาติ ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเมือง

2) ปัจจัยภายนอก (external factor) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การติดต่อทางสังคมที่หลากหลาย การกระทบกระทั่งระหว่างสังคม เมื่อทราบถึงปัจจัย ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ยอมรับไปสู่กระบวนการพัฒนาสังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551) ได้กล่าวถึงวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนา ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. ความเริ่มต้นจากสภาพที่ประชาชนเป็นอยู่
2. สิ่งที่ต้องพัฒนาเป็นอันดับแรกอาจเป็นด้านเศรษฐกิจ

3. ทุกสังคมมีความเป็นอยู่และความเป็นมาของตนอยู่แล้ว การเปลี่ยนแปลงควรต้องดำเนินการ 1) การละลายก้อนน้ำแข็ง (unfreezing) คือขั้นสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง กิจกรรมหลักที่ต้องทำในขั้นนี้คือ ผ่อนคลายสถานการณ์ที่จะยืนยันความเชื่อของเขา ต่อด้วยการสร้างความรู้สึกสำนึกผิด ความรู้สึกไม่เพียงพอหรือความล้มเหลวในตัวเอง และสร้างความปลอดภัยทางจิตวิทยาด้วยการกำจัดเครื่องขัดขวางหรือภัยต่างๆ ในการที่จะเปลี่ยนแปลงหลังจากนั้น 2) ทำการเปลี่ยนแปลง (changing) เป็นขั้นสร้างแนวทางใหม่ กิจกรรมที่ต้องทำในช่วงนี้คือ การเสนอความรู้ ความคิดแนวทางเป็นการนำเอาสิ่งใหม่มาแทนสิ่งเก่า และ 3) ทำเป็นก้อนน้ำแข็งใหม่ (refreezing) สร้างความมั่นคงและผสมผสานสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเข้าแล้วด้วยกัน กิจกรรมที่ต้องปฏิบัติขั้นนี้ ได้แก่ การผสมผสานของใหม่ต่าง ๆ คือ ความคิด ค่านิยม ทศนคติ เข้ามาเป็นบุคลิกภาพของบุคคลที่พัฒนากรที่ต้องการพัฒนา ทำสิ่งใหม่ฝังเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

4. จะต้องพยายามสร้างวงใน คือ การพึ่งตนเอง (self-reliance) ขึ้นมาก่อน แล้วจึงค่อยสร้างวงนอก คือ การพัฒนา (development) ขึ้นมาทีหลัง

5. การดำเนินการจะเป็นกระบวนการทั้งสร้างความเจริญไปพร้อมๆกับการวิจัยโดยมีนักพัฒนาและชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม หรือร่วมกันทำงาน เรียกว่า กระบวนการ PAR

6. การสร้างความเจริญ จะต้องเป็น กระบวนการ BAN (Balance Ability and Networking) คือ สร้างความสามารถของชุมชนในการพึ่งตนเอง 5 ด้าน (TERMS) และความสามารถในการจัดการชุมชน การสร้างความสมดุลในแต่ละปัจจัยและความสมดุลระหว่าง 5 ปัจจัยนั้น และการสร้างเครือข่ายไว้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

7. วิธีให้ การศึกษา และการจัด ระเบียบชุมชน (education and community organization) นั้นคือ การเน้นวิธีการให้การศึกษาอบรมแก่ชุมชนในทุกเรื่องที่จะทำการพัฒนา การส่งเสริมการรู้จักตัวเองของชุมชน การร่วมตัวกันของประชากรในชุมชนเพื่อรับผิดชอบงานของชุมชน การวางแผนดำเนินงาน การประเมินการทำงาน ตลอดจนการตั้งกลุ่มหรือคณะกรรมการมาดูแลผลงานการพัฒนาที่ได้สร้างขึ้นมาแล้วของชุมชน เพื่อการพัฒนาที่มีความยั่งยืน

จากการศึกษาแนวคิดกระบวนการพัฒนาสังคมที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนา มีการผสมผสานระหว่างแนวคิดแบบดั้งเดิมกับองค์ความรู้ใหม่ ทั้งในด้านของ ความคิด ค่านิยม ทักษะคิด ให้มีความกลมกลืนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2.2.7 ทฤษฎีการพัฒนาสังคม

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2556) ได้สรุป ทฤษฎีการพัฒนาสังคม มีรากฐานมาจากศาสตร์ที่สำคัญคือ ปรัชญา สังคมวิทยา มานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ โดยการศึกษาเพื่อทำการวิจัยในส่วนนี้ จึงแบ่งฐานความคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาสังคมออกเป็น 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักและกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก โดยได้สรุปสาระสำคัญดังนี้

1. กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก

กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลัก ประกอบด้วยกลุ่มทฤษฎีที่วางอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีวิวัฒนาการ ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา และทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ซึ่งฐานคิดที่นักคิดในกลุ่มพัฒนาสังคมกระแสหลักได้ใช้ ได้แก่ การมุ่งอธิบายและทำความเข้าใจสังคมโดยใช้เหตุผล หน่วยการวิเคราะห์ที่อยู่ภายใต้บริบทความเป็นรัฐชาติ โดยมีรัฐเป็นสถาบันหลักในกระบวนการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมดำเนินไปตามแนวระนาบของยุคสมัย ซึ่งจะนำเสนอทฤษฎีการพัฒนาสังคมกระแสหลักที่สำคัญ 3 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theory) วิวัฒนาการ (Evolution) ด้วยนัยโดยตรงหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตต่างๆในช่วงเวลาหนึ่ง หรือหมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงหรือคลี่คลายไปสู่ฐานะที่ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในทางชีววิทยาจากสิ่งที่ย่าง ๆ ไปสู่สิ่งที่ย่างยากซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องเปลี่ยนในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป และต้องใช้เวลานาน (Scupin and Decorse, 2004: 51) บุคคลที่นับว่าเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาด้านวิวัฒนาการนี้ คือ Charles Darwin (1809-1882) นักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษ เขาเป็นคนแรกที่ปูพื้นฐานว่าด้วยทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต โดยมีผลงานการตีพิมพ์ขึ้นสำคัญ ในปี ค.ศ. 1859 คือ The Origin of Species หรือ ต้นกำเนิดของสิ่งมีชีวิต จากผลงานชิ้นนี้เองที่ได้สร้างความสนใจแก่บรรดานักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการแขนง ต่าง ๆ ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นอย่างมาก The Origin of Species นับเป็นผลงานที่ยิ่งใหญ่ของ Darwin ซึ่งใช้เวลารวม 5 ปี ในการเดินทางไปพร้อมกับเรือบีเกิล (H.M.S. Beagle) ที่มุ่งหน้าสู่เกาะแก่งและภูมิภาคอเมริกาใต้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1831 เขาได้ทำการเก็บตัวอย่างและศึกษาสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติจากสถานที่ต่าง ๆ ที่ไปเยือน ภายหลังจากเดินทางที่ยาวนานเขากลับมาที่อังกฤษและได้ร่วมกับ Alfred Wallace (1823-1913) ศึกษาและค้นพบกลไกพื้นฐานของวิวัฒนาการ (Basic Mechanism of Evolution) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของ

สิ่งมีชีวิต นั่นคือ หลักการเลือกสรรของธรรมชาติ (Natural Selection) และความอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสมที่สุด (Survival of the Fittest) (Ember and Ember, 1993-15)

Darwin และ Wallace พบว่า กลไกพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต 2 ประการดังกล่าวเชื่อมโยงกับวิวัฒนาการ กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางชีวภาพ จะเกิดการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้นเพื่อการอยู่รอดของตน ดังนั้น สิ่งมีชีวิตทั้งหลายจะมีวิวัฒนาการจากการมีอินทรีย์หรือรูปร่างแบบง่ายๆ (Simple Organic) ไปสู่อินทรีย์ที่มีโครงสร้างสลับซับซ้อนขึ้น (Complex Organic) และเพื่อให้อัตราการอยู่รอดมีสูงมากยิ่งขึ้น สิ่งมีชีวิตจะทำการถ่ายทอดอุปนิสัย (Traits) ของตนสู่รุ่นต่อไปผ่านกระบวนการสืบทอดเผ่าพันธุ์ (Process of Inheritance) (Friedl, 1981 : 116)

จึงกล่าวได้ว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการ เชื่อว่าการพัฒนาของมนุษย์เกิดจากกระบวนการคัดสรร (Random Process) ซึ่งเป็นการคัดเลือกตามธรรมชาติ สิ่งมีชีวิตที่มีการปรับตัวดี หรือเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเท่านั้นจะสามารถดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไปได้

2. ทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา (Dependency Theory)

Wallerstein,(1979-5) นักทฤษฎีกลุ่มพึ่งพาค้นคว้าสำคัญ กล่าวว่า การพึ่งพาเป็นระบบการแบ่งงานกันทำส่วนของบริเวณต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของแต่ละส่วน โดยอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรมระหว่าง 3 ส่วนของสังคมได้แก่ ส่วนของศูนย์กลาง (Core) ส่วนแนวกันชน (Semi-periphery) และส่วนชายขอบ (periphery) โดยเชื่อว่า ส่วนศูนย์กลางในที่นี้หมายถึงประเทศหรือสังคมอุตสาหกรรมที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการตกตวงผลประโยชน์จากประเทศหรือสังคมชายขอบ เป็นส่วนที่นำสังคมชายขอบไปสู่ภาวะการถดถอยพัฒนาความอ่อนแอ และพึ่งพาสังคมอื่นในที่สุด ในขณะที่ส่วนชายขอบอ่อนล้าลง ส่วนที่อยู่ในศูนย์กลางก็สร้างแนวกันชนเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของชายขอบ แต่เข้ามามีส่วนในการสร้างเสริมผลประโยชน์แก่ส่วนศูนย์กลาง และผู้วิจัยขอนำแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาแบบพึ่งพา สำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1) กระบวนการทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่พัฒนาแล้ว ล้วนเกิดจากที่สังคมหนึ่งๆมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอื่นไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง กล่าวคือ ไม่มีสังคมที่พัฒนาแล้วสังคมใดที่พัฒนาได้อย่างโดดเดี่ยว โดยรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมอาจอยู่ในลักษณะของการทำสงคราม การเอารัดเอาเปรียบและการแย่งชิงทางทรัพยากรเพื่อนำมาเลี้ยงดูคนในชาติของตน

2) การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ทัศนคติ และเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมหรืออุตสาหกรรมคือ สิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา โดยอาศัยกระบวนการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion Process) เป็นเครื่องมือที่สำคัญ

3) ประชาคมโลกจะถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่พัฒนาทางอุตสาหกรรมในระดับสูงหรือกลุ่มประเทศในตะวันตกที่เจริญแล้ว (Centre) กับประเทศด้อยพัฒนาที่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรม

ที่ใช้เทคโนโลยีต่ำ (Periphery) และทั้ง 2 ส่วน เชื่อมโยงกันด้วยระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ

4) การเชื่อมโยงสังคมทั้ง 2 ระบบ คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศด้อยพัฒนาไม่สามารถพัฒนาได้ และมีเพียงประเทศที่พัฒนาแล้วที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่ของกระบวนการพัฒนา ในขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาถูกผลักให้ไปอยู่ตามแนวชายขอบไม่สามารถพึ่งพิงตนเองได้

โดยสรุป จุดเด่นของแนวคิดทฤษฎีแบบพึ่งพา ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของหน่วยวิเคราะห์ใหม่จากแนวคิดเดิมของทฤษฎีความทันสมัยที่สนใจเพียงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของสังคมของประเทศด้อยพัฒนา มาเป็นการให้ความสนใจในระดับโลกทั้งระบบในฐานะหน่วยการวิเคราะห์ของกลุ่มนักคิดทฤษฎีพึ่งพา ตลอดจนให้ความสำคัญกับรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้นในส่วนต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจโลก

3 ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ (Globalization Theory)

กระบวนการโลกาภิวัตน์มีฐานคิดที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ (Modernization Theory) กล่าวคือ เป็นทฤษฎีที่ให้ความสำคัญอย่างมากต่ออิทธิพลของปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและวัฒนธรรมของประเทศตะวันตก ที่กระทำต่อประเทศด้อยพัฒนาทางอุตสาหกรรมในลักษณะทางเดียว (One-way) ผ่านการเชื่อมโยงของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นเครือข่ายโยงในทั่วโลก เพื่อตัดทวงผลประโยชน์กลับคืนสู่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ผ่านการเอาเปรียบประเทศเกษตรกรรมที่ด้อยพัฒนาในโลกที่สาม

ตามแนวคิดของนักทฤษฎีโลกาภิวัตน์ ทฤษฎีการรวมชาติและวัตถุดิบทั้งหลายในสังคมที่อยู่ในระบบอุตสาหกรรมใหม่ สามารถดูดดึงหรือดูดซับจากประเทศที่พัฒนาอุตสาหกรรมแล้วได้ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะอยู่มุมใดของโลก และกระบวนการนี้นำไปสู่การพึ่งพาของประเทศที่ยากจนต่าง ๆ ต่อประเทศพัฒนาอุตสาหกรรมใหม่ โดยอาศัยเรือขายนายทุน นักธุรกิจและนักการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นในสังคมด้อยพัฒนา เป็นกลไกการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายภายในท้องถิ่นเข้ากับเครือข่ายในระบบโลก นักทฤษฎีโลกาภิวัตน์เชื่อว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของประชาชนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ชาติและระดับประชาคมโลกในทั้ง 3 ด้าน ดังนี้

1) ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยนการกระจาย และการบริโภคสินค้าและบริการ

2) ด้านการเมือง ได้แก่ การจัดสร้างทางสังคมเพื่อสร้างศูนย์อำนาจทั้งด้านความมั่นคงในภาครัฐ พลเรือนและกองทัพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในระดับสถาบันเพื่อควบคุมประชาชนและอาณาบริเวณ

3) ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยนและการแสดงออก ซึ่งสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของข้อเท็จจริง ความหมาย ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อและรสนิยม ความเชื่อของกระบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือสถาบันทางสังคมกับ อาณาบริเวณหรือสังคมหนึ่ง ๆ โดยความเชื่อมโยงนี้อยู่ในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนทางวัตถุ เช่น การค้า การเช่า แรงงาน บริการและเงินทุน เป็นต้น ซึ่งมักอยู่ใน ความสัมพันธ์ 2 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ประกอบด้วยความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม เพื่อ แลกเปลี่ยนแรงงาน ทุนและวัตถุดิบ และระดับนานาชาติผ่านการค้าแบบไร้พรมแดนโดยผู้เชี่ยวชาญ จากภายนอกอาณาบริเวณ ทั้งนี้การแลกเปลี่ยนทางการเมืองเป็นไปในรูปแบบของการให้การ สนับสนุน ความมั่นคง การใช้กำลังอำนาจ และการช่วยเหลือผ่านองค์กรข้ามชาติต่าง ๆ

จึงสรุปได้ว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบใน 3 ระดับหน้าที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ การแลกเปลี่ยนด้านวัตถุในระดับท้องถิ่นหรือชุมชน การ แลกเปลี่ยนด้านการเมืองการปกครองในระดับชาติ และการแลกเปลี่ยนสัญลักษณ์ระดับโลก แต่ อย่่างไรก็ตาม อัตราที่เกิดขึ้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์จะเกิดขึ้นมากที่สุดในบริบทของวัฒนธรรม

2. กลุ่มทฤษฎีการพัฒนาสังคมทางเลือก

ทฤษฎีพัฒนาสังคมทางเลือก เกิดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของนักวิชาการ ตลอดจนนักพัฒนาสังคมในองค์กรเอกชนซึ่งต้องการแสวงหาทางออก และเสนอทางเลือกใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางกระแสหลัก เนื่องจากพบว่าการ พัฒนาที่มุ่งเน้นความเจริญทางการเติบโตด้านเศรษฐกิจเพียงประการเดียว ก่อให้เกิดปัญหา มากมายและไม่สามารถนำสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ยากจนไปสู่การพัฒนาที่เท่าเทียมยั่งยืน และมั่นคงได้

1. ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม

เครือข่ายทางสังคม ไม่ได้เป็นเพียงเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร แต่เป็นเรื่องการแลกเปลี่ยน ผลตอบแทนจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยสิ่งที่แลกเปลี่ยนมีตั้งแต่ข้อมูล ข่าวสาร การบริการ คำแนะนำ ในลักษณะ 2 ทิศทางคือ สมาชิกทุกคนในเครือข่ายจะต้องเป็นทั้งผู้ให้ และผู้รับ โดยความไม่เท่าเทียมอาจเกิดขึ้นได้ หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีอำนาจสูงกว่า และอำนาจนี้เกิด จากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ซึ่งมาจากความแตกต่างของสถานภาพเหนือทรัพยากรบุคคล โดย เครือข่ายทางสังคมก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมทางสังคมเกิดขึ้น ทั้งในลักษณะความกดดันและอิทธิพล ต่อพฤติกรรมของบุคคลต่าง ๆ ในเครือข่าย ดังนั้นการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม นักพัฒนาสังคม ควรให้ความสำคัญกับลักษณะของเครือข่ายสังคมที่เปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมของบุคคล ซึ่ง ประกอบด้วยอาชีพ เชื้อชาติ ตลอดจนลักษณะอื่นๆ ที่บุคคลสร้างขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กันเช่น งาน อดิเรก การเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ นอกจากนี้ยังควรให้ความสำคัญกับความหนาแน่นของ

ความสัมพันธ์ด้วย โดยบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ มาก ก็จะมีเครือข่ายความสัมพันธ์ กว้างขวางและมีความมั่นคงของเครือข่ายทางสังคมสูง ในขณะที่คนที่มีคนรู้จักน้อยหรือไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ก็จะมีความมั่นคงของเครือข่ายทางสังคมต่ำด้วย

Boissevain J. (1974) กล่าวว่า เครือข่ายทางสังคมเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลโดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยอาจสรุปได้ว่าการศึกษาเครือข่ายสังคมนั้นวางอยู่บนพื้นฐานคิดเรื่องการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล กลุ่ม องค์กร และชุมชนที่บุคคลเป็นสมาชิกอยู่อาจเป็นเครือข่ายตรงหรืออ้อม และมีความแตกต่างซับซ้อนกันไปในแต่ละระดับ โดยปัจจัยรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายจะมีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์พฤติกรรมของบุคคล ความเชื่อมโยงระหว่างคนในสังคม และการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ของสังคม

นอกจากนี้ก็นึกคิดเครือข่ายทางสังคมได้เสนอขั้นตอนการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่หน้าสนใจไว้หลายประการ มีสาระสำคัญดังนี้

1) ขั้นที่ 1 ขั้นแสวงหา ประกอบด้วย การเชิญชวน ประชาสัมพันธ์และการสืบเสาะแสวงหาสมาชิก

2) ขั้นที่ 2 ขั้นยุทธศาสตร์การรณรงค์ ประกอบด้วย การสร้างความตระหนักในประโยชน์และความสำคัญของเครือข่าย การส่งเสริมบทบาทและเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย การสร้างผลงานให้เป็นที่ยอมรับ การพัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของในหมู่สมาชิกเครือข่ายและการใช้ยุทธศาสตร์การสร้างแรงจูงใจ

3) ขั้นที่ 3 การดำเนินงานกิจกรรม ประกอบด้วย การศึกษาปัญหา กำหนดเป้าหมายวัตถุประสงค์และแผนงานที่ชัดเจน สร้างแก่นนำเพื่อเผยแพร่วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งเครือข่ายของการหาสมาชิกและจัดทำทำเนียบสมาชิก การระดมความคิดเพื่อกำหนดรูปแบบของเครือข่าย การแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกพัฒนาจุดด้อยและเสริมจุดเด่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และขยายผลเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ การระดมทรัพยากรเพื่อใช้ในการดำเนินงานเครือข่าย การจัดตั้งหน่วยหรือสำนักงานเครือข่ายเพื่อให้คำแนะนำกับสมาชิก และจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

4) ขั้นที่ 4 ขั้นพัฒนาระบบเครือข่าย ประกอบด้วย การสร้างความสามัคคีและความรู้สึกส่วนร่วม การสร้างขวัญกำลังใจและเจตนารมณ์ร่วมกัน การพัฒนาความรู้สึกเสียสละทั้งทางกายสติปัญญาและทรัพยากร การวางระบบการจัดการและการวางแผนที่ดี การติดตามและการประเมินผลปฏิบัติงานเป็นระยะโดยสม่ำเสมอ การสร้างระบบการ PDCA (Planning, Development, Control, Assessment) การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้นำ คุณภาพของสมาชิกเครือข่าย การมีกิจกรรมต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย และการรักษาเครือข่ายเดิมและเพิ่มเครือข่ายใหม่

สรุปว่า เครือข่ายทางสังคมที่มีคุณภาพและเอื้อให้เกิดสังคมเข้มแข็ง มักวางอยู่บนหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ความเป็นธรรม ความโปร่งใส และผลประโยชน์ร่วมกัน ของทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ดังนั้นนักพัฒนาสังคมจึงควรให้ความสำคัญ และความเท่าเทียมของสมาชิกเครือข่ายในการพัฒนา การเข้าถึงทรัพยากรและการรับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากร การจัดการบริหารและการจัดสรรทรัพยากรความเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้โดยองค์กรสาธารณะ

2.3 แนวคิดด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

จากที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า ศึกษาแนวคิด เกี่ยวกับงานสาธารณสุขสงเคราะห์ จากตำราและเอกสารทางวิชาการ ซึ่งก็มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย ความสำคัญ และการดำเนินงานของงานสาธารณสุขสงเคราะห์ จึงสรุปสาระสำคัญไว้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายงานสาธารณสุขสงเคราะห์

พระสงฆ์กับงานสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังปรากฏในพระพุทธพจน์ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนฺทิตาย พุทฺชนฺสุชาย โลกานุกมฺปาย” แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่โลก แม้ในสถานการณ์ปัจจุบัน สถานการณ์โลกมีความเปลี่ยนแปลงมีสาธารณสุขภัยเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง การดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ซึ่งเป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่คณะสงฆ์ยังต้องให้การสงเคราะห์ สนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือสังคม ชุมชน อยู่เรื่อยมา

คู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม (2561) ให้ความหมาย การสาธารณสุขสงเคราะห์ว่า หมายถึง การดำเนินกิจการการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทั้งทางด้านกายภาพและทางด้านจิตใจ เป็นเครื่องมือขององค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพสูงที่สามารถขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปได้ ซึ่งรวมไปถึงการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อสังคมที่ยั่งยืน มีการกำหนดกรอบในการดำเนินงาน 4 ด้าน ดังนี้

1) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์สาธารณสุขเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น โดยเข้าไปให้ความช่วยเหลือวัดและประชาชนผู้ประสบสาธารณสุขภัยต่าง ๆ มีอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น ทั้งทางด้านกายภาพ โดยการมอบปัจจัย 4 มีการช่วยเหลือด้วยสิ่งของ อาหาร ยารักษาโรค และด้านจิตใจ โดยการมอบธรรมะเป็นกำลังใจในคราวประสบสาธารณสุขภัย

2) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล หมายถึง การที่คณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ให้มีทรัพยากรเพียงพอต่อการอยู่อาศัยและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เช่น การ

จัดการป่า (ปลูกป่า บวชป่า และอนุรักษ์ป่า) การจัดการน้ำ (ฝายต้นน้ำ ชุดบ่อน้ำ) การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน การแก้ไขวิถีโค-กระบือ เพื่อการเกษตร

3) การสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อการพัฒนา หมายถึง คณะสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาพื้นที่ โดยใช้หลักกรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น การจัดการพื้นที่วัดเป็นศูนย์การช่วยเหลือชุมชน การเกษตรวิถีพุทธ ศาสตร์พระราชา กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และการส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน

4) การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ หมายถึง คณะสงฆ์ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ผสานพลังผ่านภาคีเครือข่าย เช่น ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ โรงเรียนผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย และเครือข่ายจิตอาสาด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

กรมการศาสนา (2540) ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์ สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณรที่ประสบภัยขาดแคลน การให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เช่น ให้วัดเป็นสถานที่ในการประชุม การอบรมเยาวชน การสอนวิชาชีพ และเป็นสถานที่ตั้งแหล่งประปาประจำหมู่บ้าน

พระเทพปริยัติสุธี (2539) กล่าวไว้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ การจัดกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระสงฆ์ดำเนินกิจการเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณสุขสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะ 4 ประการคือ

1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่งมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน การจัดอบรมวิชาชีพแก่ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เป็นต้น

2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อน การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสาธารณสุขสงเคราะห์

3) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่ที่เป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน การขุดลอกคูคลอง การสร้างโรงพยาบาลและจัดหาทุนซื้ออุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์ สร้างประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า

4) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนที่รอคอยการช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย การมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย การตั้งกองทุนเพื่อทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส การจัดหาทุนส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กนักเรียน นักศึกษา และเยาวชนผู้ด้อยโอกาส การจัดการเรียนการสอนภายในวัด

พระธรรมปริยัติเวที (2548) ได้กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง ส่วนงานที่คณะสงฆ์ช่วยเหลือสังคมได้ เช่นการช่วยเหลือผู้ยากไร้ การจัดตั้งหน่วยบรรเทา สาธารณภัย การช่วยบรรเทาทุกข์ให้กับชาวบ้าน ชุมชน สังคม ที่ต้องการให้ช่วยเหลือในการบริหารจัดการงานพิธีต่างๆ เช่น งานศพ การเผาศพผู้ยากไร้และไร้ญาติ การจัดงานบุญพิธีต่าง ๆ ในการเอื้ออนุเคราะห์สถานที่

พระสมุห์วิศิน วิสุทโธ (2561) ได้กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์แก่ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ และเป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาด้านจิตใจ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม เป็นต้น

พระครูประภัสร์สีหิทธิคุณ (2555) กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์ คือการดำเนินกิจการต่างๆเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์แก่หน่วยงานหรือคณะบุคคล หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลและการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติทั่วไป โดยเฉพาะงานสาธารณสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือการสงเคราะห์ในรูปแบบของธรรมะด้วยการอบรมจิตใจและวัตถุสิ่งของอย่างอื่นที่สงเคราะห์ได้

จากการศึกษาความหมายการสาธารณสงเคราะห์ที่กล่าวมาในข้างนั้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินกิจการการต่างๆ เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการพัฒนา และด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบบูรณาการ เป็นกิจการที่คณะสงฆ์มุ่งเน้นที่จะอนุเคราะห์ สงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากสาธารณภัย รวมไปถึงการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนอยู่ดีกินดีมีความสุขด้วยการพัฒนาสุขภาพทางกายและจิตใจ

2.3.2 ความสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์

ความสำคัญของการกิจการด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการจัดการสงเคราะห์ในด้านต่างๆแก่ประชาชนผู้ที่มีความทุกข์ยากลำบากมาขอความช่วยเหลือและยินยอมให้การช่วยเหลือ วัดซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงเป็นสถานที่รองรับและบรรเทาทุกข์ทั้งปวงของผู้ได้ยาก เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน สังคม วัดจะตั้งอยู่ได้ก็เพราะอาศัยการให้ความร่วมมือจากชุมชน จากคนในสังคมที่ให้ความอุปถัมภ์ การดูแลรักษา การสนับสนุนส่งเสริมในการพัฒนารวมถึงการสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์วัด ในส่วนของพระสงฆ์ก็นับว่าเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มีความทุกข์ยากลำบากวัดจึงเป็นเหมือนที่พึ่งพาอาศัยและจัดการสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือ

งานสาธารณสงเคราะห์ จึงเกี่ยวเนื่องด้วยคน ชุมชน สังคม และวัฒนธรรม เพราะเป็นวิถีทางการสังคมสงเคราะห์ อันหมายถึง การยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานหมู่ชนเข้าไว้ให้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือการให้สังคมเกาะกุมค้ำกันอยู่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตก ไม่กระจัดกระจาย ดังนั้นความมุ่งหมายของสังคมสงเคราะห์ จึงไม่ใช่เพียงเอาอะไรไปให้เขา ไม่ใช่เอาไปบริการให้ ไม่ใช่เอาทรัพย์สินเงินทองไปให้ แต่หมายถึงการทำให้สังคมรวมใจกัน ผนึกยึดเหนี่ยวกันไว้ได้ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายความสำคัญการสงเคราะห์หรือการสังคมสงเคราะห์ดังนี้

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2564) กล่าวว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายกทรงมีพระดำริว่า “วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนคู่กับสังคมไทยมานับแต่โบราณ トラบจนถึงวันนี้ วัดไม่เพียงแต่เป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร แต่ยังเป็นสถานสาธารณสงเคราะห์ของชุมชนด้วย จึงสมควรที่จะให้วัดที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะอนุเคราะห์ประชาชนผู้ประสบความยากลำบากดำเนินการกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ที่ดำรงอยู่นับแต่อดีตกาล” โดยคณะสงฆ์ทั่วประเทศได้สนองพระดำริดำเนินการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด 19 โดยปฏิบัติตามมาตรการมติมหาเถรสมาคมและประกาศกระทรวงสาธารณสุขอย่างเคร่งครัด รวมทั้งพระสงฆ์ไทยในต่างประเทศก็ดำเนินการช่วยเหลือผู้ประสบความยากลำบากด้วยเช่นกัน สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ยังกล่าวถึงความสำคัญของงานสาธารณสงเคราะห์ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 (COVID-19) ว่า “การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสในครั้งนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบทางสังคมเป็นอย่างมาก พระสงฆ์และประชาชนตระหนักในเรื่องของสุขภาพมากขึ้น วัดมีการจัดระบบเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ประชาชนห่วงใยใส่ใจสุขภาพมากขึ้น ซึ่งเป็นความมั่นคงอย่างหนึ่งของชีวิตนอกเหนือจากการประกอบสัมมาชีพ”

พระมงคลวรวิธาน (2564) เลขานุการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมกล่าวถึงปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตว่า ปัจจุบันวัดทั่วประเทศโดยเฉพาะวัดที่มีศักยภาพได้เริ่มจัดตั้งโรงงานเพื่อช่วยเหลือชุมชนที่เขตวัดนั้นตั้งอยู่ คำว่า ‘ธรรม’ กับ ‘ทาน’ จึงเกิดขึ้นพร้อมกัน ธรรมคือความเมตตาปรารถนาดี ทานคือการแบ่งปันกัน โดยพระสงฆ์ได้นำธรรมนุญสุขภาพพระสงฆ์มาใช้ประกาศให้พื้นที่วัดเป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์จะดูแลพระสงฆ์ด้วยกันเองตามธรรมวินัย ซึ่งพระต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันเกี่ยวกับการระบาด นอกจากนี้พระสงฆ์ยังให้ข้อมูลและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตัว โดยเฉพาะการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social distance) แก่ประชาชน ขณะที่ญาติโยมก็ดูแลพระสงฆ์ตามหลักธรรมวินัยด้วยเช่นกัน “โควิด 19 คงจะมีต่อไปอีกระยะหนึ่งซึ่งยาวนานพอสมควร ถึงแม้ขณะนี้จะมีแนวโน้มลดลงก็ตามการขับเคลื่อนความร่วมมือด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) จะช่วยให้เกิดความเข้มแข็งในระยะยาวได้”

พินิจ ลาภธนานนท์ (2562) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์ว่า พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน มีบทบาทในการจัด

ระเบียบสังคมไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม หรืออาจกล่าวโดยรวมได้ว่ามีบทบาทหน้าที่สร้างความมั่นคงทางสังคม สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม และสามารถช่วยเหลือสงเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมได้ หมายความว่า การดำรงอยู่เจริญขึ้นหรือเสื่อมลงของพระพุทธศาสนาจะสัมพันธ์กับประโยชน์ที่มีต่อสังคม โดยเฉพาะการแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต่องานสาธารณสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั้งยังมีความทุกข์ยากเดือดร้อนในรูปแบบต่าง ๆ ถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการทำงานของพระสงฆ์ที่จะช่วยเสริมศรัทธาจากคนในสังคมและเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความสงบเรียบร้อยเกิดสุขสันติธรรม

จากการศึกษาความสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์ ผู้วิจัยสรุปได้ การสาธารณสงเคราะห์มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอันมาก เพราะเกี่ยวเนื่องด้วยกับการดำรงชีพของคนในชุมชนและสังคม การมุ่งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การลดสภาวะการณที่เกิดจากสาธารณภัย เรียกว่าการบรรเทาทุกข์ขึ้นเบื้องต้น และยังเป็นการสร้างสรรค์สังคมให้มีความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและ จนทำให้สังคมเกิดเป็นปึกแผ่นที่หนาแน่น ซ้ำยังสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ชุมชนหันกลับมาสนใจธรรมะ ซึ่งถือได้ว่าเป็นยารักษาโรคทางกายและจิตใจ เป็นการจัดระเบียบสังคมและชุมชนให้มีความน่าอยู่

2.3.3 รูปแบบการสาธารณสงเคราะห์

2.3.3.1 การสาธารณสงเคราะห์ของการบริหารจัดการวัด

สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ (2550) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ตามแนวคิดของ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎมหาราช (ช่วง วรปุณฺเฑ) ว่า จะต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่าง และสงบ ดังนี้

1) สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดี ต้องไม่สกปรกรุงรัง จัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่เกิดศรัทธาประสาทะแก่ผู้มาพบเห็น ไม่สร้างความขุ่นข้องใจให้แก่ผู้มาเยือน

2) สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดูโปร่ง สบายตา ไม่รกทึบ หรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและใช้ประโยชน์ให้ได้สูงสุด

3) สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่สงบปราศจากอบายมุข ไม่มีเสียงอึกที่กครึกโครมรุ่มเย็น จัดสรรพื้นที่ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ แบ่งเขตสังฆาวาสให้ชัดเจน ไม่ปะปนกับเขตอื่น ๆ เพื่อให้เป็นสถานที่เหมาะแก่การปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2540) มีพระดำริว่า “ในสมัยที่ข้าพเจ้าครองวัด การบำรุงรักษาของกลางร่วงโรยลง พระภิกษุมือดีเรกลาภน้อยลง จะฟื้นฟูการถวายของกลางขึ้นไม่สะดวก เมื่อจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น คณะกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ได้บอกบุญชักชวนทายกทายิกาบริจาคทรัพย์เพื่อบำรุงรวบรวมเป็นสมบัติของวิทยาลัยขึ้นได้ และจัดเป็นทุนนอนจำนวนหนึ่งด้วย สมบัติของวิทยาลัยที่มีใช้ทุนนอนมีคติด้อย่างของกลางจ่ายเป็นสาธารณแก่วัดทั้งหลายได้

นอกจากของหลวงบริจาคประจำปี แม้เช่นนี้ ยังบำรุงการเรียนพระศาสนาอยู่ได้ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ที่ได้ขยายกว้างออกไปอีกเพราะเหตุแห่งทุนน้อย”จากตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร ได้อธิบายถึง การบริหารวัดบวรนิเวศวิหารด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่

- 1) ตั้งกรรมการสงฆ์ไว้เพื่อเป็นที่ปรึกษาวัด
- 2) จัดให้พระผู้เป็นกรรมการสงฆ์เป็นเจ้าหน้าที่ทำการจัดแยกเป็นแผนก
- 3) จัดหน้าที่อุปัฏฐากวัด ให้ทำบัญชีคนเช่า และจำนวนคนเช่าให้เป็นหลักฐาน
- 4) พระผู้ทำการสงฆ์ได้รับบำรุงโดยชื่อเรียกว่า นิตยภัตต์ คฤหัสถ์ผู้ทำการจัดการวัด ให้ได้รับเกื้อกูล

5) ให้จัดทะเบียนภิกษุสามเณร เด็กวัดอุปัฏฐาก ภิกษุ สามเณร ผู้อยู่ประจำและคนอาศัยชั่วคราว

- 6) สำนวณบัญชีเลขวัดให้ได้จริง ไม่มีตัวโดยประการไร ให้จำหน่ายโดยจะแจ้ง
- 7) มีการจัดทุนการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรโดยการตั้งมหาวิทยาลัย กรรมการศาสนา (2543) กล่าวโดยสรุปว่า การบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ควรจัดวัดให้เป็น 7 โรง ดังนี้

1) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่สอนธรรมะ ให้เป็นสถานที่เทศน์ วัดใดไม่มีการสอนธรรมะแก่ประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนถึงการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อยๆเสื่อมไป

2) วัดเป็นโรงทิม คือ เป็นที่สวดศพ เป็นที่เก็บศพ เป็นที่ฝังศพ นี่เป็นประโยชน์ที่วัดต้องมีอยู่ และอย่าไปรังเกียจศพ เพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้น อยากรจะเผาอยู่วัดนั้น

3) วัดเป็นโรงละคร คือ แบ่งพื้นที่เป็นโรงหนังโรงละคร ต้องจัดสวนพื้นที่ไว้ประจำ เพราะเป็นการอนุรักษ์การแสดงพื้นบ้าน เท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้นได้ศิลปินไว้ใช้งานและส่งเสริมให้เขามีอาชีพ

4) วัดเป็นโรงพยาบาล คือ วัดจะต้องดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพอนามัย แต่ก่อนแต่ไรมา พระนอกจากจะมีความรู้ทางธรรมะแล้ว ยังมีความรู้เรื่องยาสมุนไพรต่าง ๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

5) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในวัด แต่เจ้าอาวาสต้องมีบทบาทในโรงเรียน ด้วยเห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด เป็นที่อบรมธรรมะและวิชาการทางด้านวิชาชีพต่าง ๆ ที่สามารถสอนได้ เช่น งานช่างไม้ งานช่างปูน งานเกษตร เป็นต้น

6) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ต้อนรับประชาชน เป็นที่ปฏิสังขรณ์เป็นที่พักพิงสำหรับพระอาคันตุกะ ประชาชนที่สัญจรเดินทางมาขอพักอาศัยชั่วคราว หรือเป็นที่พักพิงของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

7) วัดเป็นโรงงาน คือ วัดต้องมีการก่อสร้างพระสังฆาธิการวัดนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสต้องมีฝีมือ หรือพระในวัดต้องมีฝีมือในการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ จำเป็นต้องมีการฝึกและส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาชีพนี้ และเป็นการ จัดจ้างคนในชุมชนให้มีงานทำ

พระมหาบัว ปิยวณฺโณ (2549) กล่าวว่า วัดและเจ้าอาวาสตลอดพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การตั้งกองทุนออมทรัพย์วิถิปุทธ การใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษา และเป็นศูนย์พักพิงคนยากไร้ชั่วคราว

คะนิงนิตย จันทบุตร, สุบรรณ จันทบุตร (2545) กล่าวว่า ความสำคัญของหลักการบริหารวัดในงานสาธารณสงเคราะห์ควรสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน ดังนี้

1) ควรจัดสรรอบรมบุคคลผู้จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ให้เป็นที่มั่นใจก่อนที่บวชจะเข้ามาศึกษาธรรมะ

2) ต้องมีการอบรมศึกษาธรรมแก่ผู้เข้ามาบวชและระหว่างที่บวชอยู่

3) ต้องมีการปฏิบัติธรรมระหว่างบวชเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เพื่อเป็นการเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน

4) แต่ละวัดต้องจัดให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่แก่ประชาชนเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา และต้องพยายามวิเคราะห์หาทาง เผยแผ่ธรรมต่อประชาชนด้วยความเมตตาอย่างต่อเนื่อง มิใช่รอคอยแต่การนิมนต์เพียงเท่านั้น

5) กิจกรรมศึกษาธรรมะของประชาชน ควรมุ่งให้ศึกษาและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ให้มีการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ทั้งในหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยหลักแห่งความไม่ประมาทและหลักพึ่งตนเอง

6) ศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ ดังนั้น การปกครองสงฆ์ให้มีพฤติกรรมและการกระทำที่เหมาะสมนับว่าเป็นเรื่องสำคัญเบื้องต้นที่พระทุกรูปพึงปฏิบัติ เจ้าอาวาสควรดำเนินการให้พระทุกรูปในสังกัดมีภาพลักษณ์ที่ดี เมื่อประชาชนพบเห็นก็เกิดความศรัทธา ถือเป็นเป็นการเผยแผ่ศาสนาเป็นการสงเคราะห์ประชาชนในเบื้องต้นแล้ว

7) พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมะเพื่อการสงเคราะห์ด้วยหลัก 6 ประการ คือ ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งปวง ส่งเสริมให้ทำความดี ให้ได้ฟังและรู้ธรรมะที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง ช่วยเสริมในสิ่งที่ประชาชนได้ยินแต่ไม่รู้ไม่เข้าใจ ให้ความอนุเคราะห์ผู้อื่นด้วยความเมตตา ปราบปราม และสอนให้ประชาชนรู้จักพึ่งพาตนเองอย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน

8) การเผยแผ่ธรรมะควรศึกษากลุ่มคน หรือบุคคลเป้าหมาย วิเคราะห์การนำเสนอธรรมะให้เหมาะสมต่อสภาพ เหตุ ผล ตน ประมาณ กาลเวลา ชุมชน และบุคคล เป็นสำคัญ

9) เจ้าอาวาสทุกแห่งควรปกครองดูแลพระสงฆ์ สามเณร ไวยาวัจกร ศิษย์วัด ผู้อาศัยในวัดหรือผู้เกี่ยวข้องกับวัด ให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นการสร้างศรัทธาแก่ประชาชน

10) ต้องพยายามบริหารวัดให้มีการศาสนสถานที่เหมาะสมต่อการศึกษา และการปฏิบัติธรรมในส่วน of พระภิกษุ สามเณร และประชาชน ให้สอดคล้องกับหลักการพระพุทธศาสนา มีความสงบร่มเย็น ทำให้ประชาชนอยากเข้ามาหาความสงบและศึกษาธรรม รวมทั้งสรรพสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญใจแก่ผู้มาวัดและอยู่ใกล้วัด

11) วัดกับประชาชนต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พระพุทธศาสนาจึงจะอยู่ได้อย่างมั่นคง ดังนั้น นอกจากพระจะให้ธรรมแก่ประชาชนแล้ว ก็ควรจัดเครื่องใช้ของวัดอย่างมีระบบระเบียบให้เหมาะสมต่อการให้บริการประชาชนเพื่อใช้ในกิจการพระพุทธศาสนา และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างวัดกับประชาชน

12) ประชาชนจำนวนมากที่ยังเชื่อเรื่องโชคลาง ของขลัง และวัตถุมงคล ซึ่งหวังว่าสิ่งเหล่านี้จะบันดาลความโชคดี ความร่ำรวย ความสำเร็จแก่ชีวิต ทำให้ประชาชนขาดการพึ่งตนเองไม่พัฒนา พระพุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นยารักษาโรคเหล่านี้ ควรให้ธรรมะในเรื่องเหตุผล การพึ่งตนเอง การศึกษา การพัฒนาชีวิต รูปแบบการพัฒนาอาชีพ ไม่ควรที่จะส่งเสริมความเชื่อไปในทางที่ผิดหลักการ จึงจะเป็นการสงเคราะห์ที่ถูกต้องทางพระพุทธศาสนา

13) การจัดการบริหารวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางพัฒนาชุมชน จำเป็นต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของกิจการของวัด ร่วมบริหารวัดตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ด้วย จึงสมควรปรับปรุงวัดให้เป็นองค์การบริหารวัด ถึงแม้วัดจะเป็นนิติบุคคลอยู่แล้วก็ตาม แต่การมีองค์กรร่วมบริหารวัด เสนอความคิดและให้เจ้าอาวาสตัดสินใจในการดำเนินการ ประชาชนก็จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2546) ได้ให้แนวความคิดรูปแบบหลักการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์ ดังนี้

1) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิดทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบแบบแผนที่วางไว้ เพื่อการบริหารวัดจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

2) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบการบริหารที่เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัด

3) จัดระบบงาน ได้แก่ การจัดการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและง่ายแก่การตรวจสอบ

4) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับหลักการบริหาร เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

5) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อาศัยในวัดนั้นๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้ก็นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลอย่างเหมาะสม

6) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

7) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่เลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ จะต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่างๆที่กล่าวมาแล้ว

สง่า พิมพ์พงษ์ (2551) กล่าวถึงการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลภายในวัดว่า ตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชน พ.ศ. 2546 ได้ให้ความหมายว่า หน่วยอบรม ประจำตำบลหมายถึง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลแห่งราชอาณาจักรซึ่งมีวัดตั้งอยู่ เป็นความริเริ่มของ คณะสงฆ์ ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงได้ก่อตั้งขึ้นมา วัด เป็นศูนย์ของชุมชนในการประกอบกิจกรรมของสังคมร่วมกันและเป็นสถานที่ดำเนินการให้ การศึกษาอบรม แนะนำ สั่งสอน ตลอดจนสงเคราะห์ประชาชนเพื่อประโยชน์และความรู้ของชุมชนและสังคมนั้นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล คือ หน่วยช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้ตามสมควรแก่อัตภาพ ตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ

1) เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเอง และได้พัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ

2) เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เช่น 1. ช่วยพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่น 2. ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีศีลธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ 3. ช่วยกันพัฒนาอาชีพโดยเฉพาะอาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมายที่เราเรียกกันว่าสัมมาชีพ ทั้งนี้เพื่อที่จะหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน และสังคมที่ตนอยู่อาศัยโดยไม่เลือกงานหนักเอาเบา ผู้ยึดคติว่าคนขยันหาอย่าอมได้ทรัพย์

3) เป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิดอะไรที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรืองให้มาแสดงออกที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ นำชาติให้เจริญ

4) เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข ช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิต และทรัพย์สินของคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัยไม่ว่าจะเป็นโจรภัย อัคคีภัย ชาติภัย หรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองที่ว่า ถึงคราวมีทุกข์ร่วมกันแก้ไข ถึงคราวสุขสบายก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท

5) เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นต้องรับทราบอย่างทันทั่วถึงตรงไปตรงมา ยุคนี้เป็นยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เราเข้าใจสถานการณ์บ้านเมืองไม่ถูกต้องและการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ไม่ถูกต้อง

เพื่อให้วัตถุประสงค์หลักทั้ง 5 ประการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลบังเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจำเป็นต้องปรับบทบาทของหน่วยให้มีความคล่องตัว โดยการจัดตั้งองค์กรในรูปของคณะกรรมการตามระเบียบว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พุทธศักราช 2546

จากการศึกษารูปแบบการสาธารณสุขสงเคราะห์ของการบริหารจัดการวัด สรุปได้ว่า การสาธารณสุขสงเคราะห์โดยยึดเอาวัดเป็นศูนย์กลางนั้น มีลักษณะที่มุ่งเน้นให้วัดเป็นสถานที่รองรับในการบรรเทาทุกข์จากสาธารณสุขภัย เป็นสถานที่พักพิงอาศัยของประชาชน เป็นแหล่งการเรียนรู้เบื้องต้นทางการศึกษา และเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

2.3.3.2 งานสาธารณสุขสงเคราะห์กับการพัฒนาชุมชน

พิสิฐุ เจริญสุข (2541) กล่าวว่า การพัฒนาที่จำเป็นจะต้องเน้นการพัฒนาจิตใจคนเป็นคนดี มีวินัย และคุณธรรม ตลอดจนอนุรักษ์พัฒนาศิลปวัฒนธรรมให้สมดุลกับการพัฒนาควบคู่กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในกลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาดังนี้

1) พัฒนาจิตใจให้คนเป็นคนดี มีวินัยและมีคุณธรรม สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศตลอดจนการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมให้สมดุลกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2) เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความมั่นคง และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม ให้มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม

3) ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เด็กด้อยโอกาสคนไร้ที่พึ่งและผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งให้ได้รับสวัสดิการสังคม และบริการสังคมพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นธรรมยิ่งขึ้น เพื่อสามารถพัฒนาตนเองและเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศต่อไป

4) เสริมสร้างความสุขในสังคม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และได้รับบริการด้านกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพแก่ประชาชนในเมืองและชนบท

พระเสริฐ ปอนถิน (2561) กล่าวว่า ในสถานการณ์ปัจจุบันพระสงฆ์จะนั่งนอนใจไม่ได้แล้วมีอย่างพระสงฆ์ต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชน ต้องเรียนรู้ชุมชน และรับรู้ความต้องการของประชาชนว่าต้องการอะไร พระสงฆ์ซึ่งเป็นศูนย์รวมศรัทธาประชาชนควรทำงานในเชิงรุกให้มากขึ้น โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการทำงาน บ้านกับวัดต้องผนึกกันให้เหนียวแน่นยิ่งขึ้นร่วมคิดร่วมทำกับชาวบ้านร่วมทำโครงการกับชุมชนมากยิ่งขึ้น พระสงฆ์เองต้องเป็นแกนกลางของชุมชน ตั้งวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการขับเคลื่อนในการพัฒนา พระสงฆ์ควรทำงานเป็นผู้ประสานงาน กระตุ้น ส่งเสริม เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งสองด้าน คือด้านจิตใจ และด้านวัตถุ และที่สำคัญวัดกับชุมชนให้มีการพัฒนาควบคู่กันไป ไม่ควรให้ประชาชนโดยเฉพาะชุมชนที่พระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่จากชาวบ้านเกิดความเดือดร้อน พระสงฆ์ควรสงเคราะห์ชุมชนในการพัฒนา 2 ด้าน

1) พัฒนาด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสังคมปัจจุบันมีการพัฒนาด้านวัตถุอย่างรวดเร็วเป็นเหตุให้ประชาชนโน้มเอียงไปด้านวัตถุนิยมมากจนเกินไป ไม่ค่อยเห็นความสำคัญทางจิตใจ ทำให้จิตใจเสื่อมถอยลงไป จึงควรอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมให้ประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

2) การพัฒนาด้านวัตถุ ควรเน้นการสาธารณูปโภคให้ประชาชน เช่น ถนน แหล่งน้ำ การอนุรักษ์ป่า สิ่งแวดล้อมรอบชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชนให้สามารถดำรงชีพได้เป็นต้น

พระครูสุนทรธรรมโสภณ (2564) ได้กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์ หากมองลึกลงไปถึงการพัฒนาด้านจิตใจ พระสงฆ์ได้พัฒนาจิตใจของคนในชุมชน จากคนที่ติดยาเสพติดให้เลิก จากที่เคยติดเหล้าให้เลิกเหล้า จากที่เคยติดการพนันให้เลิกจากการพนัน จากที่เคยลุ่มหลงในไสยศาสตร์ที่เคยมกมายให้รู้ใช้สติปัญญา จากความเห็นผิด(มิฉฉาทิฐิ)ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) พระสงฆ์พัฒนาจิตใจของคนในชุมชนให้ขยันหมั่นเพียรในการทำมาหาเลี้ยงชีพ คือหาและสอนให้ขยันเก็บออม ประหยัดใช้จ่ายอย่างรู้คุณค่า ไม่ฟุ่มเฟือย หลงตามค่านิยมที่ผิด ๆ (ค่านิยมที่ไม่มานิยม) สอนให้คนที่อยู่สังคม แต่สอนให้รู้จักเลือกคบคน โดยให้เลือกคบกับบัณฑิต ให้หลีกเลี่ยงจากคนพาล และสอนให้วางตนให้เหมาะสมกับภาวะแห่งตน รู้จักฐานะของตน

อภิชัย พันธุเสน (2539) กล่าวว่า พระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมมีอยู่ 2 เรื่องที่ควรทำ ได้แก่การแนะนำสั่งสอนประชาชนให้ได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การทำให้ดู

เป็นการแสดงแบบอย่างการครองชีวิตอย่างสันโดษ มีเมตตา สัจจะ หิริ โอตตัปปะ ในส่วนของพระสงฆ์ที่สงเคราะห์ชุมชนในเรื่องการพัฒนานั้นควรปฏิบัติดังนี้

1) เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูลข่าวสารประชาชน ขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้สามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข และมีปัญญาที่ถูกต้อง

2) พัฒนาจิตใจประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสมรรถภาพจิตใจที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

3) ส่งเสริมประชาชนและเยาวชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่ประชาชนและเยาวชน

4) ส่งเสริมศิลปะ และวัฒนธรรม เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาที่สำคัญของชาติ แต่ปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมต่างประเทศทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ พระสงฆ์ควรปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชน ด้านการสร้างจิตสำนึกในการเป็นศาสนาประจำชาติ จิตสำนึกหน้าที่ของประชาชน และจิตสำนึกในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานอยู่เสมอ

5) ให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนผู้มีความทุกข์ยากเดือดร้อน ฐานฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างสังคมในชุมชน เมื่อประชาชนเกิดความทุกข์ยากเดือดร้อนพระสงฆ์จึงควรให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบภัยเท่าที่สามารถทำได้ โดยการให้ธรรมะ การให้คำปรึกษา และการให้กำลังใจ

6) ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหามุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า คือต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพความทุกข์ว่ามีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งความดับทุกข์ และรู้มรรค วิธีที่ดับทุกข์

7) ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน

ทินพันธุ์ นาคตะ (2546) พระภิกษุกับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคมและทางราชการอยู่ตลอดไป สถาบันแห่งนี้จึงอำนวยความสะดวกต่อการปกครองและการบริหารของไทยอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่ยังได้รับสวัสดิการและการรับบริการจากรัฐได้ไม่ทั่วถึงกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของ

วัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดและพระภิกษุเป็นสถาบันที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือให้การบริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาสังคมมาโดยตลอด วัดเป็นแหล่งสำคัญในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งสมาคม เป็นที่มาแห่งวัฒนธรรม เป็นศูนย์กลางการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสถานที่ช่วยแก้ไข ปัญหาต่างๆของครอบครัวในสังคมไทย

จากการศึกษางานสาธารณสุขสงเคราะห์กับการพัฒนาชุมชน ผู้วิจัยสรุปว่า สิ่งที่พระสงฆ์กับวัดต้องทำคือ การพยายามสร้างเครือข่ายและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนให้มีความใกล้ชิดกัน วัดก็เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางในการพัฒนาวัด และพระสงฆ์ก็ต้องมีส่วนแสดงความคิดเห็น เน้นไปที่หลักการปฏิบัติให้ดู เป็นการปูแนวทางที่เป็นรูปธรรม มีการชักชวน มีการแนะแนวทาง มีการประชุม และส่งเสริมกิจกรรมอันจะนำความสุขมาให้ชุมชน ทั้งทางด้าน การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาวัตถุ ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและให้คำปรึกษาเรื่องสังคมและการเมืองด้วย

2.3.4 คณะสงฆ์ไทยกับการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์

มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสูงสุดของคณะสงฆ์ไทยมีอำนาจหน้าที่ตามความใน มาตรา 15 ตรี (3) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ที่กำหนดไว้ 5 ข้อ คือ 1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยดีงาม 2) ปกครองและกำหนดการบรรพชา สามเณร 3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ 4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา 5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2), 2535) นอกจากนี้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ และระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2539 ได้ให้อำนาจกับพระสังฆาธิการในระดับต่าง ๆ ในการควบคุมและส่งเสริมการดำเนินงานของ คณะสงฆ์ไว้อย่างชัดเจนโดยการกำหนดให้มีคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ 6 ฝ่าย ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการฝ่ายปกครอง 2) คณะกรรมการฝ่ายศาสนศึกษา 3) คณะกรรมการฝ่ายการศึกษา สงเคราะห์ 4) คณะกรรมการฝ่ายเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณูปการ และ 6) คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558; มหาเถรสมาคม, 2560) พระราชบัญญัติ กฎมหาเถรสมาคม และระเบียบมหาเถรสมาคมข้างต้นนี้ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในฐานะผู้ทำหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมงานในด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ มหาเถรสมาคมจึงได้ออกนโยบาย แผนปฏิบัติการประจำปี ตลอดจนกำกับและสั่งการการทำงานกิจการ

พระพุทธศาสนาผ่านหน่วยงานปกครองคณะสงฆ์ในระดับชั้นต่าง ๆ คือ คณะใหญ่ คณะสงฆ์ภาค คณะสงฆ์จังหวัด คณะสงฆ์อำเภอ คณะสงฆ์ตำบล โดยในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล มีเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ใน เขตจังหวัด อำเภอ ตำบล ของตน ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปด้วยดี (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558) ในส่วนงานด้านการสาธารณสงเคราะห์นั้น มหาเถรสมาคมได้มีนโยบายและแผนปฏิบัติการประจำปี โดยมีหลักการในการดำเนินงานที่มุ่งเน้นประโยชน์เป็นสำคัญ เช่น การสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณร และวัดที่ประสบภัยและขาดแคลน การให้วัดเป็นสถานที่ประกอบกรุกุลเกี่ยวกับเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย เช่น การสวดศพ การเผาศพ การทำบุญอุทิศ การถวายสังฆทาน เป็นต้น การให้วัด เป็นสถานที่จัดฝึกอบรมประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคร้ายหรือผู้ป่วยยากไร้ การจัดให้มีโรงพยาบาล การบริจาคทรัพย์ หรือชักชวนญาติโยมบริจาคทรัพย์จัดสร้างโรงพยาบาล การให้ความรู้ข่าวสารแก่ชุมชนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การสาธารณสุข มูลฐาน การปกครอง การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ เป็นต้น

2.3.4.1 การดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2560 – 2564

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาถือเป็นวาระแห่งชาติเพราะได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ที่กำหนดให้สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) ทำการศึกษาวิเคราะห์ และจัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปด้านต่าง ๆ เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) คณะรัฐมนตรี (ครม.) คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนี้มหาเถรสมาคมได้มีคำสั่ง ที่ 2/2559 แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม จากนั้นคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ได้มีการประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์ตามภารกิจรอบงานคณะสงฆ์ 6 ด้านประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการ ศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์และบวกด้านการพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก และได้เสนอแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ระยะ 5 ปี พ.ศ. 2560 – 2564 ต่อที่ประชุมมหาเถรสมาคมในคราวประชุม ครั้งที่ 2/2560 ที่ประชุมพิจารณาแล้วมีมติเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาและให้ดำเนินการได้ทันที ต่อมาได้มีการประชุมคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคมและผู้เกี่ยวข้อง ที่ประชุมรับทราบแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาและเสนอให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติต่อมหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคมจึงมีมติในคราวประชุมครั้งที่ 12/2560 เห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คพพ.) และให้เจ้าคณะภาคแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานแผน

ยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในระดับภาคเพื่อให้การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามนโยบายของคณะสงฆ์ (คณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.), 2560)

งานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นภารกิจหนึ่งในกรอบงาน 6 ด้านของคณะสงฆ์ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2560 – 2564 ที่กำหนดแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ไว้ 5 ข้อด้วยกัน คือ 1) สร้างระบบและกลไกเพื่อกำกับ ดูแล และบริหารภารกิจด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เป็นรูปธรรมโดยสามารถวัดและประเมินผลได้ 2) ส่งเสริมและสนับสนุนพระสงฆ์นักพัฒนาให้ทำงานร่วมกับเครือข่ายทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและเอกชน 3) ส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาวิชาชีพสำหรับชุมชน 4) จัดตั้งกองทุนเพื่อการสาธารณสุขสงเคราะห์ และ 5) จัดให้มีสถาบันทางการเงินเพื่อสนับสนุนงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ (พระราชวรเมธี และคณะ, 2560) การดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ยังมี “แผนงานพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม” ที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินโครงการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนซึ่งตอบสนองยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ คณะสงฆ์ได้นิยามความหมายของการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อกำหนดกรอบในการดำเนินที่ชัดเจน โดยความหมายของการสาธารณสุขสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือและพัฒนาสังคมทั้งด้านกายภาพและทางด้านจิตใจ เป็นเครื่องมือขององค์กรทางพระพุทธศาสนาที่ทรงพลังและมีประสิทธิภาพสูงที่สามารถขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้าต่อไปได้ และการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อสังคมที่ยั่งยืน หมายถึง การยกระดับการดำเนินงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพ เกิดประสิทธิภาพจากการดำเนินงาน และมีประสิทธิผลต่อสังคมในภาพรวม (คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม, 2562) จากนิยามความหมายของการสาธารณสุขสงเคราะห์ดังกล่าว คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสุขสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคมในฐานะผู้รับผิดชอบงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์โดยตรง ได้กำหนดกรอบในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อสังคมของคณะสงฆ์ไว้ 4 ด้าน กล่าวคือ

1. สาธารณสงเคราะห์ 1.0 (สงเคราะห์) หมายถึง การให้การสงเคราะห์สาธารณสุขชนเพื่อบรรเทาทุกข์เบื้องต้น โดยเข้าไปให้ความช่วยเหลือวัดและประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยต่าง ๆ เช่น อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย เป็นต้น ทั้งด้านกายภาพโดยการมอบปัจจัย 4 มีการช่วยเหลือด้วยสิ่งของ ข้าวสาร อาหารแห้ง และด้านจิตใจโดยมอบธรรมะเป็นกำลังใจในคราวประสบสาธารณภัย

2. สาธารณสงเคราะห์ 2.0 (เกื้อกูล) หมายถึง การที่คณะสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ให้มีทรัพยากรเพียงพอกับการอยู่อาศัยและดำเนินชีวิตของคน ชุมชน เช่น การจัดการป่า

(ปลูกป่า, บวชป่า, อนุรักษ์ป่า) การจัดการน้ำ (ฝายต้นน้ำ, ชุดบ่อน้ำ) การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน การโคชีวิตโค กระบือเพื่อการเกษตร

3. สาธารณสงเคราะห์ 3.0 (พัฒนา) หมายถึง คณะสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาพื้นที่โดยใช้หลักธรรมมาประยุกต์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เช่น จัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การช่วยเหลือชุมชน การเกษตรวิถีพุทธ ศาสตร์พระราชา กลุ่มสังฆะออมทรัพย์ การส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน

4. สาธารณสงเคราะห์ 4.0 (บูรณาการ) หมายถึง คณะสงฆ์ส่งเสริมความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการร่วมกันพัฒนา แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ผสานพลังผ่านภาคีเครือข่าย เช่น ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์ โรงเรียนผู้สูงอายุ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การอนุรักษ์วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ การตั้งกองทุนช่วยเหลือผู้ประสบภัย และเครือข่ายจิตอาสาด้านสาธารณสงเคราะห์ (คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม, 2562)

จากการศึกษาการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นการดำเนินงานตามแผน นโยบาย ของฝ่ายมหาเถรสมาคม และพระสังฆาธิการทุกระดับรวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองบ้านเมืองที่รับผิดชอบร่วมกับคณะสงฆ์ เพื่อให้กิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์นั้นดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่พระสังฆาธิการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า แนวคิดเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ จากเอกสารทางวิชาการ จึงได้ประมวลสาระสำคัญไว้ดังนี้

2.4.1 ความหมายของพระสังฆาธิการ

พระวิสุทธิภักทธธาดา (2547) ได้ให้ความหมายว่า “พระสังฆาธิการ” เป็นคำรวมตำแหน่ง พระภิกษุผู้ปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เริ่มใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2506 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 5 (2506) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ กำหนดนามเป็นครั้งแรก โดยได้เปลี่ยนจากคำว่า “พระคณาธิการ” มาใช้เป็น “พระสังฆาธิการ” ให้สอดคล้องกับลักษณะการดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ รวมคำว่า “พระ” + “สังฆ” + “อธิการ” เป็น “พรพสังฆาธิการ” โดยแปลตามรูปศัพท์ว่า “พระภิกษุผู้ทำงานโดนสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์” พระภิกษุผู้ทำงานคณะสงฆ์โดยมีอำนาจเต็มตามตำแหน่ง ซึ่งในแม่บทท่านได้บัญญัติว่า หมายถึง “พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์” มีตำแหน่งดังนี้

1. เจ้าคณะใหญ่
2. เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค

3. เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด
4. เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ
5. เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล
6. เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส

เจ้าคณะและเจ้าอาวาสดังกล่าวนี้ เป็นผู้ทำงานคณะสงฆ์อย่างมีอำนาจเต็มตามกฎหมาย และครอบคลุมงานทุกส่วนในเขตปกครองหรือในวัด ส่วนรองเจ้าคณะ รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จะมีอำนาจหน้าที่เต็มตามตำแหน่ง ก็เพราะได้รับการมอบหมาย จึงบัญญัตินามว่า “พระสังฆาธิการ” ซึ่งเทียบได้กับข้าราชการฝ่ายราชอาณาจักร ส่วนเลขานุการเจ้าคณะและเลขานุการรองเจ้าคณะ มิได้เป็นพระสังฆาธิการ เพราะเป็นเพียงผู้ทำการเลขานุการ

พระอดุลย์ กุศลจิตโต (2554) ให้ความหมายคำว่า "พระสังฆาธิการ" หมายถึง เป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ จัดการและพัฒนา การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการ สาธารณสงเคราะห์ให้เป็นไปด้วยดี

จากความหมายของพระสังฆาธิการที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น มีหน้าที่ในการดำเนินงานในกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย ถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

2.4.2 ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการเป็นผู้ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในเขตปกครองและวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ และพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช มีหน้าที่ควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์จัดการและพัฒนา การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ ให้เป็นไปด้วยดี พระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุ สามเณร ดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้พระภิกษุ สามเณร มีจริยวัตรงดงามประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัย นับว่าพระสังฆาธิการเป็นผู้จรรโลงพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน ดูแลความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุ สามเณร มิให้ออกนอกพระธรรมวินัย และพระสังฆาธิการโดยเฉพาะเจ้าอาวาส จะต้องบำรุงรักษา จัดการวัด และสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ปกครองและสอดส่องให้

บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่พำนักอยู่ในวัดปฏิบัติตามพระธรรมวินัย และเป็นธุระในการศึกษาอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2540) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติชาติเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็จะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นกำลังสำคัญ เนื่องจากพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชน ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.3 การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

พระศรีศาสนวงศ์ (2551) ได้กล่าวว่า การแต่งตั้งพระสังฆาธิการในแต่ละชั้นนั้นมีความแตกต่างกันไป ทั้งนี้ก็ดูที่ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งและวุฒิภาวะของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันและมีความเป็นไปได้ว่าจะดำเนินตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับนั้นให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีมากน้อยแค่ไหน ซึ่งการแต่งตั้งพระสังฆาธิการนั้น ในแต่ละระดับชั้นจะมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

คุณสมบัติทั่วไปของพระสังฆาธิการ

พระภิกษุผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง
2. มีความรู้ความสามารถแก่ตำแหน่ง
3. มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
4. เป็นผู้ฉลาดในการปกครองคณะสงฆ์
5. ไม่เป็นผู้ร่างกายทุพพลภาพไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน วัณโรค ในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
6. ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
7. ไม่เคยถูกถอดถอนหรือเคยถูกปลดออกจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน

ในการกำหนดคุณสมบัตินี้ เป็นคุณสมบัติผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ไม่ว่าจะชั้นใดก็ตามให้ถือเอาคุณสมบัตินี้เป็นหลักพิจารณาเป็นเบื้องต้นและต้องพิจารณาทุกข้อ ตั้งแต่ (1) จนถึง (7) นั้นเอง เพราะเป็นคุณสมบัติหลัก

ใน (1) นั้น เป็นข้อกำหนดไว้ตายตัว ในแต่ละชั้นของพระสังฆาธิการชั้นนั้น ๆ ว่า ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนั้น ต้องมีพรรษาเท่าไร เป็นต้น เช่น ผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส จะต้อง มีพรรษา 5 พรรษา จะต่ำกว่านั้นมิได้ ในชั้นอื่น ๆ ก็กำหนดชัดเจนไว้เช่นเดียวกัน ซึ่งจะไม่ขอกว่าในที่นี้ เพราะกำหนดไว้ในข้อและหมวดต่อ ๆ ไป

ใน (2) นั้น เป็นข้อกำหนดถึงความรู้ของผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว แต่ในที่นี้ กำหนดไว้กว้าง ๆ ซึ่งจะมีปรากฏในข้อต่อๆ ไปข้างหน้า ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งได้ พิจารณาเอาตามความเหมาะสม ซึ่งในเรื่องของความรู้ นั้น ท่านมิได้กำหนดตายตัวลงไปว่า ต้องเป็น ความรู้ชั้นไหนอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติจริงนั่นเอง ความรู้ที่กำหนดเป็นมาตรฐาน ทางการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันที่ถือเป็นหลัก มี 2 คือ ความรู้ในส่วนของนักธรรม เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี โท เอก ความรู้ในทางการศึกษาบาลี เรียกว่า ประโยค 1-2, ประโยค 3 ไปจนถึง ประโยค ป.ธ.9 ความรู้ในส่วนของการศึกษาบาลีในปัจจุบันนี้ ได้ถูกจัดเป็นสมณศักดิ์ประเภทหนึ่งด้วย แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ความรู้มีมากกว่านั้น เพราะในบางท่านบางคน แม้ไม่มีความรู้ที่เป็น มาตรฐานทางการศึกษาอันได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตร แต่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเป็น ประสบการณ์จริงก็มีมาก และมีประโยชน์ในการปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งด้วย ดังนั้น ในเรื่องความรู้ จึง กำหนดไว้แบบกว้างๆและยังมีความรู้อีกอย่างหนึ่ง จึงจัดเป็นระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ กล่าวคือ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีหน้าที่ผลิตบัณฑิตมาเพื่อรองรับและสนองงานคณะ สงฆ์ในด้านการปกครองและการเผยแผ่เป็นต้น

ใน (3) นั้น กำหนดถึงความประพฤติ โดยยกพระธรรมวินัยเป็นเกณฑ์ในการกำหนด คุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการว่า เป็นพระภิกษุผู้มีความประพฤติเรียบร้อยตาม หลักพระธรรมวินัย ซึ่งในทางปฏิบัติ ย่อมต้องหมายถึงผู้มีอำนาจในการแต่งตั้ง จะใช้วิธีในการสอดส่อง ดูแลความประพฤติของภิกษุผู้อยู่ในปกครองว่าเป็นอย่างไรนั่นเอง ควรแก่การแต่งตั้งในตำแหน่งนั้น ๆ หรือไม่

ใน (4) นั้น กำหนดความสามารถในการปกครอง ซึ่งในข้อนี้ เป็นการกำหนดไว้อีกกว้าง ๆ เช่นกัน ซึ่งต้องเป็นดุลพินิจของผู้มีอำนาจในการแต่งตั้งที่จะพิจารณา

ใน (5) นั้น กำหนดถึงความเป็นปกติของร่างกายเป็นหลักโดยกำหนดไว้ชัดเจนว่า ต้องไม่ เป็นผู้มึนเมาทุพพลภาพไร้ความสามารถ คือต้องเป็นผู้มีความสามารถในการบริหารงานได้อยู่มิใช่ เป็นผู้เจ็บป่วย หรืออ่อนแอไม่มีกำลัง อันหมายถึง ความไม่ปกติ และต้องไม่มีจิตฟั่นเฟือน ไม่ สมประกอบ ต้องไม่เป็นโรคเรื้อนหรือวัณโรคในระยะอันตรายเป็นที่น่ารังเกียจ

ใน (6) นั้น ท่านกำหนดหมายเอาประวัติแห่งการดำรงเพศพระภิกษุว่า ต้องไม่เคยต้องคำ วินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน อธิกรณ์ เมื่อกล่าวตามศัพท์ ก็คือเรื่องราวที่เกิดขึ้นและ สงฆ์จะต้องทำให้สำเร็จ ในที่นี้หมายถึง อธิกรณ์ ที่เป็นเรื่องราวในทางเสียหายหมายถึงตัวภิกษุผู้ก่อ เรื่องขึ้นหรือพัวพันกับเรื่องที่เป็นไปในทางเสียหาย เมื่อมีคำวินิจฉัยลงโทษจากผู้ปกครองที่พิจารณา อธิกรณ์นั้นแล้ว อย่างนี้ถือว่า ขาดคุณสมบัติ ดังนั้น จึงกำหนดว่า ต้องไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษ ในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน

ใน (7) นั้น กำหนดเอาประวัติการดำรงตำแหน่งขั้นต้นๆมาก่อนแล้ว โดยกำหนดว่าต้องไม่ถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน มีข้อที่ควรพิจารณาดังนี้ การปลดหรือถูกถอดถอนนั้นเป็นโทษทางจริยาพระสังฆาธิการ เหตุเพราะละเมิดจรรยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรง ต้องไม่ถูกถอดถอนจากตำแหน่งเพราะความผิด เหตุเพราะละเมิดจรรยาพระสังฆาธิการอย่างร้ายแรงนั่นเอง

กนก แสนประเสริฐ (2549) กล่าวว่า นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งพระสังฆาธิการ ตามที่ระบุไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 พ.ศ. (2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ดังนี้

1. การแต่งตั้งเจ้าคณะใหญ่ นอกจากคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมีการพรรษา 30 และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่ารองสมเด็จพระราชาคณะ

2. การแต่งตั้งเจ้าคณะภาค นอกจากจะมีคุณสมบัติทั่วไปแล้วจะต้องมีการพรรษา 20 พรรษา และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นเทพหรือเป็นพระราชาคณะซึ่งเป็นพระคณาจารย์เอกหรือเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยค

3. การแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัดจะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมีการพรรษา 10 พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ หรือเป็นพระคณาจารย์โทขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 6 ประโยค

4. การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอ จะต้องมีความสมบัตินี้ไปแล้ว จะต้องมีการพรรษา 10 พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้น สัณญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป หรือเป็นเปรียญธรรมไม่ต่ำกว่า 4 ประโยค

5. การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบล จะต้องมีความสมบัตินี้ไปแล้ว จะต้องมีการพรรษา 5 พรรษา กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น และกำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 2 ปี หรือกำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตำบลในตำบลนั้นมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ปี หรือเป็นพระภิกษุผู้มีสมณศักดิ์ หรือเป็นพระคณาจารย์ หรือเป็นเปรียญธรรมหรือนักธรรมเอก

6. การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ต้องมีความสมบัตินี้โดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง คือต้องมีพรรษา 10 พรรษา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอกต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชาคณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี ต้องมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก ส่วนพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น

นอกจากกรุงเทพมหานคร ต้องมีพันพระรชาพัน 10 เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์

7. การแต่งตั้งเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ จะต้องมีคุณสมบัติทั่วไปแล้ว จะต้องมีพระรชาพัน 5 พระรชา เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในท้องถิ่นนั้นการพ้นจากตำแหน่งหน้าที่พระสังฆาธิการนั้น พระสังฆาธิการย่อมพ้นจากตำแหน่งได้ในกรณีถึงแก่มรณภาพ หรือพ้นจากความป็นพระภิกษุ หรือ ลาออก หรือย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่หรือยกเป็นกิตติมศักดิ์ หรือรับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น หอให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่ หรือถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่ หรือถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งหน้าที่

2.4.4 อำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการ

พระพรหมบัณฑิต (2560) ได้กล่าวว่า ในองค์รปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ผู้บัญชาการเป็นต้นไว้โดยชัดเจน ดังนี้

1) อำนาจหน้าที่ผู้บัญชาการ สมเด็จพระสังฆราช ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงมีอำนาจหน้าที่บัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจแห่งกฎหมายและพระธรรมวินัย ทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัย และกฎหมายมหาเถรสมาคม

2) อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นองค์รปกครองคณะสงฆ์สูงสุด มีอำนาจหน้าที่ตามความในมาตรา 15 ตรี ดังนี้

(1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม

(2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร

(3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ของคณะสงฆ์

(4) รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคมออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะมอบให้พระภิกษุรูปใด หรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

3) อำนาจหน้าที่เจ้าคณะ อำนาจหน้าที่เจ้าคณะทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค คือ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล ได้กำหนดไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ.2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ข้อ 7,10,15,20 และ 25 ตามลำดับทุก

ข้อเหมือนกันเกือบทั้งหมด จึงขอยกมาเฉพาะข้อ 15 ดังนี้ ข้อ 15 เจ้าคณะจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ดังนี้

(1) ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามพระวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช คำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน

(2) ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี

(3) ระวังอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธร คำสั่ง หรือคำวินิจฉัยชั้นเจ้าคณะอำเภอ

(4) แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะอำเภอให้เป็นไปโดยชอบ

(5) ควบคุมบังคับบัญชาเจ้าคณะและเจ้าอาวาสตลอด ถึงพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรืออยู่ในเขตปกครองของตน และชี้แจงแนะนำการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย

(6) การณ์และประชุมพระสังฆาธิการในเขตปกครองของตน อำนาจหน้าที่ตามข้อ 15 เป็นอำนาจหน้าที่โดยภาพรวม ส่วนอำนาจหน้าที่โดยส่วนย่อย ยังมีในบทบัญญัติอื่น ๆ อีกส่วนรองเจ้าคณะชั้นต่าง ๆ มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าคณะมอบหมาย เพราะมีฐานะเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในตำแหน่งชั้นนั้น ๆ

4) หน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทน โดยที่วัดเป็นสถาบันหลักในการปกครองและการดำเนินกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนาที่สำคัญที่สุด กฎหมายคณะสงฆ์บัญญัติให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และให้เจ้าอาวาส เป็นผู้แทนวัดในกิจการทั่วไป ให้เจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด เจ้าอาวาสนั้น มีฐานะเป็นผู้ปกครองวัดและมีฐานะเป็นผู้แทนวัด ทั้งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามมาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงเป็นผู้มีความสำคัญต่อความเสื่อมความเจริญของคณะสงฆ์และพระศาสนาแม้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ก็มีฐานะอย่างเดียวกับเจ้าอาวาส เพราะความสำคัญดังกล่าว จึงบัญญัติหน้าที่และอำนาจเจ้าอาวาสไว้โดยชัดเจนในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 37 และ 38 ดังนี้

มาตรา 37 เจ้าอาวาสมีหน้าที่ ดังนี้

(1) บำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

(2) ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่ หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม

(3) เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

(4) ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล

มาตรา 38 เจ้าอาวาสมีอำนาจ ดังนี้

(1) ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งมีได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด

(2) ให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด

(3) สั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือ คำสั่งของมหาเถรสมาคม อนึ่ง เพราะวัดจะต้องมีเจ้าอาวาสคือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสซึ่งอาจปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ว่างวันเลยจึงมีบทบัญญัติโดยชัดเจนในมาตรา 39 ดังนี้

มาตรา 39 ในกรณีที่ไม่มีเจ้าอาวาสหรือเจ้าอาวาสไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้แต่งตั้ง ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้ผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับเจ้าอาวาส การผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาสให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคมหน้าที่และอำนาจตามมาตรา 37 และ 38 เป็นหน้าที่และอำนาจโดยภาพรวม ส่วนอำนาจและหน้าที่โดยส่วนย่อย ในบทบัญญัติอื่น ๆ อีก ส่วนรองเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ตามที่เจ้าอาวาสมอบหมาย

ผู้วิจัยจึงได้สรุปอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการได้ว่า องค์การปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ผู้บัญชาการไว้โดยชัดเจน ได้แก่ อำนาจหน้าที่ผู้บัญชาการ อำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม อำนาจหน้าที่เจ้าคณะ อำนาจเจ้าอาวาสและผู้รักษาการแทน ซึ่งเป็นผู้ทำงานโดยสิทธิขาดในทางคณะสงฆ์ มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ซึ่งพระสังฆาธิการนั้น ต้องมีทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแล ส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ มีการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสาธารณสงเคราะห์ ให้มีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาที่ยั่งยืน พระสังฆาธิการจึงเป็นกำลังพลที่ขับเคลื่อนงานพระศาสนาได้เป็นอย่างดี

2.5 พื้นที่ใช้ในการวิจัย

2.5.1 ที่ตั้งและพื้นที่การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15-17 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101-103 องศาตะวันออก ซึ่งอยู่บริเวณตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานคร 445 กิโลเมตร มีพื้นที่ 10,885.99 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 6.8 ล้านไร่ ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบ มีลักษณะสูงต่ำสลับเป็นลูกคลื่นลาดเทไปทางทิศตะวันออกและทิศใต้ มีที่ราบลุ่มแถบลุ่มน้ำชีและลุ่มน้ำพอง พื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 100-200 เมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ - ติดกับจังหวัดอุดรธานี เลย และหนองบัวลำภู

ทิศใต้ - ติดกับจังหวัดนครราชสีมา และบุรีรัมย์

ทิศตะวันออก - ติดกับจังหวัดกาฬสินธุ์ และมหาสารคาม

ทิศตะวันตก - ติดกับจังหวัดชัยภูมิ และเพชรบูรณ์

การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

คณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่นเริ่มมีเจ้าคณะจังหวัดปกครองเป็นแบบแผนมาตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2452 จนปัจจุบัน ซึ่งเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่นตั้งแต่รูปแรกจนถึงรูปปัจจุบันมีรายชื่อดังนี้

1) พระครูพิศาลอรัญญเขตร์ (บุญมี พิสารธมโม) เจ้าอาวาสวัดกลาง ระหว่าง พ.ศ. 2452 - 2471

2) พระครูพิศาลอรัญญเขต (จันทร์ เขมियो ป.ธ.3) เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2473 - 2475

3) พระอริยคุณาธาร (อุนสูณโณ ป.ธ.6) เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2475 - 2480

4) พระเทพบัณฑิต (อินทร์ ธิรสวี ป.ธ.5) เจ้าอาวาสวัดศรีจันทร์ ระหว่าง พ.ศ. 2483 - 2484

5) พระราชสารธรรมมุนี (กัณหา ปภสฺสโร) เจ้าอาวาสวัดศรีนวล ระหว่าง พ.ศ. 2484 - 2524

6) พระธรรมวิสุทธาจารย์ (เหล่ว สุมโน ป.ธ.5) เจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง ระหว่าง พ.ศ. 2524 - 2525

7) พระเทพมงคลเมธี (คำพันธ์ โกวิท ป.ธ.7) เจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง ระหว่าง พ.ศ. 2525 - 2542

8) พระเทพกิตติรังษี (ทองสา วรลาโภ ป.ธ.8) เจ้าอาวาสวัดธาตุพระอารามหลวง ระหว่าง พ.ศ. 2543 - 2556

9) พระเทพวิสุทธิคุณ (ถนอม ชินวิโส ป.ธ.6) เจ้าอาวาสวัดหนองกุง ระหว่าง พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน

เจ้าคณะจังหวัดลำดับที่ 1 - 4 เป็นการปกครองคณะสงฆ์รวมทั้งมหานิกายและธรรมยุต ทำเนียบเจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น (2564)

เขตการปกครองคณะสงฆ์

การปกครองคณะสงฆ์ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของ

มหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมโดยมีสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาคณะสงฆ์และทรงตราพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมาย พระธรรมวินัยและกฎหมายมหาเถรสมาคม การปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ได้กำหนดแบ่งเป็น 2 นิการ คือ มหานิกาย กับ ธรรมยุติ ซึ่งการแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ขอนแก่นฝ่ายมหานิกาย มี 26 อำเภอ 391 ตำบล มีพระสังฆาธิการจำนวน 1,984 รูป การปกครองคณะสงฆ์ขอนแก่นฝ่ายธรรมยุติกนิกาย มี 18 อำเภอ 51 ตำบล มีพระสังฆาธิการ จำนวน 321 รูป สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น (2564)

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระครูวิสิฐรัตนคุณ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน” ได้ทำการวิจัยแบบผสม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ชุมชน จำนวน 368 รูป จากทั้งหมดทั้งสิ้น 1,480 รูป วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านสาธารณสุข รองลงมาได้แก่ ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา เมื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรค พบว่า 1) ด้านการศึกษา พระสงฆ์บางรูปยังขาดปัจจัยสนับสนุนด้านการศึกษาของชุมชน จึงไม่ได้ให้การสนับสนุนในด้านนี้เป็นรูปธรรม 2) ด้านเศรษฐกิจ พระสงฆ์บางรูปยังไม่มีความรู้ความสามารถในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไม่สามารถเป็นที่พึ่งหรือเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนได้ 3) ด้านสาธารณสุข ขาดการสนับสนุนส่งเสริมด้านการรักษาสุขภาพจิตของชุมชนด้วยการนำปฏิบัติธรรม 4) ด้านศิลปวัฒนธรรม ขาดการส่งเสริมศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรม รวมทั้งจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้ได้รับการสืบทอดต่อไป 5) ด้านการเมืองการปกครอง พระสงฆ์ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อเสนอปัญหาความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น

พระเกรียงศักดิ์ กิตฺตฺพลฺโย (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชน” ได้ทำการวิจัยโดยมีจำนวนประชากร 8,285 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่าง 369 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถามแบบปลายปิดและปลายเปิด และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเศรษฐกิจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้าน

การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งการวิจัยพบว่า ด้านโครงสร้างมีความถี่สูงสุด ข้อที่ว่า ควรอำนวยความสะดวกในการเข้าร่วมรับฟัง การกำหนด นโยบายการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานแก่ประชาชน

สุรียี ธีระปรกรณ์กุล (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนในกรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์เอกสารวิเคราะห์เชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึก (In-depth interview) จำนวน 25 คน เก็บรวบรวมจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมเป็นหลักปฏิบัติที่ดีในสังคมมีมุมมองว่า ศิลปะเจตนาธรรมทางสังคมและสังคมคือโครงสร้างของศีลธรรม แนวคิดเชิงพุทธบูรณาการสำหรับเยาวชนเสริมสร้างกายภาพให้มีความสะอาดทางร่างกาย เสริมสร้างกายภาพทางวาจา คือให้เว้นจากการพูดเท็จ พูดส่อเสียด และทางจิตใจไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่ผิดใจในเรื่องที่เคยโกรธ การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการของเยาวชนได้หลักการพัฒนาทางกายใช้หลักของทานการให้ จาคะการเสียสละ เว้นจากการทำร้ายกันทุกรูปแบบ หลักการพัฒนาสังคมใช้หลักปิยวาจาคำพูดที่ขบใจมากกว่าคำที่ขัดใจวาจาอ่อนหวานไพเราะ หลักการพัฒนาจิตใจคือฝึกสติให้เข้าใจตัวเองและส่งต่อ ยังสังคมโลก หมั่นทำจิตใจให้สงบอยู่เป็นประจำ ความอ่อนโยนนุ่มนวล มีจิตอาสา นำหลักธรรมด้านปัญญาพัฒนาสังคม

พระพฤษ ปัญญาทีโป (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัด สมุทรปราการ” ดำเนินการวิจัยโดยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายที่เป็นพระสงฆ์ในสมุทรปราการ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 254 รูป ซึ่งได้มาโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยมีการหาคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์มีความคิดต่อบทบาทพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่ในระดับมากที่สุด ที่เหลืออยู่ในระดับมาก

พระสมุห์กิตติพงษ์ ฐิตสีโล (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานเพื่อพัฒนาสังคมของเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” ได้ดำเนินการวิจัยโดยมีกลุ่มประชากรจำนวน 159,130 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างตามการใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ในการคำนวณค่าสถิติ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานเพื่อพัฒนาสังคมของเทศบาลนครหาดใหญ่โดยรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 4.04 เมื่อ

พิจารณารายด้านพบว่า ด้านการศึกษา ด้านการกีฬา ด้านการศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรม และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 4.21 รองลงมาได้แก่ ด้านการพัฒนาชุมชนและสวัสดิการ 4.11 และด้านสาธารณสุข 4.09 ส่วนด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3.87 ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่อเดือนพบว่า ประชาชนมีความคิดต่อการบริหารงานเพื่อพัฒนาสังคมของนครหาดใหญ่ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

พระมหาสันติ ฐานวโร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยภาคสนาม (Field work) โดยการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่สำคัญ มี หลักสังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 และพรหมวิหาร 4 เป็นต้น มาดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน ชุมชนและสังคม โดยมีเป้าหมายวัตถุประสงค์หลักกว่าให้คณะสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ เป็นหลักสำคัญ ในการช่วยเหลือประชาชนในชุมชนและสังคมควรให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามกาลเทศะ และยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน อีกทางหนึ่งด้วย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งทางด้านจิตใจ และทางด้านกายภาพคือ วัตถุประสงค์ของ เพื่อให้มีความสมดุลทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำที่สำคัญในการดำเนินการช่วยเหลือสังคมในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายนำไปสู่การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชนและสังคม และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม อันจะนำความสุขมาสู่ประชาชน สังคม และประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

พระสมุห์วศิน วิสุทโธ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 17 รูป/คน โดยสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) นับเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า สภาพทั่วไปของการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี ด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล วัดและพระสังฆาธิการเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการฝ่ายพุทธจักรเพื่อประสานงานกับฝ่ายอาณาจักร ในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสังฆาธิการต้องให้การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความตั้งใจและให้เกิดความเป็นธรรมเป็นประโยชน์ที่สุดแก่ชุมชน ต้องมีความรอบรู้และรอบคอบในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดในวงกว้าง

ด้านการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุขที่อันเป็นสาธารณสุขสมบัติ มีความน่าเป็นห่วงในเรื่องการอนุรักษ์ และการดูแลรักษา ในทางปฏิบัติมีความยากไม่น้อย จำเป็นที่คนหรือประชาชนในชุมชนจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญก่อนที่สาธารณสุขสมบัติสถานจะเกิดความเสียหายไม่อาจเยียวยาได้ ด้านการแก้ปัญหามาตรฐานประชาชนทั่วไป พระสังฆาธิการต้องช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือสังคมตามความสามารถ การประสานความช่วยเหลือให้ความสะดวกหรือการบริการประชาชนแก้ไขข้อขัดข้องความเดือดร้อนที่เมื่อคราวที่ประชาชนหรือชุมชนได้รับความลำบากและต้องการความช่วยเหลือ

พระมหาวรเมธ เตชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถามซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.819 กลุ่มตัวอย่างคือ พระสงฆ์ในอำเภอแก่งคร้อจำนวน 212 รูป และงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 รูป/คน โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในพื้นที่อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีความคิดเห็นต่อระดับการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้านการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน และด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม

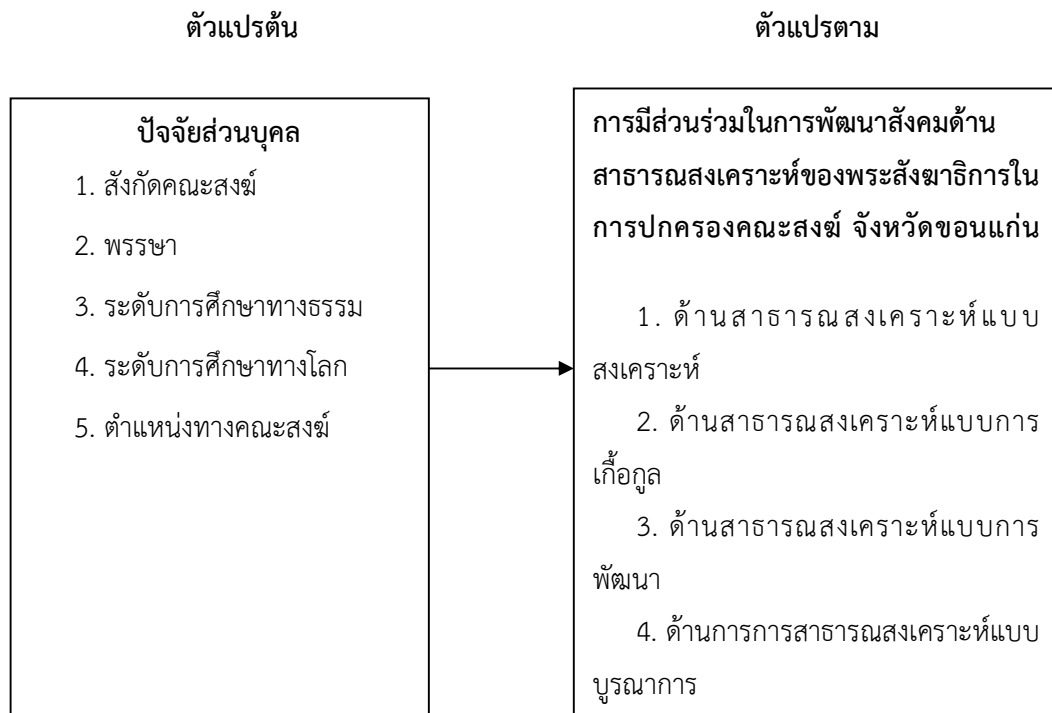
พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (2561) “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสาร และใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 17 รูป/คน จากการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ผลการวิจัยพบว่า การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ด้านการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือแก้ปัญหามีการจัดที่ดินวัดเพื่อการอยู่อาศัยโดยเสียค่าเช่าในราคาถูก มีการจัดศูนย์ฝึกอบรมปฏิบัติธรรมแก่บุคคลทั่วไป มีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ/อาชีพพระยะสันให้แก่ประชาชน มีการสงเคราะห์ศพที่ไร้ญาติหรือยากจนและจัดตั้งทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ มีการจัดตั้งห้องสมุดสำหรับประชาชน และมีการจัดแพทย์แผนไทยหรือสวนสมุนไพรภายในวัด ด้านการช่วยเหลือแก้ปัญหาด้านกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณสุขประชาชน พบว่า มีการสนับสนุนด้านสถานที่ภายในวัดเป็นหน่วยงานราชการเข้ามาจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสุขประชาชน มีการให้ความร่วมมือสนับสนุนโรงเรียนโดยส่งครูพระช่วยสอน มีการเผยแพร่หลักธรรมในการดำเนินชีวิตโดยใช้สื่อวิทยุโทรทัศน์ของชุมชนท้องถิ่นและสื่อพิมพ์ต่าง ๆ มีการให้การสนับสนุนกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด และมีการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจคนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยร่วมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ด้านการแก้ปัญหาด้านสาธารณสุข

สถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า มีการสนับสนุนสร้างอาคารเรียน ครุภัณฑ์การศึกษา มีการสนับสนุนการสร้างโรงพยาบาล เครื่องมือแพทย์มีการสนับสนุนสร้างหอประชุมท้องถิ่น มีการส่งเสริมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญในที่สาธารณะ และมีการสร้างศาลาที่พักคนเดินทาง ด้านการเกื้อกูลประชาชน พบว่า มีการช่วยเหลือด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและยารักษาโรคแก่ผู้เดือดร้อนและประสบภัยพิบัติ มีการจัดตั้งโรงงานสงเคราะห์และที่พักพิงชั่วคราว มีการประกาศให้พื้นที่วัดเป็นเขตอภัยทาน มีการจัดให้มีกิจกรรมบำรุงขวัญกำลังใจแก่ชุมชน มีการทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส และมีการจัดสอดแทรกหลักสูตรธรรมสำหรับการดำเนินชีวิตเข้าไปในประเพณีท้องถิ่น

พระวรภาพ คุณสมปโน (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี” ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถามโดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ประชากรในการศึกษา เลือกชมรมผู้สูงอายุและประชากรทั่วไปที่มาบริจาคสิ่งของที่มาวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี จำนวน 100,000 คน ผลการศึกษวิจัยพบว่า การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 แสดงถึงผลการแก้ไขปัญหาของผู้บริหารวัดพระบาทน้ำพุ จากอดีตที่ชาวบ้านรังเกียจผู้ป่วยโรคเอดส์และขับไล่เจ้าอาวาสให้ย้ายวัด

2.7 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษา หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยแต่ละด้าน จำนวน 4 ด้าน 1) ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ 2) ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล 3) ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการพัฒนา 4) ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบบูรณาการ ดังนี้

แผนภูมิที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยได้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยมีขั้นตอนรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง
- 3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการทำวิจัย
  - 3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)
  - 3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)
- 3.4 เครื่องมือวิจัย
- 3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล
- 3.8 การวัดค่าตัวแปร
- 3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย
- 3.10 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,823 รูป สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดขอนแก่น (2564) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 328 รูป 3.2

3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling) ประกอบด้วย การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นและด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบทราบจำนวนประชากรที่ชัดเจนแน่นอน โดยการแทนค่าในสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (มารยาท โยทองยศ และ ผศ.ปราณี สวัสดิ์สรรพ, อินเทอร์เน็ต, 2544) ดังนี้

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร	n	=	$\frac{N}{1+N(e)^2}$
เมื่อ	n	=	ขนาดของหน่วยตัวอย่าง
	N	=	ประชากรทั้งหมด
	e	=	ระดับความคลาดเคลื่อนกลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มประชากร	N	=	1,823 รูป
	e	=	0.05
แทนค่า	n	=	$\frac{1,823}{1+1,823 (0.05)^2}$
		=	$\frac{1,823}{1+1,823 (0.0025)}$
	n	=	328 รูป

ดังนั้น จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 328 รูป

หลังจากได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 328 รูป ผู้วิจัยจึงได้มาจัดสัดส่วนตามประชากรของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น จำนวน ดังนี้

จากวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น

ตำแหน่ง	จำนวน		จำนวน		รวม	
	พระสังฆาธิการ	มหานิกาย	พระสังฆาธิการ	ธรรมยุติกนิกาย		
เจ้าคณะจังหวัด	1	รูป	1	รูป	2	รูป
เจ้าคณะอำเภอ	26	รูป	17	รูป	43	รูป
เจ้าคณะตำบล	391	รูป	51	รูป	442	รูป
เจ้าอาวาส	1,119	รูป	217	รูป	1,336	รูป
รวม	1,537	รูป	286	รูป	1,823	รูป

ตารางที่ 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง	
	พระสังฆาธิการ		พระสังฆาธิการ	
ตัวแปรที่ 1-2				
1. มหานิกาย	1,537		317	
2. ธรรมยุติกนิกาย	286		166	
รวม	1,823		328	

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการทำวิจัย

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิดในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่างๆ เช่น พระครูวิสิฐรัตนคุณ (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน” พระเกรียงศักดิ์ กิตฺตฺพลฺโย (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายพัฒนาชุมชน” สุรีย์ อีระปรกรณ์กุล (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนในกรุงเทพมหานคร” พระพฤษ์ส ปญญาทีโป (2556) ได้ศึกษาเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ” พระสมุห์กิตติพงษ์ ฐิตสีโล (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารงานเพื่อพัฒนาสังคม

ของเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” พระมหาสันติ ฐานวโร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร” พระสมุห์วศิน วิสุทโธ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” พระมหาวรเมธ เตชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒน์ (2561) “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” พระวรภพ คุณสมปนโน (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดพระพุทธบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี”

3.4 เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างโดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ มาเป็นแนวทางในการจัดทำแบบสอบถามในการศึกษาครั้งนี้ มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด (Closed – Ended) และแบบสอบถามปลายเปิด (Open – Ended) โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งมีจำนวน 5 ข้อ ได้แก่ สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ เป็นแบบสอบถามมีลักษณะตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

2.1 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์	จำนวน 8 ข้อ
2.2 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล	จำนวน 8 ข้อ
2.3 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา	จำนวน 8 ข้อ
2.4 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ	จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอน ดังนี้

3.5.1 ศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.5.2 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบตรวจรายการ (Checklist)

3.5.3 ศึกษาวิธีสร้างเครื่องมือแบบมาตราส่วนประเมินค่าตามแบบของไลเคอร์ท

3.5.4 ดำเนินการสร้างแบบสอบถามปลายปิด (Closed – Ended) และแบบสอบถามปลายเปิด (Open – Ended)

3.5.5 นำร่างแบบสอบถามเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหา

3.5.6 นำแบบสอบถามมาปรับปรุง แก้ไข ตามอาจารย์ที่ปรึกษา และออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจหาค่า IOC ความเที่ยงตรงของเนื้อหา และความชัดเจนเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ซึ่งมีรายนามดังต่อไปนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร เกษจ้อย

การศึกษา	-ศษ.บ. (การสอนภาษาอังกฤษ) (เกียรตินิยมอันดับ 1) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย -สส.ม. (การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ -Ph.D. (Sociology) Bharati Vidyapeeth University, Pune, India
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

2. ดร.อัครเดช นิละโยธิน

การศึกษา	-คอบ. (ศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรม) มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ -ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยขอนแก่น -ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3. ดร.อภิชาติ เหมือยไธสง

การศึกษา

-ศน.บ. (รัฐศาสตรการปกครอง)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

-ร.บ. (การบริหารท้องถิ่น)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

-ร.ม. (รัฐศาสตร์)

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำสาขาการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3.5.7 นำผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้สูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC หมายถึง ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ หมายถึง แทนผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในข้อนั้น

N หมายถึง แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยเลือกข้อมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป (ประภัสรา โคตะขุน, 2564) โดยได้ค่า IOC เท่ากับ 1.0

3.5.8 นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลอง (Try - Out) จำนวน 30 รูป โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับพระสังฆาธิการนอกกลุ่มประชากร คือ จังหวัดมหาสารคาม โดยได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .931

3.5.9 ดำเนินการแจกแบบสอบถามในกลุ่มตัวอย่างจำนวน 328 รูป เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

3.6.1 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงพระสังฆาธิการ อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถาม (Try - Out) จำนวน 30 ชุด ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6.2 ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถาม (Try - Out) มาสร้างแบบสอบถามขึ้นมาทั้งหมด 329 ชุด และแจกแบบสอบถามวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลถึงพระสังฆาธิการในจังหวัดขอนแก่น เพื่อขออนุญาตแจกแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

3.7.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมแบบสอบถามประมาณ 30 วัน โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการแจกแบบสอบถามและรับผิดชอบเก็บรวบรวม จำนวนทั้งสิ้น 328 ชุด ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา 328 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100 เปอร์เซ็นต์

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูลและประเมินผล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์มีดังนี้

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลในเครื่องมือที่ได้รับคืนมา
2. วิเคราะห์แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ วิเคราะห์โดยการหาความถี่ และค่าร้อยละ
3. เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
4. ทดสอบสมมติฐานการวิจัย วิเคราะห์หาค่า t-test และ F-test (One-way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)
5. เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก
6. วิเคราะห์ ศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 4 ด้าน

3.8 การวัดค่าตัวแปร

3.8.1 ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. สังกัดคณะสงฆ์
  - ( ) มหานิกาย
  - ( ) ธรรมยุติกนิกาย
2. พรรษา
  - ( ) 5-14 พรรษา
  - ( ) 15-24 พรรษา
  - ( ) 25 พรรษาขึ้นไป
3. ระดับการศึกษาทางธรรม
  - ( ) ยังไม่จบนักธรรม
  - ( ) จบนักธรรมเอก
4. ระดับการศึกษาทางโลก
  - ( ) ต่ำกว่าปริญญาตรี
  - ( ) ปริญญาตรีขึ้นไป
5. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์
  - ( ) เจ้าคณะจังหวัด,
  - ( ) เจ้าคณะอำเภอ
  - ( ) เจ้าคณะตำบล,
  - ( ) เจ้าอาวาส

3.8.2 ตอนที่ 2 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น กำหนดไว้ 5 ระดับ คือ

- 4.20 – 5.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มากที่สุด
- 3.40 – 4.19 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ มาก
- 2.60 – 3.39 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ ปานกลาง
- 1.80 – 2.59 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อย
- 1.00 – 1.79 หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับ น้อยที่สุด

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{จำนวนระดับสูงสุด}-\text{จำนวนระดับต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับทั้งหมด}} = \frac{5 - 1}{5} = 0.8$$

(ขีดจำกัดบนของชั้นแรก = ขีดจำกัดล่างของชั้นแรก + ขนาดชั้น - 0.01)

(สำเร็จ จันทรสุวรรณ และสุวรรณ บัวทวน, 2547) โดยใช้เกณฑ์เฉลี่ยในการแปลผล

3.9 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบสมมติฐานการวิจัย วิเคราะห์หาค่า t-test และ F-test (One-way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงทำการทดสอบความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยเป็นรายคู่ โดยวิธี LSD (Least Significant Difference)

3.10 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอในรูปแบบตารางและบรรยายประกอบได้ตาราง การบรรยายข้อความเรียงเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) ไว้ 3 ประการ คือ

1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

ในการวิจัยครั้งนี้กลุ่มตัวอย่างได้แก่ พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,823 รูป โดยใช้สูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ในการเก็บรวบรวมซึ่งจะได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 328 รูป และผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการใช้โอกาสความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) โดยหน่วยประชากรในแต่ละชั้นภูมิจะมีลักษณะเหมือนกัน (Homogeneous) แล้วใช้สูตรคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างและกลุ่มประชากรโดยนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม จากนั้นนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้นำมาดำเนินการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณหาค่าสถิติ สำหรับตอบวัตถุประสงค์ และสมมติฐานการวิจัยให้ครบถ้วนตามที่ตั้งไว้ มีลำดับขั้นตอน ดังนี้

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล จึงกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ t (t – distribution)
F	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาความมีนัยสำคัญจากการแจกแจงแบบ F (F – distribution)
df	แทน	ชั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ผลรวมกำลังสอง (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสอง (Mean Square)
Sig.	แทน	นัยสำคัญทางสถิติ (Significance)
*	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ใช้การวิเคราะห์โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วเรียงลำดับความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยเรื่องนี้ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีคุณลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล คือ สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทาง

ธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์

สังกัดคณะสงฆ์	จำนวน	ร้อยละ
มหานิกาย	200	60.6
ธรรมยุติกนิกาย	128	38.8
โดยรวม	328	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า พระสงฆ์ฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่ตอบแบบสอบถามส่วนมากสังกัดมหานิกาย จำนวน 200 รูป คิดเป็นร้อยละ 60.6 และสังกัดธรรมยุติกนิกาย จำนวน 128 รูป คิดเป็นร้อยละ 38.8

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามพรรษา

พรรษา	จำนวน	ร้อยละ
5-14 พรรษา	143	43.3
15-24 พรรษา	130	39.4
25 พรรษาขึ้นไป	55	16.7
โดยรวม	328	100.0

จากตารางที่ 4.2 พบว่า พระสงฆ์ฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่ตอบแบบสอบถามโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ ส่วนมากมีพรรษาระหว่าง 5-14 พรรษา จำนวน 143 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.3 รองลงมามีพรรษาน้อยกว่า 15-24 พรรษา จำนวน 130 รูป คิดเป็นร้อยละ 39.4 และน้อยที่สุดมีพรรษา 25 พรรษาขึ้นไป จำนวน 55 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.7

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม

ระดับการศึกษาทางธรรม	จำนวน	ร้อยละ
นักธรรม	227	68.8
เปรียญธรรม	101	30.6
โดยรวม	328	100.0

จากตารางที่ 4.3 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่ตอบแบบสอบถามโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 2 อันดับ ดังนี้ ส่วนมากระดับการศึกษา นักรธรรม จำนวน 227 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมาระดับการศึกษาเปรียญธรรม จำนวน 101 รูป คิดเป็นร้อยละ 30.6

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามระดับการศึกษาทางโลก

ระดับการศึกษาทางโลก	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่าปริญญาตรี	55	16.7
ปริญญาตรีขึ้นไป	273	82.7
โดยรวม	328	100.0

จากตารางที่ 4.4 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่ตอบแบบสอบถามโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 2 อันดับ ดังนี้ ส่วนมากมีระดับ การศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป จำนวน 273 รูป คิดเป็นร้อยละ 82.7 รองลงมา มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี จำนวน 55 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.7

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์

ตำแหน่งทางคณะสงฆ์	จำนวน	ร้อยละ
เจ้าคณะจังหวัด	2	0.6
เจ้าคณะอำเภอ	39	11.8
เจ้าคณะตำบล	72	21.8
เจ้าอาวาส	215	65.2
โดยรวม	328	100.0

จากตารางที่ 4.5 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่ ตอบแบบสอบถามโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 4 อันดับดังนี้ส่วนมาก มีตำแหน่งเจ้า อาวาส จำนวน 215 รูป คิดเป็นร้อยละ 65.2 รองลงมามีตำแหน่งเจ้าคณะตำบล จำนวน 72 รูป คิด เป็นร้อยละ 21.8 รองลงมามีตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 39 รูป คิดเป็นร้อยละ 11.8 และน้อย ที่สุดมีตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.6

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น การศึกษาวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.6 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลผลระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยรวมทั้ง 4 ด้าน

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์	3.40	0.36	ปานกลาง
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล	3.00	0.39	ปานกลาง
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา	3.24	0.61	ปานกลาง
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ	3.73	0.49	มาก
โดยรวม	3.34	0.43	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยรวมทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล

ตารางที่ 4.7 แสดงค่าเฉลี่ย ( ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างสถานที่ปฏิบัติ ธรรมแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป	3.95	0.85	มาก
2. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางรับบริจาค สิ่งของช่วยเหลือเด็กกำพร้า	3.13	0.33	ปานกลาง
3. ท่านมีส่วนร่วมในการอุปการะเด็ก มีการมอบทุนแก่เด็ก ยากจน	3.61	0.49	มาก
4. ท่านมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการดำเนินการออกเทศนาสั่ง สอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม	2.83	0.37	ปานกลาง
5. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดหาทุนส่งเสริมการศึกษามอบ แก่ผู้ด้อยโอกาส	3.37	1.13	ปานกลาง
6. ท่านมีส่วนร่วมรับบริจาคแล้วนำไปสร้างโรงพยาบาล และซื้ออุปกรณ์เครื่องมือแพทย์	3.15	0.61	ปานกลาง
7. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดเพื่อช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยธรรมชาติ	3.50	1.06	มาก
8. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรพื้นที่วัดให้เป็นที่พักพิงแก่ ประชาชนที่ประสบภัยต่างๆ	3.66	0.75	มาก
โดยรวม	3.40	0.36	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.7 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างสถานที่ปฏิบัติ ธรรมแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป รองลงมาคือ ท่านมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการดำเนินการออกเทศนา สั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมรับบริจาคแล้ว นำไปสร้างโรงพยาบาลและซื้ออุปกรณ์เครื่องมือแพทย์ เป็นต้น

ตารางที่ 4.8 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีส่วนร่วมกับการนำพาประชาชนสร้างฝายกั้นน้ำ	2.56	0.50	ปานกลาง
2. ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการขุดลอก สระน้ำ เพื่อเป็นแหล่งบริโภค	2.77	0.78	ปานกลาง
3. ท่านมีส่วนร่วมในการระดมทุน เพื่อจัดสร้างอาคารเรียน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์	2.51	0.50	ปานกลาง
4. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์ป้องกันสาธารณสุขภัย	3.54	0.77	มาก
5. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดซื้อสิ่งของจำเป็นและอำนวยความสะดวกสถานที่ให้กับประชาชน	3.40	0.49	ปานกลาง
6. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้เป็นหน่วยเลือกตั้ง และเป็นที่พักประชุมของสภาชุมชน	3.37	0.70	ปานกลาง
7. ท่านมีส่วนร่วมกับการนำพาประชาชนปลูกป่า และดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน	3.17	1.07	ปานกลาง
8. ท่านมีส่วนร่วมในการนำโค กระบือ จากการไล่ชีวิต ให้ประชาชนไปเลี้ยง	2.67	1.25	ปานกลาง
โดยรวม	3.00	0.39	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.8 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูลโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์ป้องกันสาธารณสุขภัย รองลงมาคือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดซื้อสิ่งของจำเป็นและอำนวยความสะดวกสถานที่ให้กับประชาชน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการระดมทุน เพื่อจัดสร้างอาคารเรียน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

ตารางที่ 4.9 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.ท่านมีส่วนร่วมกับการเป็นผู้นำพาประชาชนสร้างสาธารณสุขประโยชน์ให้กับชุมชน	3.18	0.70	ปานกลาง
2.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	3.44	0.50	ปานกลาง
3.ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวสารจากหน่วยงานราชการ เรื่องการปราบปรามยาเสพติด	3.45	0.77	ปานกลาง
4.ท่านมีส่วนร่วมในการรณรงค์ ให้ความรู้ ด้านกฎหมาย	3.30	0.89	ปานกลาง
5.ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชาชนด้านอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	3.95	0.70	มาก
6.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งโครงการสัจจะออมทรัพย์	2.95	1.23	ปานกลาง
7.ท่านมีส่วนร่วมในการนำเอาแนวทางการทำเกษตรวิถีพุทธมอบให้แก่ชุมชน	2.78	0.79	ปานกลาง
8.ท่านมีส่วนร่วมในการนำศาสตร์พระราชามาแนะนำให้แก่คนในชุมชนพัฒนาอาชีพสู่ชุมชน	2.83	0.37	ปานกลาง
โดยรวม	3.24	0.61	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.9 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชาชนด้านอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวสารจากราชการ เรื่องการปราบปรามยาเสพติด และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการนำเอาแนวทางการทำเกษตรวิถีพุทธมอบให้แก่ชุมชน เป็นต้น

ตารางที่ 4.10 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการแปลระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้คำปรึกษาเกี่ยวกับประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.71	0.46	มาก
2. ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ให้เด็กมีภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.05	0.62	มาก
3. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.27	0.73	มาก
4. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่เป็นศูนย์ศึกษาศิลปาชีพให้ชุมชนมีรายได้	3.18	0.70	ปานกลาง
5. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาวัด บ้านโรงเรียนเมื่อขาดแคลนทุนทรัพย์จากส่วนอื่น	2.84	0.76	ปานกลาง
6. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรพื้นที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว	3.01	1.01	ปานกลาง
7. ท่านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนนวัตวิถี	3.24	0.85	ปานกลาง
8. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้สะอาด รมรื่น น่าอยู่	4.56	0.50	มากที่สุด
โดยรวม	3.73	0.49	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.10 พบว่า พระสังฆาธิการที่อยู่ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้คำปรึกษา เกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรม รองลงมาคือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้สะอาด รมรื่น น่าอยู่ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุน เพื่อพัฒนาวัด เป็นต้น

ตอนที่ 3 การทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนา

สังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยใช้สถิติ t-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 5 กลุ่ม ในเรื่องสังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และ F-test (One-Way ANOVA) ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มีมากกว่า 5 กลุ่ม ในเรื่อง สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ถ้าพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จะเปรียบเทียบโดยวิธีการ LSD

สมมติฐานที่ 1 พระสังฆาธิการที่มีสังกัดคณะสงฆ์แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า พระสังฆาธิการที่มีสังกัดคณะสงฆ์แตกต่างกัน มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน โดยใช้สถิติ t-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มในเรื่องสังกัดคณะสงฆ์

ตารางที่ 4.11 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์ (n=328)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	มหานิกาย		ธรรมยุติกนิกาย		t	sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
	1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ สงเคราะห์	3.53	0.10	3.20		
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ เกื้อกูล	2.91	0.17	3.14	0.56	-4.619	0.00
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ การพัฒนา	3.23	0.35	3.25	0.87	-0.231	0.817
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ บูรณาการ	3.73	0.21	3.73	0.75	0.049	0.961
5. ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมฯ	3.35	0.15	3.33	0.67	0.353	0.725

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.11 แสดงผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการสังกัดมหานิกายและธรรมยุติกนิกาย มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4.12 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามพรรษา

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในการปกครอง คณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	(n=328)					
	5-14 พรรษา		15-24 พรรษา		25 พรรษาขึ้นไป	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ สงเคราะห์	3.56	0.06	3.55	0.12	2.63	0.00
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ เกื้อกูล	3.38	0.25	2.79	0.06	2.50	0.00
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ การพัฒนา	3.69	0.31	3.15	0.41	2.25	0.00
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ บูรณาการ	4.13	0.25	3.66	0.23	2.88	0.00
5. ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมฯ	143	3.69	130	3.29	55	2.56

ตารางที่ 4.13 แสดงค่าเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตาม พรรษาไม่แตกต่างกัน

(n=328)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น						
แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	sig.	
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	39.65 2.31 41.96	2 325 327	19.82 0.01	2785. 90	0.00
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	40.19 9.37 49.56	2 325 327	20.10 0.03	696. 83	0.00
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	84.41 35.45 119.86	2 325 327	42.21 0.11	386. 96	0.00
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการบูรณาการ	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	63.79 15.95 79.74	2 325 327	31.90 0.05	649. 88	0.00
5. รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม ภายในกลุ่ม รวม	51.35 9.58 60.93	2 325 327	25.68 0.03	870. 98	0.00

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.13 แสดงผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามพรรษาพบว่า พระสงฆ์ในการปกครองระดับพรรษา มีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์โดยภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผู้วิจัยจึงได้ทำการเปรียบเทียบเพื่อหาว่าระดับการจำแนกตามพรรษา รวมทุกด้านที่มีความแตกต่างกันด้วยวิธี LSD

ตารางที่ 4.14 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ จำแนกตามตำแหน่งทางพรรษา เป็นรายคู่

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	ตำแหน่งทางพรรษา	$\bar{X}$	5-14 พรรษา	15-24 พรรษา	25 พรรษาขึ้นไป
รวมทุกด้าน	5-14 พรรษา	3.69	-	.40603*	
	15-24 พรรษา	3.29	-	-	.72356*
	25 พรรษาขึ้นไป	2.56	-1.12959*	-	-

จากตาราง ที่ 4.14 แสดงผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ เมื่อทดสอบความแตกต่างของด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ จำแนกตามพรรษาเป็นรายคู่ โดยวิธี LSD พบว่า พรรษา ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ 5-14 พรรษา มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มากกว่า 25 พรรษาขึ้นไป 15-24 พรรษา มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์มากกว่า 25 พรรษาขึ้นไป

ตารางที่ 4.15 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรม (n=328)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะ สงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	นักธรรม		เปรียญธรรม		t	sig.
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ สงเคราะห์	3.38	0.38	3.44	0.31	-1.312	0.19
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ เกื้อกูล	2.97	0.39	3.05	0.39	-1.669	0.10
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ การพัฒนา	3.19	0.61	3.35	0.58	-2.356	0.02
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ การบูรณาการ	3.69	0.50	3.82	0.47	-2.23	0.03
5. ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมฯ	3.31	0.44	3.41	0.40	-2.125	0.04

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.15 แสดงผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามระดับการศึกษาทางธรรมโดยภาพรวม พบว่า พระสังฆาธิการมีระดับการศึกษานักธรรมและระดับการศึกษาเปรียญธรรม มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แตกต่างกัน ถ้าพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ 4.16 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของ
พระสงฆ์ฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามระดับการศึกษาทางโลก

(n=328)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสงฆ์ฆาธิการในการปกครอง คณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ปริญญาตรีขึ้นไป	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ สงเคราะห์	2.63	0.00	3.56	0.09
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ เกื้อกูล	2.50	0.00	3.10	0.35
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ การพัฒนา	2.25	0.00	3.44	0.45
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบ การบูรณาการ	2.88	0.00	3.91	0.34
5. ภาพรวมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมฯ	2.56	0.00	3.50	0.28

ตารางที่ 4.17 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ด้านการสาธารณสุขของ พระสังฆาธิการในการปกครอง คณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	(n=328)							
	เจ้าคณะ จังหวัด		เจ้าคณะ อำเภอ		เจ้าคณะ ตำบล		เจ้า อาวาส	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการสาธารณสุขแบบ สงเคราะห์	3.00	0.53	3.42	0.32	3.40	0.34	3.40	0.37
2. ด้านการสาธารณสุขแบบ เกื้อกูล	2.97	0.34	2.97	0.34	2.96	0.34	3.02	0.41
3. ด้านการสาธารณสุขแบบ การพัฒนา	3.00	1.06	3.25	0.56	3.20	0.56	3.25	0.63
4. ด้านการสาธารณสุขแบบ การบูรณาการ	3.44	0.80	3.74	0.44	3.70	0.45	3.74	0.52
5. ภาพรวมการมีส่วนในการพัฒนา สังคมฯ	3.03	0.66	3.35	0.38	3.32	0.39	3.35	0.45

ตารางที่ 4.18 ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์

(n=328)

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา สังคมด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	sig.
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แบบสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	0.34	3	0.11	0.87	0.46
	ภายในกลุ่ม	41.63	324	0.13		
	รวม	41.96	327			
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แบบเกื้อกูล	ระหว่างกลุ่ม	0.42	3	0.14	0.93	0.43
	ภายในกลุ่ม	49.14	324	0.15		
	รวม	49.56	327			
3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แบบการบูรณาการ	ระหว่างกลุ่ม	0.23	3	0.08	0.21	0.89
	ภายในกลุ่ม	119.64	324	0.37		
	รวม	119.86	327			
4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ แบบการบูรณาการ	ระหว่างกลุ่ม	0.26	3	0.09	0.35	0.79
	ภายในกลุ่ม	79.49	324	0.25		
	รวม	79.74	327			
5. รวมทุกด้าน	ระหว่างกลุ่ม	0.26	3	0.09	0.46	0.71
	ภายในกลุ่ม	60.67	324	0.19		
	รวม	60.93	327			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4.18 แสดงผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามตำแหน่งทางคณะสงฆ์ พบว่า พระสังฆาธิการมีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสา

ธารณสงเคราะห์ โดยภาพรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับรายด้าน พบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4.19 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

สมมติฐาน	โดยรวม	ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบสงเคราะห์	ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล	ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการพัฒนา	ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการบูรณาการ
1. สังกัดคณะสงฆ์ (t-test)	0.73	0.00	0.00	0.82	0.96
2. พรรษา (F-test)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
3. ระดับการศึกษาทางธรรม	0.40	0.19	0.10	0.02	0.03
4. ระดับการศึกษาทางโลก	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
5. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ (F-test)	0.71	0.46	0.43	0.89	0.79

จากตารางที่ 4.19 สรุปได้ว่า เมื่อทดสอบสมมติฐานของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ แตกต่างกัน ส่วน ระดับการศึกษาทางธรรมและระดับการศึกษาทางโลก ไม่แตกต่างกัน

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้นำเสนอข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่นและใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วเรียงลำดับค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยายปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.20 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์

ที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1.	ควรส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์อย่างเพียงพอ	7
2.	ควรจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์	6
3.	ควรจัดรูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ให้ชัดเจน	5
รวม		18

จากตารางที่ 4.20 พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่นด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ ความถี่สูงสุดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ ได้แก่ ควรส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์อย่างเพียงพอ จำนวน 7 รูป ร่องลงมา ได้แก่ ควรจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ จำนวน 6 รูป และ ความถี่ต่ำสุด ได้แก่ ควรจัดรูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ให้ชัดเจน จำนวน 5 รูป

ตารางที่ 4.21 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล

ที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1.	ควรมีการวางแผนการดำเนินงานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูลอย่างครอบคลุม	6
2.	ควรมีการวางแผนบริหารจัดการในเรื่องของสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูลอย่างตรงจุด	8
3.	ควรมีการวางแผนติดตามประเมินผลการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูลของผู้ประสบปัญหา	5
รวม		19

จากตารางที่ 4.21 พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล ความถี่สูงสุดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ ได้แก่ ควรมีการวางแผนบริหารจัดการในเรื่องของการเกื้อกูลอย่างตรงจุด จำนวน 8 รูป รองลงมา ได้แก่ ควรมีการวางแผนการดำเนินงานด้านการเกื้อกูลอย่างครอบคลุม จำนวน 6 รูป และความถี่ต่ำสุด ได้แก่ ควรมีการวางแผนติดตามประเมินผลการเกื้อกูลของผู้ประสบปัญหา จำนวน 5 รูป

ตารางที่ 4.22 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา

ที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1.	ควรรนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ให้เพื่อให้เกิดพัฒนาสิ่งใหม่	9
2.	ควรจัดหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถบรรยายให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา	4
3.	ควรมีแนวทางการส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนา	7
รวม		20

จากตารางที่ 4.22 พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการ

สาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา ความถี่สูงสุดโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ ได้แก่ ควรนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ให้เพื่อให้เกิดพัฒนาสิ่งใหม่ จำนวน 9 รูป รองลงมา ได้แก่ ควรมีแนวทางการส่งเสริม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนา จำนวน 7 รูป และ ความถี่ต่ำสุด ได้แก่ ควรจัดหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถบรรยายให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา จำนวน 4 รูป

ตารางที่ 4.23 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ

ที่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1.	ควรมีการส่งเสริมการบูรณาการให้ทันสมัย และตอบโจทย์สังคม	5
2.	ควรบูรณาการในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์	8
3.	ควรบูรณาการองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่	4
รวม		17

จากตารางที่ 4.23 พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ ความถี่สูงสุดโดยเรียงลำดับค่าความถี่จากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ดังนี้ ได้แก่ ควรบูรณาการในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ จำนวน 8 รูป รองลงมา ได้แก่ ควรมีการส่งเสริมการบูรณาการให้ทันสมัย และตอบโจทย์สังคม จำนวน 5 รูป และ ความถี่ต่ำสุด ได้แก่ ควรบูรณาการองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่ 4 รูป

โดยสรุปพบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น นั้น เรียงจากความถี่มากไปหาความถี่น้อย 3 อันดับแรก คือ ควรนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ให้เพื่อให้เกิดพัฒนาสิ่งใหม่ รองลงมา ได้แก่ ควรมีการวางแผนบริหารจัดการในเรื่องของการเกี่ยวเนื่องอย่างตรงจุด และควรจัดหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถบรรยายให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา เมื่อพิจารณาทางด้าน พบข้อเสนอแนะที่มากที่สุดแต่ละด้าน ดังนี้

จากตารางที่ 4.20 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ พบข้อเสนอแนะการแก้ไข ปัญหา คือ ควรส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์อย่างเพียงพอ

จากตารางที่ 4.21 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล พบข้อเสนอแนะการแก้ไข ปัญหา คือ ควรมีการวางแผนบริหารจัดการในเรื่องของการเกี่ยวเนื่องอย่างตรงจุด

จากตารางที่ 4.22 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา พบข้อเสนอแนะการแก้ไข
ปัญหา คือ ควรนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ให้เพื่อให้เกิดพัฒนาสิ่งใหม่

จากตารางที่ 4.23 ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ พบข้อเสนอแนะการแก้ไข
ปัญหา คือ ควรบูรณาการในส่วนของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ที่จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยวิธีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 1,823 รูป กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของ (ทาโร ยามาเน่, 1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และกำหนดความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 0.05 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย 328 รูป ทำการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) สถิติ ค่าความถี่ (ค่าร้อยละ) (Percentage) ค่าเฉลี่ย ( ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จะเปรียบเทียบหาค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ด้วยวิธีการ LSD ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาลำดับ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 328 รูป ส่วนใหญ่สืบทอดมรดกทางกาย จำนวน 200 รูป คิดเป็นร้อยละ 60.6 มีพรรษาระหว่าง 5-14 พรรษา

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวม พบว่า พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา และด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น กับข้อมูลส่วนทั่วไป พบว่า

1. พระสังฆาธิการ ที่มีสังกัดคณะสงฆ์แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน
2. พระสังฆาธิการ ที่มีพรรษาแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน
3. พระสังฆาธิการ ที่มีระดับการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน
4. พระสังฆาธิการ ที่มีระดับการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น แตกต่าง
5. พระสังฆาธิการ ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์แตกต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน

5.2 อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

5.2.1 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

พบว่าโดยภาพรวมระดับของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับปานกลาง ชัดแย้งกับ

งานวิจัยของพระมหาวรเมธ เดชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ของอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” จากผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ในพื้นที่ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ มีความคิดเห็นต่อระดับการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้าน สาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน คือ ด้าน การพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น ด้านการพัฒนาจิตใจประชาชน และด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม และ ชัดแย้งกับงานวิจัยของ พระวรภพ คุณสมปนโน (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การจัดการงานสาธารณ สงเคราะห์ของวัดพระพุทธรูปหน้าพู่ จังหวัดลพบุรี” จากผลการวิจัย พบว่า ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดพระพุทธรูปหน้าพู่ จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.50 แสดงถึงผลการแก้ไขปัญหาของผู้บริหารวัดพระบาทหน้าพู่ ใน ความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น พระสังฆาธิการที่อยู่ในจังหวัด ขอนแก่นโดยส่วนมากมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ระดับปานกลาง แสดงให้ เห็นว่า พระสังฆาธิการยังต้องเอาใจใส่ในส่วนองงานสาธารณสงเคราะห์เป็นอย่างมากในเขตปกครอง ของตน เช่น การสาธารณสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ งานสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล การสาธารณ สงเคราะห์แบบการพัฒนา และการสาธารณสงเคราะห์แบบบูรณาการ จึงทำให้ระดับการประเมินผลมี ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ออกมาในระดับปานกลาง ผู้วิจัยอภิปรายเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

1. ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบสงเคราะห์

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในด้านด้านการสาธารณ สงเคราะห์แบบสงเคราะห์ในระดับปานกลาง ควรส่งเสริมสนับสนุนปัจจัยที่เกี่ยวกับการสาธารณ สงเคราะห์แบบสงเคราะห์อย่างเพียงพอ เนื่องจากพระสังฆาธิการได้มีการดำเนินงานในการสาธารณ สงเคราะห์แบบสงเคราะห์ ได้แก่ การดำเนินการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่พระสงฆ์และประชาชน ทั่วไป การจัดพื้นวัดเป็นศูนย์กลางรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือเด็กกำพร้า การอุปการะเด็ก มีการมอบ ทุนแก่เด็กยากจนการดำเนินการออกเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม การจัดหาทุน ส่งเสริมการศึกษามอบแก่ผู้ด้อยโอกาส รับบริจาคแล้วนำไปสร้างโรงพยาบาลและซื้ออุปกรณ์เครื่องมือ แพทย์ การจัดพื้นที่วัดเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ และการจัดสรรพื้นที่วัดให้เป็นที่พักพิงแก่ ประชาชนที่ประสบภัยต่างๆ

2. ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบเกื้อกูล ในระดับปานกลาง จึงควรมีการวางแผนการดำเนินงานด้านสาธารณสงเคราะห์แบบ

เกื้อกูลอย่างครอบคลุม มีการวางแผนบริหารจัดการในเรื่องของสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูลอย่างตรงจุด และมีการวางแผนติดตามประเมินผลการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูลของผู้ประสบปัญหา เนื่องจากพระสังฆาธิได้มีการดำเนินงานในการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล ได้แก่ การนำพาประชาชนสร้างฝายกั้นน้ำ การดำเนินการขุดลอก สระน้ำ เพื่อเป็นแหล่งบริโภค การระดมทุน เพื่อจัดสร้างอาคารเรียน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ การจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์ป้องกันสาธารณภัย การจัดซื้อสิ่งของจำเป็นและอำนวยความสะดวกสถานที่ให้กับประชาชน การจัดพื้นที่วัดให้เป็นหน่วยเลือกตั้ง และเป็นที่พักผ่อนของสภาชุมชน การนำพาประชาชนปลูกป่า และดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน การนำโค กระบือ จากการไถชีวิต ให้ประชาชนไปเลี้ยง

3. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง จึงควรนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับประยุกต์ให้เพื่อให้เกิดพัฒนาสิ่งใหม่ เนื่องจากพระสังฆาธิได้มีการดำเนินงานในการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา ได้แก่ การเป็นผู้นำพาประชาชนสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน การจัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพโดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การเผยแพร่ข่าวสารจากหน่วยงานราชการเรื่องการปราบปรามยาเสพติด การรณรงค์ ให้ความรู้ ด้านกฎหมาย การให้ความรู้แก่ประชาชนด้านอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งโครงการสัจจะออมทรัพย์ การนำเอาแนวทางการทำเกษตรวิถีพุทธมอบให้แก่ชุมชน การนำศาสตร์พระราชามาแนะนำให้คนในชุมชนพัฒนาอาชีพสู่ชุมชน

4. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ

การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งในความคิดเห็นของผู้วิจัยอาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการอยู่ในระดับปานกลาง ควรมีการส่งเสริมการบูรณาการให้ทันสมัย และตอบโจทย์สังคม เนื่องจากพระสังฆาธิได้มีการดำเนินงานในการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ ได้แก่ การสนับสนุนให้คำปรึกษาเกี่ยวกับ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การให้ความรู้ให้เด็กมีภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดพื้นที่เป็นศูนย์ศึกษาศิลปาชีพ ให้ชุมชนมีรายได้ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาวัด บ้าน โรงเรียนเมื่อขาดแคลนทุนทรัพย์จากส่วนอื่น การจัดสรรพื้นที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการชุมชนนวัตวิถี การจัดพื้นที่วัดให้สะอาดร่มรื่น น่าอยู่

5.2.2 การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามสังกัดคณะสงฆ์ พรรษา การศึกษาทางธรรม การศึกษาทางโลก และตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. พระสังฆาธิการที่มีสังกัดคณะสงฆ์ต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพฤษ สปัญญาทิโป (2556) ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า พระสงฆ์ที่มีระยะเวลาที่สังกัดอยู่ในวัดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2. พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวรเมธ เตชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัมีระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางธรรมต่างกัน ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวรเมธ เตชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีธรรม (แผนกธรรม) ต่างกัมีระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. พระสังฆาธิการที่มีระดับการศึกษาทางโลกต่างกัน ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวรเมธ เตชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก้งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญกับการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก้งคร้อจังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่าพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

5. พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกัน ส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ไม่แตกต่างกัน ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของงานวิจัยของพระมหาวรเมธ เตชธมโม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ของอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ โดยภาพรวมพบว่าพระสงฆ์ที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อการส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ของอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบการพัฒนา พระสังฆาธิการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเป็นอันดับรองสุดท้าย และด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล พระสังฆาธิการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมน้อย จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ ในด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล ด้านดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรกำหนดนโยบายด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูล เพื่อเป็นการกระตุ้นให้พระสังฆาธิการที่อยู่ภายใต้การปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์มากขึ้น เช่น การกำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูลที่ชัดเจนมากขึ้น สนับสนุนให้พระสังฆาธิการมีบทบาทในการทำงานอย่างเต็มที่ พระสังฆาธิการต้องมีการเข้าถึงปัญหาและสภาวะจิตใจของชุมชนอย่างแท้จริง และเป็นพระสังฆาธิการที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น เพื่อที่จะเข้าใจบริบทพื้นที่การดำเนินงาน

2. ควรกำหนดนโยบายด้านการสาธารณสงเคราะห์แบบเกื้อกูลในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น โดยให้พระสังฆาธิการจัดทำแผนการดำเนินงานด้านการเกื้อกูลอย่างครอบคลุม โดยการจัดการสัมมนาแบบท้องถิ่นเกี่ยวกับการเกื้อกูลชุมชน เช่น การดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนร่วมกัน การรักษาศาสนสมบัติ การใช้ศาสนสมบัติให้เกิดประโยชน์ต่อวัดและชุมชน การจัดระเบียบวัดให้เอื้อประโยชน์ต่อชุมชน ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. มีการประชุมคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และภายในวัด เป็นประจำของทุกเดือน โดยให้แต่ละวัดมีห้องสมุดทางพระพุทธศาสนาเพื่อชุมชน มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในวัด ให้พระสังฆาธิการรูปที่มีความรู้ความสามารถในภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ นั้น เช่น การจักรสาน ประติมากรรมงานปั้น จิตรกรรมภาพวาด และงานวิชาการอื่นๆที่มี

2. จัดทำแผนการพัฒนาด้านในแต่ละปี ปรับปรุงดูแลรักษาสระน้ำที่เป็นสาธารณประโยชน์ของชุมชน ศาสนสถานเมื่อชำรุดทรุดโทรมก็ต้องบูรณปฏิสังขรณ์ ซึ่งเป็นอำนาจหน้าที่พระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

5.3.3 ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมในส่วนของการสาธารณสงเคราะห์

2. ควรศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยมาพัฒนาเพื่อให้การดำเนินงานกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ได้ประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล มากยิ่งขึ้นไป

บรรณานุกรม

1. หนังสือทั่วไป

- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบและคำสั่งคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). *วัดพัฒนา 43*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). *ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : บพิศการพิมพ์.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2562). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : ธรรมสาร.
- คะเนิงนิตย์ จันทบุตร และสุบรรณ จันทบุตร. (2545). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- คู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม. (2561). *โครงการพัฒนาสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนา*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฉลิมพล โฉมอินทร์. (2546). *ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุตรไพศาล.
- ชูพินิจ ลาภานานนท์. (2562). *ความรู้สาธารณสงเคราะห์วิถีพุทธ เล่ม 3*. นิติธรรมการพิมพ์.
- ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2555). *การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ : 589 Print.

- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2547). *การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประพันธ์พงศ์ ชินพงษ์. (2551). *ความหมายของการมีส่วนร่วม*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปทุมธานี.
- พระเทพปริยัติสุธี. (2539). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิสิฐ เจริญสุข. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระวิสุทธีภักทธาดา. (2547). *พระราชบัญญัติและกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24 พ.ศ. 2541*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติเวที. (2548). *สารภาค 15*. สำนักพิมพ์ธรรมเมธี : กาญจนบุรี.
- พระมหาบัว ปิยวงฺโณ. (2549). *การจัดระเบียบสังฆมณฑล*. นนทบุรี : รุ่งโรจน์การพิมพ์.
- พระศรีศาสนวงศ์. (2551). *อธิบายกฎหมายเถรสมาคม*. กรุงเทพฯ : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์ หจก.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2556). *แนวคิด ทฤษฎี เทคนิค และการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2553). *การบริหารจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม : ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และราชการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บุ๊คพอยท์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิชัย รูปขำดี. (2550). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2540). *ตำนานวัดบวรนิเวศวิหาร*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2546). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). *วัดพัฒนา 46*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนา.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2549). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). *ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ : เทพเพ็ญวานิสัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2550). *วัดพัฒนา 50*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงาน กศน.สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชา การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, หลักสูตรการศึกษา* นอกกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2551). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สง่า พิมพ์พงษ์. (2551). *คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

2. บทความวิชาการ/บทความวิจัย/เอกสาร

- ณัชพล ศิริสวัสดิ์. (2564). *การศึกษาเครือข่ายงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19)*. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.
- นพพร ระรินทร์. (2564). *“การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชน”*. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2564.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร. (2555). *“การสร้างองค์กรชุมชนและเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน”*. เอกสารประกอบการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม, กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพิพิธพัชโรดม. (2564). *การบริหารจัดการวัดต่อสถานการณ์โควิด 19*. วารสาร Journal of Roi Kaensarn Academi.
- วรรณุช ลิปิยารักษ์. (2558). *ความรู้เบื้องต้นทางการพัฒนาสังคม*. เอกสารประกอบการสอน รายวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). *กระบวนการเรียนรู้*. วารสารวิชาการ ปีที่ 6.

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2549). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. เอกสารแจกประกอบการประชุมวันที่ 21 กันยายน 2549. กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *สรุปสาระสำคัญ : แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)*. กรุงเทพฯ : อัดสำเนา.

อภิชนา อยู่ในธรรม. (2558). “การสื่อสารกับการพัฒนาสังคม”. เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1. หน่วยที่ 1-8 หน่วยที่ 8 สาขาวิชานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

3. วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

จิรพรรณ กาญจนจิตรา. (2544). “การพัฒนาชุมชน”. รายงานการวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ทรงวุฒิ เรืองวาทศิลป์. (2550). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในพื้นที่บริการของโรงเรียนลุ่มแรดวิทยา อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์การบริหารการศึกษา มหบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธีรภัทร์ เจริญดี. (2548). “การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา ๑๑”. รายงานวิจัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระครูปลัดสรสิทธิ์คุณ (ประสิทธิ์ ปภัสสโร). (2555). “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของคณะสงฆ์อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพฤษ ปัญญาทีโป. (2556). “บทบาทพระสังฆาธิการต่อการพัฒนาสังคมในจังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวิสิฐรัตนคุณ. (2558). “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา. (2560). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลประสังข์ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”.

วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์กิตติพงษ์ ฐิตสีโล.(2560). “การบริหารงานเพื่อพัฒนาสังคมของเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสันติ ฐานวโร.(2560) . “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์เขตทุ่งครุ กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนาบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาเวรเมธ เตชธมโม. (2561) . “การส่งเสริมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของอำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ”. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูปราโมทย์ปัญญาวุฒินัน. (2561). “การจัดการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม”. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระวรภพ คุณสมปนโน. (2561). “การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของวัดพระพุทธบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี”. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสมุห์หวัศิน วิสุทโธ. (2561). “การจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี”. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิษณุ หยกจินดา. (2557). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน หมู่บ้านทุ่งกว้าง ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี”. ปริญญาโทรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.

สัญญา ชาวไร่. (2555). “การศึกษาการรับรู้การบริหารจัดการโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด”. รายงานวิจัย บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุวัฒน์ อินทรประไพ. (2556). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำป่าสัก”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์.บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุริย์ ธีระปกรณ์กุล. (2557). “รูปแบบพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการ สำหรับเยาวชนใน กรุงเทพมหานคร”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการพัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

4. เอกสารจากอินเทอร์เน็ต

- ไกรยส ภัทราวาท. (2564). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของโลก 17 ประการ*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2564 จาก <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/1065>
- กรรมนิการ์ กาญจนวัฏศรี. (2564). *การบริหารการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาสังคม*. เอกสารประกอบการเรียนวิชาการบริหารการพัฒนา. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <http://pws.npru.ac.th/kannika/>
- คณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.). (2560). *เกี่ยวกับเรา*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564 จาก <http://www.buddhism4.com/web/index.php/2017-10-16-08-55-24>
- คณะกรรมการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม. (2562). *คู่มือการปฏิบัติงานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของมหาเถรสมาคม*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564 จาก <http://www.สาธารณสงเคราะห์.com/wp-content/uploads/2021/01/Book-คู่มือสาธารณสงเคราะห์-p1-72.pdf>
- ประเสริฐ ปอนถิ่น. (2561). *พระสงฆ์กับการสงเคราะห์ชุมชน*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <http://ir.mcu.ac.th/?q=node/77>
- พระอดุลย์ กุศลจิตโต. (2554). “บทบาทของพระสงฆ์ในการที่มีต่อการปกครองคณะสงฆ์ในเขตการปกครอง จังหวัดเลย”. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <file:///C:/Users/natawut/Downloads/126310-Article%20Text-330150-1-10-20180531.pdf>
- พระพรหมบัณฑิต. (2560). *อำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <http://www.buddhism4.com/web/index.php/home/40-2017-10-21-19-23-15/2017-11-20-16-30-58/53-2017-11-21-04-17-40>
- พระราชวรเมธี และคณะ. (2560). *แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560 – 2564 “การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ”*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564 จาก <http://www.buddhism4.com/web/download/book%201.pdf>

- พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2564). “*ธรรมนูญสงฆ์ รวมพลังบวร สู้วิกฤตโควิด19*”. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <https://www.nationalhealth.or.th/en/node/1381>
- มหาเถรสมาคม. (2560). *เกี่ยวกับมหาเถรสมาคม*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564 จาก <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=about>
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2564). *พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส เกี่ยวกับศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/21652>
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า. (2564). “*ธรรมนูญสงฆ์ รวมพลังบวร สู้วิกฤตโควิด19*”. สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.). สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564. จาก <https://www.nationalhealth.or.th/en/node/1381>
- Pralong Krutnoi. (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชน, ความสำคัญและประโยชน์ของการมีส่วนร่วม*. สืบค้นเมื่อ 30 พฤษภาคม 2564 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/452583>

5. ภาษาอังกฤษ

- Department of Economic and Social Affairs. (1975). *Development Administration : Current Approaches and Trends in Public Administration for National Development*. New York.
- Garcia Jr, Mannal P, *Development : A Literature Survey of Concepts and Theories*, (Laguna : UPLB, 1982), P. 111.
- Keith, D. D. (1972). *Human behavior at work- human relations and organization behavior*. New Planner, 35, 216-224
- Reeder, W. (1974). *Some aspect of the informal social participation of families*. New York: Methuen
- Vroom, V. H., & Deci, E. L. (1970). *Management and motivation*. New York: Penguin Book
- William, E. (1976). *Electoral Participation in a Low Stimulus Election*. Rural Development, 4(1).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร เกษจ้อย

การศึกษา -ศษ.บ. (การสอนภาษาอังกฤษ) (เกียรตินิยมอันดับ 1)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
-สส.ม. (การวิจัยทางสังคมสงเคราะห์ศาสตร์)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
-Ph.D. (Sociology)
Bharati Vidyapeeth University, Pune, India

ตำแหน่ง -อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

2) ดร.อภิชาติ เหม้อยไธสง

การศึกษา -ศน.บ. (รัฐศาสตร์การปกครอง)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
-รป.บ. (การบริหารท้องถิ่น)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
-ร.ม. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
-รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ตำแหน่ง -อาจารย์ประจำสาขาการปกครอง

3) ดร.อัครเดช นิลโยธิน

การศึกษา -คอบ. (ศึกษาศาสตร์อุตสาหกรรม)
มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
-ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
-ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่ง -อาจารย์ประจำสาขาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๕

ที่ อว ๗๘๑๔/ว ๐๐๑๖ วันที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิพร เกษจ้อย

ด้วย พระบุญเสริม อาจดวงดี เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๔๕๐๖๑๑๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ รุ่นที่ ๒/๒๕๖๓ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น (PARTICIPATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF
PUBLIC WELFARE OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN SANGHA GOVERNANCE OF KHONKEAN
PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการ
วิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น
อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา
และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพามาเพื่อโปรดพิจารณา

(พระครูสุจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๕
 ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๐๐๑๖ วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๖๕
 เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.อภิชาติ เหม้อยโสสง

ด้วย พระบุญเสริม อาจดวงดี เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๕๕๐๖๑๑๐๒ นักศึกษา
 หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ รุ่นที่ ๒/๒๕๖๓ กำลังทำ
 วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการ
 ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น (PARTICIPATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF
 PUBLIC WELFARE OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN SANGHA GOVERNANCE OF KHONKEAN
 PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการ
 วิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น
 อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา
 และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณา

วิกรม

(พ.อภิชาติ เหม้อยโสสง)

18/1/65

(พระครูสุจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน.....บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๕

ที่.....อว ๗๙๑๔/ว ๐๐๑๖ วันที่.....๑๗ มกราคม ๒๕๖๕

เรื่อง.....ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.อัครเดช นิละโยธิน

ด้วย พระบัญชาเสริม อาจดวงดี เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๔๕๐๖๑๑๐๐๒ นักศึกษา
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ รุ่นที่ ๒/๒๕๖๓ กำลังทำ
วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น (PARTICIPATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF
PUBLIC WELFARE OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN SANGHA GOVERNANCE OF KHONKEAN
PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการ
วิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น
อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา
และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณา

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

วิมลภม

ที่ปรึกษาอธิการบดี/รองอธิการบดี และผู้อำนวยการฝ่าย

อัครเดช นิละโยธิน

18 มกราคม 2565

ภาคผนวก ค

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๐๒๔๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 ๙/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
 จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
 โทร ๐๔๓-๒๕๑-๕๕๔, ๐๔๓-๒๕๒-๓๔๖

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเทพวิสุทธิคุณ เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น

ด้วย พระบุญเสริม อาจตวงดี เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๔๕๐๖๑๑๐๐๒ นักศึกษาหลักสูตร
 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ รุ่นที่ ๒/๒๕๖๓ อยู่ระหว่างการ
 ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการ
 ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น (PARTICIPATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF
 PUBLIC WELFARE OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN SANGHA GOVERNANCE OF KHONKEAN
 PROVINCE)” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดำเนินหลักสูตร

ดังนั้น จึงขออนุญาตแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้ไป
 ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาคุณเคราะห์จาก
 พระเดชพระคุณด้วยดี กราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
 ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย : ๐ ๔๓๒๔ ๑๔๙๕

ติดต่อประสานงาน : พระบุญเสริม อาจตวงดี ๐๙ ๒๓๙๐ ๖๔๒๗

ที่ อว ๗๙๑๔/ว ๐๒๕๖

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
๙/๓๗ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐
โทร ๐๔๓-๒๔๑-๔๔๔, ๐๔๓-๒๕๒-๓๘๖

๑๘ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุญาตแจกและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเทพพุทธมุนี เจ้าคณะจังหวัดขอนแก่น (ธ)

ด้วย พระบุญเสริม อาจดวงดี เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๒๐๔๕๐๖๑๑๐๐๒ นักศึกษาหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์ รุ่นที่ ๒/๒๕๖๓ อยู่ระหว่างการ
ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขของพระสังฆาธิการในการ
ปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น (PARTICIPATION FOR SOCIAL DEVELOPMENT IN THE FIELD OF
PUBLIC WELFARE OF THE ADMINISTRATIVE MONKS IN SANGHA GOVERNANCE OF KHONKEAN
PROVINCE)” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ดังนั้น จึงขออนุญาตแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย และนำข้อมูลที่ได้ไป
ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก
พระเดชพระคุณด้วยดี กราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระครูสุจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย : ๐ ๔๓๒๔ ๑๔๙๕

ติดต่อประสานงาน : พระบุญเสริม อาจดวงดี ๐๙ ๒๓๙๐ ๖๔๒๗

ภาคผนวก ง

แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้น เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน มีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย สังกัดคณะสงฆ์ พรรษา ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางโลก และตำแหน่งทางคณะสงฆ์

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น ทั้ง 4 ด้าน 1) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์ 2) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการเกื้อกูล 3) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบการพัฒนา 4) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

ขอความกรุณาตอบคำถามให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกข้อ ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และสรุปประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระบุญเสริม จีรวฑฒนเมธี (อจาดวงดี)

หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่นตามแนวพุทธศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ถูกลงในช่อง ที่เห็นว่าตรงกับความเป็นจริงที่สุด

1. สังกัดคณะสงฆ์

- มหานิกาย ธรรมยุติกนิกาย

2. พรรษา

- 5-14 พรรษา 15-24 พรรษา 25 พรรษาขึ้นไป

3. ระดับการศึกษาทางธรรม

- นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก

4. ระดับการศึกษาทางโลก

- ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรีขึ้นไป

5. ตำแหน่งทางคณะสงฆ์

- เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ
 เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ถูกลงในช่อง ที่เห็นว่าตรงกับความเป็นจริงที่สุด ซึ่งมีลักษณะเป็น มาตรฐานประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ ได้แก่

- 5 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับมากที่สุด
 4 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก
 3 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง
 2 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับน้อย
 1 หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ลำดับ	คำถาม เรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
1. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์						
1.1	ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป					
1.2	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือเด็กกำพร้า คนชราไร้ญาติ และผู้ป่วยไร้ญาติ					
1.3	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติอื่นๆ					
1.4	ท่านมีส่วนร่วมในการอุปการะเด็กเยาวชน โดยมีการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนที่ยากจน ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อลดภาระผู้ปกครอง					
1.5	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดหาทุนส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กนักเรียนนักศึกษา และเยาวชนผู้ด้อยโอกาส					
1.6	ท่านมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการดำเนินการออกเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินวิถีชีวิตปัจจุบัน					
1.7	ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการเปิดรับบริจาคแล้วนำไปสร้างโรงพยาบาลและจัดหาทุนซื้ออุปกรณ์เครื่องมือทางการแพทย์					
1.8	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรพื้นที่วัดให้เป็นที่พักพิงแก่ประชาชนที่ประสบภัยต่างๆ และเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวของผู้เดินทางค้างแรม					
2. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล						
2.1	ท่านมีส่วนร่วมกับการนำพาประชาชนสร้างฝายกั้นน้ำเพื่อผันน้ำไว้ใช้ในการเกษตรหน้าแล้ง					

ลำดับ	คำถาม เรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
2.2	ท่านมีส่วนร่วมกับการดำเนินการขุด ลอก สระน้ำขนาดใหญ่ซึ่ง อยู่ภายในวัดเพื่อเป็นแหล่งอุปโภค และได้ดูแลรักษาระบบนิเวศ ของน้ำ					
2.3	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้มีการจัดตั้งศูนย์ป้องกันสา ธารณภัย เพื่อความสงบสุขให้แก่ประชาชนในชุมชน เช่น สถานี ตำรวจชุมชน สถานีอนามัยชุมชน เป็นต้น					
2.4	ท่านมีส่วนร่วมในการระดมทุนจากการบริจาคจัดสร้างอาคาร เรียน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และจัดหาอุปกรณ์การศึกษาต่างๆ ให้แก่โรงเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์					
2.5	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดซื้อสิ่งของใช้ที่จำเป็น ซึ่งวัดมีการ อำนวยความสะดวกสถานที่และอนุเคราะห์ประชาชน ในการ ให้ยืมสิ่งของต่างๆ ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนอันเป็น ประโยชน์					
2.6	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้เป็นหน่วยเลือกตั้ง และเป็น ที่ประชุมของสภาชุมชน					
2.7	ท่านมีส่วนร่วมกับการนำพาประชาชนปลูกป่า บวชป่า และมี การประสานงานกับผู้นำชุมชนให้ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน					
2.8	ท่านมีส่วนร่วมในการนำโค กระบือ จากการไถชีวิตมอบให้ ประชาชนนำไปเลี้ยง					

ลำดับ	คำถาม เรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	3.การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบพัฒนา					
3.1	ท่านมีส่วนร่วมกับการเป็นผู้นำพาประชาชนในการสร้างสาธารณสุขประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชุมชนตลอดจนองค์กรต่างๆ					
3.2	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสัมมนาให้ความรู้แนะนำส่งเสริมประชาชนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยยึดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
3.3	ท่านมีส่วนร่วมด้วยการเผยแพร่ข่าวสารจากหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในเรื่องของการปราบปรามยาเสพติด มีการรณรงค์สนับสนุนอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและจัดกิจกรรมในด้านการป้องกันยาเสพติดแก่เด็กเยาวชนและประชาชน					
3.4	ท่านมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการรณรงค์ อบรมแนะนำและให้ความรู้แก่ประชาชนและเด็กเยาวชนในด้านข้อกฎหมาย และการป้องกันยาเสพติด เพื่อความสงบสุขของชุมชน					
3.5	ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและด้านความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน					
3.6	ท่านมีส่วนร่วมในการได้จัดตั้งโครงการสัจจะออมทรัพย์ในชุมชน					
3.7	ท่านมีส่วนร่วมโดยการนำเอาแนวทางการทำการเกษตรวิถีพุทธมอบแก่ให้ชุมชน โดยมอบเมล็ดพันธุ์พืชผักให้แก่ครัวเรือน					
3.8	ท่านมีส่วนร่วมกับการนำเอาศาสตร์พระราชามาอธิบาย แนะนำให้คนในชุมชนได้พัฒนาอาชีพ และส่งเสริมให้ชุมชนปลูกผักสวนครัวทุกครัวเรือน และจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนโดยใช้ทุนของวัดหมื่นเวียง					

ลำดับ	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	เรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุข สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น					
	4. การสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ					
4.1	ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับประเพณี ศิลปะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นมรดกของชุมชน					
4.2	ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณีอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั่งงามมาแต่เดิม					
4.3	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการนำเอาปราชญ์ชาวบ้านมาเป็นผู้ให้องค์ความรู้เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหน รักษาสืบทอดและต่อยอดให้สมบูรณ์แบบ					
4.4	ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์การศึกษาศิลปอาชีพสร้างงานให้คนในชุมชนมีรายได้เพื่อหมุนเวียนเศรษฐกิจในชุมชน					
4.5	ท่านมีส่วนร่วมจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาวัด บ้าน โรงเรียน เพื่อเป็นทุนสำรองที่ใช้ในยามจำเป็นเมื่อขาดแคลนทุนทรัพย์จากส่วนอื่น					
4.6	ท่านมีส่วนร่วมโดยการจัดสรรพื้นที่วัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ โดยให้คนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม					
4.7	ท่านมีส่วนร่วมในการบริหารวัดให้เป็นหนึ่งในชุมชนนวัตวิถี โดยใช้พื้นที่วัดเป็นสถานที่รับรองผู้มาท่องเที่ยว เพื่อศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น และเกษตรชุมชน					
4.8	ท่านมีส่วนร่วมกับการจัดสรรพื้นที่วัดเพียงพอต่อการให้บริการชุมชน บริเวณวัดมีความสะอาด ร่มรื่น น่าอยู่					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของพระ
สังฆาธิการในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น

1) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบสงเคราะห์

.....
.....
.....
.....
.....

2) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบเกื้อกูล

.....
.....
.....
.....
.....

3) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบพัฒนา

.....
.....
.....
.....
.....

4) ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์แบบบูรณาการ

.....
.....
.....
.....
.....

ขอขอบพระคุณที่สละเวลาอันมีค่าในการให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในครั้งนี้

ภาคผนวก จ

ผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถาม
และการคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

การวิเคราะห์ด้วยดัชนี IOC (Index of Item Objective Congruence)

“การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้านสาธารณสุขสงเคราะห์
ของพระสงฆ์ฆราวาสในการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดขอนแก่น”

เกณฑ์การให้คะแนนดังนี้ 1=เห็นด้วย 0=ไม่แน่ใจ -1=ไม่เห็นด้วย

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	IOC	สรุป
	1	2	3			
1	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
2	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
3	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
4	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
5	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
6	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
7	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
8	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
9	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
10	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
11	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
12	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
13	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
14	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
15	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
16	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
17	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
18	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
19	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
20	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
21	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
22	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
23	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้

ข้อที่	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนที่			รวม	IOC	สรุป
	1	2	3			
24	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
25	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
26	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
27	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
28	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
29	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
30	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
31	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
32	+1	+1	+1	3	1.0	ใช้ได้
ค่า IOC ที่ใกล้ 1 ถือว่า ดี ถ้าต่ำกว่า 0.67 ต้องปรับปรุงแก้ไข						

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.931	32

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	328	99.4
	Excluded ^a	2	.6
	Total	330	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Item Statistics

ข้อคำถาม	Mean	Std. Deviation	N
1.ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการสร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่พระสงฆ์และประชาชนทั่วไป	3.95	.853	328
2.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดเป็นศูนย์กลางรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือเด็กกำพร้า	3.13	.331	328
3.ท่านมีส่วนร่วมในการจัด	3.61	.489	328
4.ท่านมีส่วนร่วมในการอุปการะเด็ก มีการมอบทุนแก่เด็กยากจน	2.83	.374	328
5.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดหาทุนแก่ผู้ด้อยโอกาส	3.37	1.125	328
6.ท่านมีส่วนร่วมในการออกเทศนาให้ประชาชนเข้าใจหลักธรรม	3.15	.613	328
7.ท่านมีส่วนร่วมรับบริจาคแล้วนำไปสร้างโรงพยาบาลและซื้ออุปกรณ์เครื่องมือแพทย์	3.50	1.061	328

8.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรพื้นที่วัดให้เป็นที่พักพิงแก่ประชาชน	3.66	.748	328
1.ท่านมีส่วนร่วมกับการนำพาประชาชนสร้างฝายกั้นน้ำ	2.56	.497	328
2.ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการขุดลอกสระน้ำเพื่อเป็นแหล่งบริโภค	2.77	.777	328
3.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์ป้องกันสาธารณภัย	2.51	.501	328
4.ท่านมีส่วนร่วมในการระดมทุนเพื่อจัดสร้างอาคารเรียน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์	3.54	.765	328
5.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดซื้อสิ่งของจำเป็นและอำนวยความสะดวกสถานที่ให้กับประชาชน	3.40	.490	328
6.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้เป็นหน่วยเลือกตั้ง และเป็นที่พักประชุมของสภาชุมชน	3.37	.696	328
7.ท่านมีส่วนร่วมกับการนำพาประชาชนปลูกป่า และดูแลสิ่งแวดล้อม	3.17	1.065	328
8.ท่านมีส่วนร่วมในการนำโค กระบือ จากการไล่ชีวิตให้ประชาชนไปเลี้ยง	2.67	1.250	328
1.ท่านมีส่วนร่วมกับการเป็นผู้นำพาประชาชนสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน	3.18	.696	328
2.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	3.44	.497	328
3.ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ข่าวสารจากราชการเรื่องการปราบปรามยาเสพติด	3.45	.765	328
4.ท่านมีส่วนร่วมในการรณรงค์ให้ความรู้ด้านกฎหมาย	3.30	.894	328
5.ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	3.95	.702	328
6.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งสัจจะออมทรัพย์	2.95	1.227	328
7.ท่านมีส่วนร่วมในการนำเอาการทำเกษตรวิถีพุทธมอบให้แก่ชุมชน	2.78	.785	328

8.ท่านมีส่วนร่วมในการนำศาสตร์พระราชามาแนะนำพัฒนาอาชีพชุมชน	2.83	.374	328
1.ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุนให้คำปรึกษาเกี่ยวกับ ประเพณี วัฒนธรรม	4.71	.456	328
2.ท่านมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ให้เด็กมีภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.05	.617	328
3.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่น	4.27	.730	328
4.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่เป็นศูนย์ศึกษาศิลปาชีพ ให้ชุมชนมีรายได้	3.18	.696	328
5.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดตั้งกองทุน เพื่อพัฒนาวัด	2.84	.762	328
6.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดสรรพื้นที่วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว	3.01	1.011	328
7.ท่านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนวัดวิถี	3.24	.854	328
8.ท่านมีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่วัดให้สะอาด ร่มรื่น น่าอยู่	4.56	.497	328

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระบุญเสริม จีรวุฒนเมธี (อาจดวงดี)
- วัน/เดือน/ปีเกิด : วัน อังคาร ที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2536
- สถานที่เกิด : 210 หมู่ 5 บ้านนาค้อ ตำบลกุดโดน อำเภอห้วยเม็ก
จังหวัดกาฬสินธุ์
- อุปสมบท : วันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2558 วัดสว่างคำเหมือดแก้ว
ตำบลคำเหมือดแก้ว อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์
- การศึกษาทางธรรม : พ.ศ. 2554 นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดมรรคสำราญ
- การศึกษาทางโลก : พ.ศ. 2555 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจันทวิทยาคม
: พ.ศ. 2560 ปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์
สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
- ที่อยู่ปัจจุบัน : 188 หมู่ 13 วัดมรรคสำราญ บ้านดอนหญ้านาง ตำบลในเมือง
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น